

The Project Gutenberg eBook of Kuningas Lear arolla, by Ivan Sergeevich Turgenev

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kuningas Lear arolla

Author: Ivan Sergeevich Turgenev

Translator: Samuli Suomalainen

Release date: March 13, 2006 [EBook #17975]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KUNINGAS LEAR AROLLA ***

Produced by Tapio Riikonen

KUNINGAS LEAR AROLLA

Kirjoitti

I. Turgenjew

Suomensi Samuli S.

G. W. Edlund, Helsinki, 1886.

Kuningas Lear arolla.

Kerran talvi-iltana olimme koolla vanhan yliopistokumppanimme luona. Meitä oli viisi kuusi henkeä. Rupesimme muun muassa keskustelemaan Shakespearesta, hänen tyypeistään, siitä, kuinka tarkkoina ja todellisina ne on vedetty esille aivan keskeltä ihmiselämän hyörinää. Ihmettelimme heissä elämän totuutta, jokapäiväisyyttä. Jokainen meistä oli nähnyt näitä tyypejä ja tiesi mainita jonkun Hamletin tahi Otellon tahi Fallstaffin, jopa Rikard kolmannen ja Makbetinkin (viimeksi mainittuja tosin vaan mahdollisuutta myöten).

— "Mutta tiedättehän, hyvät herrat," huudahti meidän isäntämme, ikäpuoli mies; "minäpä tunsin kuningas Learinkin!"

— "Mitenkä?" kysyimme.

— "Niinpä vain! Tahdotteko, niin kerron teille?" Ystävämme aloitti kertomuksensa.

I.

Lapsuuteni ajan ja ensimmäiset nuorukais-ajat hamaan viidenteentoista ikävuoteeni saakka elelin maalla, äitini, rikkaan tilan-omistajan, luona X:n läänissä. Luulin kuin luulinkin, että jo näiltä ammoisilta ajoilta jäi muistooni lähimmäisen naapurimme erään Martin Petrovitsh Harlow'in kuva. Ja tuskinpa moinen kuva muistosta ottaisi haihtuakseenkaan; mointa miestä en ole sittemmin elämän päivinä nähnyt. Kuvailkaa mielessänne mies, suuri kuin jättiläinen! Kookkaasen ruumiisen oli liittynyt suunnaton pää, aivan välittömästi, — ei kaulan jälkeäkään; keltaisenharmaa tukka kohota pöyrysi kuin hyväkin ruko, alkaen melkein pörröisten kulmakarvain juurilta. Sinerväin, melkein kuni kuorittujen kasvojen laajalla tanterella istua jörrötti paksu pahkanenä; siinä ylpeästi siiraili pari pikkuruista sinisiä silmiä; siinä myös aukeili suu, pikkuruinen sekini, mutta vino, halkinainen, samaa väriä kuin koko kasvotkin. Ääni tuli tästä suusta tosin käheänä, mutta erinomaisen kovana ja kumisevana. Hänen äänensä piti samaa elämää kuin kimpullinen kankirautoja, jotka pannaan rattaille niin että toinen pää letkuu ulkona ja joita sitten lähdetään vetämään huonosti kivitettyä katua myöten. Harlow puhui aina niinkuin olisi huutanut jollekin kovassa vastatuulella leveän kuopan yli. Vaikea olisi ollut sanoa, mitä Harlow'in kasvot milloinkin ilmaisivat: niin laajat ne olivat. Yhdellä silmäyksellä noita kasvoja välistä ei ennättänyt nähdäkään. Mutta vastenmieliset ne eivät olleet — oikein niissä asui jonkunlainen mahtavuus; hyvin olivat oudot ja kummalliset. Ja millaiset olivat hänellä kädet — patjoja nekin! Entä sormet, entä jalat! Muistan minä vielä, kuinka kunnioittavaa kauhua minä tunsin, katsellessani Martin Petrovitsh'in kaksi-kyynäräistä selkää ja hartioita leveitä kuin myllyn kivet. Hänen korvansa ne minun enimmän hämmästyttivät! Rinkilä mikä rinkilä: siinä laskokset ja palmikot ja kaikki: ja posket ne noin vaan kannattelivatkin niitä puolelta ja toiselta.

Kesät talvet kävi Martin Petrovitsh viheriästä verasta tehdyssä kasakinissa,[1] jota kiinnitti vyötäisille tsherkessiläinen vyö; jalassa oli rasvanahkaiset saappaat. Kaulusta en nähnyt hänellä milloinkaan, ja mihinpä sen olisi sitonutkaan? Hän hengitti pitkään ja raskaasti kuin härkä, mutta astui hiljaa. Näytti siltä kuin hän huoneesen jouduttuaan olisi alin-omaa peljännyt särkevänsä ja kaatavansa kumoon kaikki, jonka vuoksi hän siirtyelikin paikasta toiseen varovasti, enimmäkseen vaan kuve edellä, ikäänkuin varkain. Voimaa hänellä oli todellakin kuin Herkuleella, ja siksi hän olikin suuressa arvossa pidetty mies paikkakunnalla: sankareita kunnioittaa meidän kansa vielä tänäkin päivänä. Kulki hänen voimastaan tarujakin kaikenlaisia. Kerrottiin että hän oli metsässä kerran kohdannut karhun, ja vähän puuttui ett'ei paiskannut karhua maahan. Kerrotaan kuinka hän mehiläispesillään kerran oli tavannut vieraan talonpojan, varkaan, ja heittänyt miehen hevosineen rattaineen päivineen yli aidan, ynnä muuta semmoista. Itse hän ei koskaan voimillansa kerskaillut.

— "Jos minun käsivarressani asuu siunaus", näin hän puheli, "niin Jumalanhan se on tahdosta."

Ylpeä hän oli, ei kumminkaan voimistansa vaan arvostaan, syntyperästään, älystään.

— "Meidän suku on ruostalaista alkuperää" (hän ei osannut sanoa "ruotsalaista"). "Kanta-isä oli Ruostalainen, Harlus", niin hän vakuutteli. "Hän tuli Venäjälle silloin kuin maata hallitsi ruhtinas Ivan Wasiljevitch Synkkä, — katsopas, silloin jo! Eikä halainnutkaan tämä ruostalainen Harlus olla suomalaisena kreivinä, mutta tahtoi tulla venäläiseksi aatelisherraksi ja piirtikin nimensä kultaiseen kirjaan. Niin, sieltä asti se on Harloviin alku!... Ja siitä samasta syystä me Harlow'in suvun jäsenet olemmekin kaikki valkoverisiä, vaaleasilmäisiä ja puhtaita kasvoilta kuin pulmuset."

— "Mutta kuulkaas Martin Petrovitsh!" yritin minä kerran panna vastaan. "Ivan Wasiljevitch Synkkää ei ole koskaan ollutkaan, vaan Ivan Wasiljevitch Julma on ollut. Synkkäksi sanottiin suurta Wasili Wasiljevitch'ia."

— "Älä valehtele!" vastasi Harlow hyvin tyneesti. "Kun minä sen kerran niin sanoin, niin tottahan se niin on!"

Äiti vainaja koetti kerran kiittää häntä hänen todellakin erin-omaisesta rehellisyydestään.

— "Olkaa tuossa Natalia Niholajewna!" virkkoi toinen melkein harmissaan. "Kylläpä nyt löydettiin kiittämisen syy! Eihän meidän, herrasväen, sovi muuta ollakaan, jottei raaka rahvas, työmies, rahanalainen mies uskaltaisi meistä pahaa ajatellakaan! Minä, Harlow — minä luen sukuni aina sieltä astikka

(hän viittasi sormellaan jonnekin hyvin korkealle lakeen päin), ja ettäkö minä olisin kunniaton ihminen! Mitenkä se olisi mahdollista?"

Toisen kerran sattui äitini luona olemaan vieraana muuan korkea virkamies. Tämän teki mieli hieman pilkata Martin Petrovitsh'ia. Viimeksi mainittu rupesi jälleen kertomaan ruostalaisesta Harlus herrasta, joka oli tullut Venäjälle...

— "Abrahamin ja Isakin aikoina, niinkö?" keskeytti korkea herra.

— "Ei Abrahamin aikoina eikä Iisakinkaan, mutta suuren ruhtinaan Ivan Wasiljevitsh Julman aikana."

— "Minäpä luulen", jatkoi korkea herra, "että teidän sukunne on paljoa vanhempi: sen alkupää menee aina niihin aikoihin, jolloin maailmassa vielä oli mastodontteja ja megaloterioita..."

Näitä tieteellisiä nimityksiä ei Ivan Petrovitsh ymmärtänyt laisinkaan, mutta sen verran hän käsitti, että korkea herra tahtoi tehdä hänestä pilkkaa.

— "Saattaa niinkin olla" — tokaisi hän vastaan, — "kyllähän se meidän suku on hyvin vanha. Ja niinhän ne kertovat että siihen aikaan, jolloin meidän kanta-isä muutti Moskovaan, siellä asu muuan pässin-pää, melkein samanlainen kuin teidän ylhäisyytenne, ja semmoisia pässinpäätä ei synny ei kuin yksi tuhanteen vuoteen."

Ylhäinen herra vimmastui, mutta Harlow se vaan päätänsä keikautti taakse päin, työnsi leukansa eteen, rykäsi ja meni pois.

Kahden päivän perästä hän tuli uudestaan. Äitini nuhtelemaan häntä.

— "Se oli vaan neuvoksi ja ojennukseksi hänelle, hyvä rouva", keskeytti Harlow. "Älä lennä umpisilmin, kysy ensin kenen kanssa sull' on tekemistä. Kovin on nuori vielä ja tarvitsee opetusta."

Virkamies oli melkein yhden ikäinen Harlow'in kanssa, mutta tämä jättiläinen se piti kaikkia ihmisiä keskenkasvuisina. Kovin hän todellakin luotti omaan itseensä eikä peljännyt ei niin ketään!

— "Kukas minulle mitä saa? Löytyykös maailmassa ketään semmoista ihmistä?" kyseli hän, ja ala sitten äkkiä nauramaan lyhyttä, mutta kajahtelevaa hohotusta.

II.

Äiti oli hyvin tarkka valitessaan ihmisiä, joitten kanssa hän tahtoi seurustella. Harlow'ia hän kuitenkin otti vastaan erityisellä sydämellisyydellä, eikä tuominut häntä niin ankarasti kuin muita. Noin viisikolmatta vuotta sitten oli Harlow pelastanut äitini hengen, estettyään hänen vaununsa putoamasta syvään kuoppaan, jonne hevoset jo olivat pudonneet. Vetohihnat ja mäkivyöt olivat jo katkenneet, mutta Martin Petrovitsh ei vaan päästänyt kädestään pyörää, johon hän oli ennättänyt tarttua kiinni, vaikka tirskahtelikin veri hänen kynsiensä alta. Äiti-vainajahan se oli hänet naittanutkin, toimittaen hänelle vaimoksi kasvattinsa, seitsentoista vuotiaan orpotytön. Martin Petrovitsh oli naidessaan alun viidennellä kymmenellä. Hänen vaimonsa oli ollut kivulloinen ihminen. Martin Petrovitsh kantoi, kuten kerrotaan, nuoren vaimonsa käsivarrellaan kotiansa. Eikä hän vaimonsa kanssa kauan elänytään. Kaksi tytärtä oli hänelle kumminkin jäänyt. Leskeksikin jäätyänsä oli Martin Petrovitsh edelleen äitini suojeluksen alla. Hänen vanhimman tyttärensä toimitti äiti läänin pensionatiin, hankki hänelle sittemmin miehen, ja oli hänellä tiedossa mies nuorempaakin tytärtä varten.

Harlow oli melkoisen hyvä tilanhoitaja. Maata oli hänellä noin 300 desjatinaa;[2] rakennukset oli hän saanut kuntoon vähitellen. Kuinka kuuliaiset talonpojat olivat hänelle — siitä ei maksa puhuakaan! Lihavuutensa takia Harlow tuskin missään kävi jalkaisin: maa ei kantanut häntä. Kaikkialla ajeli hän matalissa kilpa-troskissa, itse ohjaten hevostansa, hinterää, kolmenkymmenen talven vanhaa tammaa, jolla oli haavan arpi olkapäässä. Tämän haavan oli tamma saanut Borodinon tappelussa, kantaessaan seljässään hevoskaartin rykmentin varusmestaria. Tamma ontui alinomaa noin kummallisesti kaikilta neljältä jalaltaan yhtä haavaa. Astua se ei osannut, pistelihän vaan jonkinlaista ravia hyppäysten kanssa; marunaa ja koiruohua se syödä natusteli aitavieriltä, mitä en ole muitten hevosten milloinkaan nähnyt tekevän. Tätä minä aina kummastelin, mitenkä tämä henkilöhtöinen koni jaksoi vetää tuollaista kauheata kuormaa. En uskalla sanoakaan, kuinka monta leiviskää naapurissamme laskettiin olevan. Martin Petrovitsh'in takana istui troskalla hänen tummanaamainen kasakki-poikansa, Maksimka,[3]

siellä hän istui, kasvot ja koko ruumis kiinni herransa seljässä ja paljaat jalat taka-akselissa, — ja näyttikin hän lehdeltä tahi pieneltä toukalta, joka sattumalta oli tarttunut ohitse kulkevan aimo karjun selkään. Mainittu kasakkipoika se myös kerran viikossa ajoi Martin Petrovitsh'in partaa. Sanotaan pojan tätä tärkeätä työtä varten kipeävän pöydälle seisomaan. Toiset pilkkakirveet vakuuttivat, että poikasen piti juosta piipotella herransa leuan ympärillä.

Harlow'in ei ollut tapana olla pitkiä aikoja kotosalla, ja senvuoksi hänet näkikin useanlaiseen ajelemassa samoissa ajopeleissä, ohjakset toisessa kädessä (toinen oli uljaasti puuskassa polvea vasten), pikkarainen vanha lakki aivan pään yläpuolella. Reippaasti katseli hän ympärilleen karhunomaisilla silmillään, huudellen jyrisevällä äänellään jokaiselle vastaan tulevalle talonpojalle, porvarille ja kauppiaalle; pappeja hän ei ensinkään rakastanut, ja jos tiellä milloin papin kohtasi, niin pani heille karheita terveyksiä mukaan. Kerran saavutti hän minut maantiellä (olin lähtenyt kävelemään pyssy olalla), ja tultuansa juuri kohdallen ja huomattuansa tien vieressä jäniksen, päästi semmoisen peloitushuudon, että koko illan soi korvissani moinen mölinä ja parku.

III.

Äiti vainajani otti, niinkuin jo olen sanonut, sydämmellisesti vastaan Martin Petrovitsh'ia; hän tiesi kuinka syvästi tämä naapuri häntä kunnioitti. "Emäntä hyvä! Rouva kulta! Meidän ahon mansikkainen!" näin hän äitiäni nimitteli. Hyväntekijäkseen hän äitiäni ylisteli, ja äitini puolestaan näki hänessä uskollisen jättiläisen, joka milloin hyvänsä olisi ypö yksinään mennyt hänen edestänsä taistelemaan vaikka olisikin hänellä ollut vastassa kokonainen parvi talonpoikia. Tämmöiseen rytkäkkään tosin ei ollut pienintäkään mahdollisuutta; mutta äitini arveli, ettei leskivaimon (isäni oli kuollut jo varhain) sovi hylkiä mointa puolustajaa kuin Martin Petrovitsh. Ja olihan tämä naapuri muutoinkin suora mies, joka ei imarrellut ketään, ei ottanut rahoja velaksi keltään, ei juonut viinaa, eikä ollut tyhmäkään, vaikk'ei ollut mitään sivistystäkään saanut.

Äitini luotti Martin Petrovitsh'iin. Tämän hän kutsui vieraaksi mieheksi testamenttia tehdessään, ja Martin Petrovitsh se varta vasten ajoi kotiansa noutamaan rautasankaisia silmälasia, sillä ilman niitä ei hän osannut kirjoittaa. Ja silmälasitkin nenälleen pantuaan, oli hänellä tuossa täysi tekeminen: neljänneksen tuntia piti ukon ähkiä ja puhkia, ennenkuin sai piirretyksi arvonsa, ristimänimensä, isänsä nimen ja sukunimensä, laitettuaan kirjaimet hyvin suuriksi, nelikolkkaisiksi ja koristeltuaan ne sakaroilla ja lyhennysmerkeillä, ja vihdoin, täytettyänsä tämän raskaan työn, ilmoitti olevansa väsynyt: hänestä muka ruveta kirjoittamaan tahi kirppuja jahtaamaan — yksi hyvä.

Pitipä äitini häntä oikein arvossakin ... vaikk'ei häntä meillä sentään ruokasalia kauemmaksi päästetty. Kovin näet levisi hänestä ankara tuoksu: hänessä asui aina tuommoinen sammalen tahi rämeen haju. "Ihan niinkuin metsän ukko itse!" puheli hänestä meidän vanha amma. Päivälliseksi asetettiin Martin Petrovitsh'ille aina eri pöytä nurkkaan, eikä hän tuota pahaksensa pannutkaan, tietäen kyllä, ett'ei kenenkään ollut mukava istua hänen vieressään, ja mukavampi oli hänenkin syödä yksinänsä. — Ja mitä syömiseen tulee, niin en luule vielä kenenkään syöneen niin paljo hamasta Polyfemon ajasta saakka. Aina aterian alussa pantiin, kaikiksi varoiksi, hänen osallensa vadillinen puuroa, noin kuuden naulan verran.

— "Muutoinhan sinä jätät minut perheen vatsaksi", oli äitini tapa sanoa.

— "Niinpä niinkin, rouva hyvä", vastasi myhähtäin Martin Petrovitsh.

Äitini kuunteli mielellänsä hänen mielipiteitäänsä talouden asioissa, mutta ei jaksanut kauan kestää hänen ääntänsä.

— "No mutta hyvä ystävä!" huudahteli hän; "kävisit edes lääkärin luona, tai muuta koettaisit. Ihanhan sinä huudat minulta korvat lukkoon. Mokokakin pasuna."

— "Natalia Niholajewna! Hyvä ja armollinen rouva!" vastaili Martin Petrovitsh. "Enhän minä kulkulleni mitä mahda. Ja mitäs ne rohdot sitten minulle saisivat? Ajatelkaa toki itsekin! Paras on, että minä taas olen vaiti pikkuruisen."

En minäkään luule, että mikään lääke olisi voinut olla Martin Petrovitsh'issa tehoisa. Eikä hän kipeänäkään ollut milloinkaan.

Tarinoida hän ei osannut, eikä se ollut hänen mieleensäkään.

— "Pitkistä puheista vaan henkeä rupeaa ahdistamaan", muistutteli hän pisteliäästi. Silloin vaan kuin saatiin puhe kääntymään suureen kahdenteentoista vuoteen[4] (hän oli palvellut nostoväessä ja saanut pronsisen mitalin, jota hän pyhäpäivinä kantoi Wladimirin nauhassa), ja häneltä kyseltiin Franskalaisesta, kertoi hän moniaan tunnin vakuuttaen sen ohella kumminkin ett'ei oikeita Franskalaisia Venäjälle ole milloinkaan tulleet; olipahan vaan tuommoisia näljistyneitä marodöri-roistoja, ja tuolta roskaväeltä hän metsissä pehmitti selkää hyvin monesti.

IV.

Semmoinen oli tämä hämmästyvätön ja itseensä luottava jättiläinen. Mutta pitipä vaan hänelläkin olla alakuloisuuden ja synkkämielisyyden hetkiä. Ilman mitään nähtävää syytä rupesi hän välistä äkkiä ikävöimään. Hän sulkihe silloin kammionsa ja ulisi — niin ulisikin kuin kokonainen mehiläisparvi. Tahikka käski hän kasakkipoikansa, Maksimkan, luokseen ja pani hänet lukemaan ainoata taloon eksynyttä kirjaa, joka oli osa Nevikovskin "Lepäävästä Työntekijästä". Tahikka pantiin Maksimka laulamaan. Ja Maksimka, joka ihmeellisen onnenoikun takia oli oppinut tavaamaan, läksi lukemaan, katkoen, niinkuin tavallista on, sanoja jos miten päin ja pannen koron milloin päähän milloin toiseen. Ja tällaista sitä sitten tuli:

— "mutta se kiihkossa olevai-nén ihmi-nén tulee sen tyhjyyden päälle kuin hän ylö-setsii luondokappaleista, aivan toisenkaltaisiin seurauksiin, sanoden, että jokainen luondokappale kohdastansa, ei liene mahdollinen että minua onnellise-xi tehdä!" j.n.e.[5] Toisin vuoroin taas Maksimka läksi vetämään venyttämään kaikkein hienoimmalla äänellä jonkinlaista surullista laulua, josta ei eroittanut muuta kuin: "Ko-a-u-o-o ol-ta Hy-ly-y-ka-ä-ä-si—!" Mutta Martin Petrovitsh pyöritteli päätään, puheli katoavaisuudesta, kuinka kaikki on mullaksi muuttuva, kaikki kuivettuu kuin kukkainen kedolla; kaikki katoaa, eikä hänen sijansa enää häntä enää tunne!

Kerran oli hän saanut käsiinsä jonkunlaisen kuvan pahaisen; se kuvasi palavaa kynttilää johon joka haaralta tuulet puhaltavat, posket pullollaan; alla oli kirjoitus: "Senkaltainen on ihmisen elämä!" Kovin miellytti tämä kuva häntä, ja oman huoneensa seinälle hän sen ripustikin. Tavallisina aikoina kumminkin, jolloin ei alakuloisuus häntä vaivannut, piti hän kuvaa käännettynä seinään päin, jott'ei muka tekisi mieltä raskaaksi. Niin — Harlow, tämä kolossi, pelkäsi kuolemaa! Uskonnosta, rukouksesta hän sentään harvoin haki lohdutusta, synkkämielisenäkään ollessaan; enemmän hän siinäkin luotti omaan älyynsä. Jumalisuutta hänessä ei sanottavaksi ollut; harvanlaiseen hän kävi kirkossa, sanoen muka syyksi sitä, että hän pelkäsi suurella ruumiillaan työntävänsä kaikki ihmiset kirkosta ulos.

Synkkämielisyyden puuska päättyi tavallisesti siten, että Martin Petrovitsh alkaa viheltää ja äkkiä jymisevällä äänellään käskee valjastaa hevosen troskainsa eteen ja lähtee sitten ajelemaan jonkun naapurinsa luo, jonkunmoisella reippaudella heilutellen vapaata kättänsä lakkinsa lipun kohdalla, ikään kuin sanoen että tässä on poika joka ei huoli mistään!

Venäläinen hän oli.

V.

Väkevät ihmiset, sellaiset kuin Martin Petrovitsh, ovat ylipäänsä hidasluontoisia, flegmatisia; Martin Petrovitsh sitä vastoin oli herkkä suuttumaan. Varsinkin koetteli hänen kärsimystään muuan Bitshkow, hänen lankonsa, (vaimovainajansa veli), joka oli kotiintunut meidän taloomme elleihän juuri hovinarrinakaan, niin syöttiläänä. Bitshkow oli pienenä poikana saanut liikanimen Souvenir, ja Souvenir'inä hän pysyi elämän ikänsä; niin häntä nimittivät kaikki, yksin palvelijatkin, jotka kumminkin kohteliaisuudesta liittivät isännimenkin, niin että siitä tuli Souvenir Timofeitsh. Oikeata nimeänsä hän tuskin itsekään tiesi.

Souvenir oli raukkamainen mies; jokainen häntä halveksi. Toisella puolen suuta ei ollut hänellä yhtään hammasta, jonka tähden hänen pienet ryppyiset kasvonsa näyttivät vinoilta. Aina hänellä oli hyörinää ja pyörinää; milloin pistäytyy piikain kammariin, milloin konttoriin, vuoroin menee pappilaan, vuoroin kylänvanhimman luokse. Kaikkialla häntä ajetaan pois, mutta hän vain hartioitaan kohauttaa ja

sirristelee pikkuruusia kieroja silmiänsä ja nauraa tuommoista laihaa, ilkeätä naurua, aivan kuin vettä pullossa huljuttaisi. Niin minä aina arvelin että jos Souvenir'illa olisi ollut varoja, niin hänestä olisi tullut peräti kehno ihminen, epäsiiveellinen kerrassaan, häijy jopa julmakin. Köyhyys hänet oli sentään "suistanut". Juoda hän ei saanut kuin sunnuntaisin. Siistissä puvussa häntä pidettiin, äitini käskystä, sillä Souvenir oli illoin hänen kumppaninsa piketissä tahi bostonissa. Alin-omaa hän puhua läpätti: "kyllä minä siinpaikass, siinpaikass" (= siinä paikassa, heti).

— "Mitä nyt taas *siinpaikass*?" kysäisee äiti usein harmissaan.

Souvenir heittää silloin kädet taaksepäin, säikähtää ja jupisee: "Niinkuin käskitte!"

Muuta ei hänellä ollut huolta kuin kuunnella ihmisten puheita ovien takana, jaaritella sitten muille, ja paraasta päästä irvistellä ja härnätä. Ja härnäämistä hän harjoitti niinkuin olisi ollut hänelle siihen etuoikeus, niinkuin olisi kostanut jotakin asiata ihmisille.

Martin Petrovitsh'ia hän nimitteli veljekseen ja oli aina kuin takkiainen hänen kimpussa.

— "Mitenkäs te surmasitte sisareni Margareta Timofejevnan?" Niin hän härnäili Martin Petrovitsh'ia, pyörien hänen edessään ja hihitellen.

Kerran istui Martin Petrovitsh viileässä biljardihuoneessa, jossa ei vielä ollut kukaan nähnyt ainoatakaan karpästä, ja jota Martin Petrovitsh, helteen ja päiväpaisteen ainainen vihamies, siitä syystä piti suuressa arvossa. Siinä hän istui seinän ja biljardin välillä. Souvenir se pujahteli edestakaisin hänen vatsansa ohitse, härnäten häntä ja vinkuroiden. Martin Petrovitsh tahtoi sysätä hänet pois edestään ja työnsi äkisti kätensä eteenpäin. Mutta Souvenir oli kaikeksi onneksi ennättänyt päästä alta pois, veljen kämmenet sattuivat biljardin laitaan ja niin lohkesi irti kuudelta ruuvilta raskas, maantekoinen biljardi. Millaiseksi olisikaan litistynyt laataksi Souvenir, jos olisi osunut näitten uhkeain kätten alle!

VI.

Kauvan oli jo mieleni tehnyt nähdä Martin Petrovitsh'in taloa ja kotioiloja. Tarjouduin sen vuoksi kerran ratsain saattamaan häntä Jeskovoona, — se oli hänen tilansa nimi.

— "Katsopas vaan!" virkkoi hän. "Vai tahdot sinä nähdä minun valtakuntaani? No olkoon menneeksi! Näytän minä sulle puutarhan, ja talon ja puimalavan ja kaikki. Kyllä minulla on jos mitä."

Me läksimme. Meiltä oli Jeskovoona kaikkiansa noin kolme virstaa. "Katso tuossa se on minun valtakuntani!" jymähti äkisti Martin Petrovitsh turhaan koettaen kääntää päätänsä ja viitaten kädellään puoleen ja toiseen. "Kaikki tää on minun omaani!"

Harlow'in kartano seisoi loivan mäen törmällä; alempana oli pienen lammen rannalle liittynyt muutamia huononpäiväisiä talonpojan tupia. Lammen laiturilla seisoi vanha akka ruudukkaisessa hameessa pyykkiä karttuamassa. — "Aksinja!" kiljasi Martin Petrovitsh, ja kiljasi niin, että varisparvi pyrähti läheiseltä kaurapelloilta lentoon... "Housujako sinä ukollesi peset, vai?"

Akka kääntyi samassa ympäri ja kumarsi syvään.

— "Housuja pesen, hyvä herra" — kuului hänen heikko äänensä.

— "Sepä se... Katsopas nyt", jatkoi Martin Petrovitsh, ajaen ravia puoleksi lahonnutta aitaviertä myöten. "Tuoss' on minun hamppupeltoni; tuolla on talonpojan hamppu, eikös ole eroitusta? Ja kas tuossa on minun puutarhani; omenapuut olen minä istuttanut; perunapuut — minun istuttamiani ne on nekin. Eihän täällä minua ennen ollut vesaakaan. Niin, näetkös; niin sitä tehdä pitää."

Käänsimme pisteellä ympäröityyn pihaan. Suoraan vastapäätä porttia seisoi vanha vatturainen rakennus, olkikattoinen, ja edessä pylväillä seisova kuisti, sivulla seisoi toinen rakennus, vähän uudempi; varustettu pikkuruisella ullakkokamarilla, mutta kukon pyydyksillä sekini.

— "Otappas taas oppia ja ojennusta", virkkoi Harlow. "Meidän esi-isät elivät näetkös tuommoisissa hökkeleissä, mutta katsos millaiset palatsit minä olen itselleni rakentanut!"

Niin olivat nämä palatsit kuin talot, joita lapset lastusista laittelevat.

Viisi kuusi koiraa, yksi toistansa takkuisempaa ja rumempaa, tervehti meitä haukunnalla.

— "Lammaskoiria!" huomautti Martin Petrovitsh. "Oikeata Krimin rotua. Tse; peijakkaat! Hirtätän teidät joka miehen!"

Uuden rakennuksen portaille ilmestyi nuori mies, nankini-nutussa,[6] Martin Petrovitsh'in vanhimman tyttären mies. Nopeasti hypättyänsä troskain luokse, hän kohteliaasti auttoi appeansa astumaan alas, kannattaen häntä käsivarresta, ja oikeinpa oli toisella kädellään ottavinaan appensa suunnattomaan jalkaan, jota tämä, kumartuen eteenpäin, koetti heilauttamalla keikauttaa istuimen yli. Sen jälkeen auttoi hän minuakin astumaan alas ratsun seljasta. — "Anna!" huusi Harlow. "Natalia Niholajewnan poika on tullut meille vieraaksi. Pitää vierasta kestitä. Mutta missäs on Eulampjushka!" (Anna oli vanhemman tyttären nimi, Eulampia nuoremman).

— "Ei ole kotona. Hän läksi tästä ruiskukkia käymään", vastasi Anna näyttäytyen oven viereisessä akkunassa.

— "Onkos uunimaitoa talossa?" kysyi Harlow.

— "On."

— "Onko kermaa kanssa?"

— "On."

— "No tuo pöytään sitten; minä sillä aikaa näytän vieraalle oman huoneeni. Astukaa sisään, olkaa niin hyvä", lisäsi hän, kääntyen minuun ja viitaten minua etusormellaan mukaansa. "Tänne käykää, tänne näin". Kotonansa hän teititteli minua: pitäähän näet isännän olla kohtelias. Hän saattoi minua käytävän kautta.

— "Kas täällä minä asun", virkkoi hän, harpaten kylki edellä kynnyksen yli leveästä ovesta sisään, — "ja tässä se on minun kamarinikin. Olkaa hyvä!"

Huone, johon olimme tulleet, oli hyvin iso, rappaamaton ja melkein tyhjä. Seinillä, epäjärjestykseen lyödyissä nauloissa riippui kaksi kasakinruoskaa, päivän polttama kolmikalkkoinen hattu, yksipiippuinen pyssy, miekka, jonkinlaiset kummalliset helalänget ja kuva, jossa tuulet puhaltavat kynttilään. Yhdessä nurkassa seisoi puinen sohva, katettu kirjavalla matolla. Kärpäsiä hyrиси sadottain katossa, mutta yleensä oli huone vilpoinen; kovin vaan tuntui siinä tuo omituinen metsän haju, joka Martin Petrovitsh'illä aina oli mukanaan.

— "No, eikö tämä ole hyvä huone?" kysäsi Harlow minulta.

— "Hyvin on hyvä".

— "Katsopas millaiset minulla on hollantilaiset länget", jatkoi Harlow, jälleen ruveten sinuttelemaan minua. "Erinomaiset länget! Juutalaiselta sain vaihdetuksi. Katsopas!"

— "Hyvät ovat!"

— "Erittäin mukavat!"

— "Niin, mutta haistapas ... se sitten on nahkaa se!"

Minä haistoin länkiä. Ne haisivat eltaantuneelta merelliseltä, muuta merkillistä niissä ei ollut.

— "No painakaahan puuta, istukaa tuohon tuolille, istukaa", virkkoi Harlow, laskeutuen itse sohvaan, jossa rupesi melkein torkkumaan, pani silmät kiinni ja oikein jo rupesi kuorsahtelemaan.

Minä katselin häntä ääneti enkä voinut tarpeekseni kummastella häntä: vuori mikä vuori. Äkkiä hän havahti.

— "Anna!" kiljasi hän, ja samassa hänen suunnaton vatsansa kohosi ja laskeutui meren aalto. "Mitäs sinä vitkaillet! Joudu sukkelaan! Voi etkös sinä kuullut?"

— "Kaikki on valmiina, isä kulta, olkaa hyvä ja tulkaa", kuului tytär vastaavan.

Itsekseni minä ihmettelin, kuinka nopeasti Martin Petrovitsh'in käskyjä toimitettiin, ja läksin hänen perässään vierashuoneeseen. Täällä oli pöytä katettuna punaisella valkokirjaisella liinalla. Pöydälle oli asetettu uunimaitoa, kermaa, vehnäleipää, jopa sokeriakin ja inkiväärää. Syödessäni tuossa makeaiseen suuhuni uunimaitoa, mörähti Martin Petrovitsh ystävällisesti: "syö veikkonen, syö armas ystävä, älä

pane pahaksesi tämmöistä maan herkkua". Sen sanottuansa hän nuukahti nurkkaansa ja näkyi jälleen rupeavan torkkumaan. Edessäni seisoj liikahtamatta, silmät maassa, Anna Martinowna, ja ikkunasta minä näin kuinka hänen miehensä pihalla talutteli ratsuani, omin käsin pyhkien suitsien häätystä.

VII.

Harlow'in vanhinta tytärtä ei äitini suosinut; hän sanoi Anna Martinownaa ylpeäksi rouvaksi. Anna Martinowna se tuskin koskaan kävi äitiäni tervehtimässä ja käyttihe äitini läsnäollessa hyvin arvokkaasti ja kylmästi, vaikka hän äitini avulla oli kouluunkin päässyt ja naimisiinkin joutunut; olipa hääpäivänään saanut äidiltäni tuhannen ruplaa pankossa sekä keltaisen turkin saalin, vähän jo pidetyn, se on kyllä totta. Anna Martinowna oli keskinkertaista kokoa, laihanlanta, hyvin vilkas ja nokkela liikunnoissaan; ruskeat, tuuheat hivukset, kauniit mustaveriset kasvot, joissa vähän omituisina, mutta kumminkin miellyttävinä esiintyi pari vaaleankeltaisia, pieniä silmiä; nenä suora ja hieno; huulet hienot nekin ja leuka "kuin naskali". Ken vaan häneen katsahti, virkkoi varmaankin itsekseen: "Kyllä sinua on hyvin viisas ihminen ja — äkäinen kanssa!" Ja kumminkin oli hänessä jotakin luoksensa vetävää; yksin nuo luomatkin, joita oli tiheässä hänen kasvoillansa, sopivat hänelle oikein hyvin ja lisäsivät hänen miellyttäväsyyttänsä. Kätet rinnalla huivin alla katseli hän silloin tällöin varkein minua ylhäältä alas (minä istuin, hän oli seisomassa): pahansuova hymy leijui hänen huulillansa, poskillansa ja hänen pitkäin silmäripsiensä siimeksessä.

— "Sinä lelliteltty lapsi!" niin tuntui minusta puhuvan tämä hymy. Hänen hengittäessään laajenivat hänen sieramensa hieman — vähän outo seikka tuokin; mutta sittenkin tuntui minusta, että jos Anna Martinowna rakastuisi minuun taikka jos hän vaan suutelisi minua hienoilla kovilla huulillaan, niin olisin minä riemusta hypännyt hamaan lakeen. Tiesin kyllä hänet ankaraksi ja vaativaksi, tiesin kylän akkojen ja tyttöjen pelkäävän häntä kuin ruttoa, mitäpäs siitä! Anna Martinowna kiihoitti sittenkin mielikuvitustani... Totta kyllä että minä siihen aikaan vastikään olin täyttänyt viisitoista vuotta, — ja siinä iässä! —

Martin Petrovitsh kavahti jälleen.

— "Anna!" huudahti hän, "Rämpyttäisit edes pianolla jotakin. Se huvittaa nuoria herroja."

Katsahdin ympärilleni: huoneessa seisoj jonkunlainen pahanpäiväinen pianon haahmo.

— "Kyllä, isä hyvä", vastasi Anna Martinowna. "Mutta mitäpäs minä soittaisin? Tuskinpa se on vieraasta hauskaa."

— "No mitä sinulle sitten siellä pinksionissa opetettiin?"

— "Olen jo unohtanut melkein kaikki tyyni ... kielistäkin on useat haljenneet."

Anna Martinownan ääni oli varsin miellyttävä, heleä, ikäänkuin vaikeroiva ... siihen laatuun kuin on muutamilla petolinuilla.

— "No," virkkoi Martin Petrovitsh ja vaipui ajatuksiinsa. "Mutta", äänsi hän jälleen, "kukaties tahtoisitte katsella huviksenne meidän puimalavaa? Kyllä Wolodka tulee teille näyttämään. Wolodka, hoi!" huusi hän vävyänsä, joka yhä vielä talutteli hevostani pihalla. — "Saatapas nuori herra puimalavalle ja näytä ylipäänsä koko minun talouteni. Minun pitää hieman nukahtaa! Kas niin! Voikaa hyvin!" Hän läksi ulos ja minä perässä. Anna Martinowna rupesi nopeasti ja ikäänkuin harmissaan korjaamaan pöydältä. Kynnyksellä käännyin ja kumarsin hänelle, mutta hän ei ollut huomaavinaan kumarrustani, myhähtihän vain entistä häjymmin.

Minä otin Harlow'in vävyiltä hevoseni ja läksin taluttamaan sitä päitsistä. Vävyyn kanssa läksimme sitten puimalavalle, mutta siellä kun emme mitään merkillistä havainneet, eikä hänkään osannut luulla minussa nuorena pojassa olevan erinomaista rakkautta talouden asioihin, niin palasimme puutarhan kautta maantielle.

VIII.

Harlow'in vävyn Wladimir Wasiljevitch Sletkin'in tunsin varsin hyvin. Hän oli orpo ja äitini kasvatti. Hänen isänsä oli ollut vähäinen virkamies, äitini asian-ajaja. Ensinnäkin pantiin poika kihlakunnan kouluun, tuli sitten hovin konttoriin, sen jälkeen kirjoitettiin hänet virkamieheksi kunnan makasinin hoidossa ja naitettiin vihdoon Martin Petrovitsh'in tyttären kanssa. Äitini sanoi häntä juutalaiseksi, ja todellakin, kun katseli miehen kähärää tukkaa, mustia silmiä, aina kosteita kuin keitetty luumu, kotkannenää ja isoa punaista suuta, niin huomasi siinä juutalaisen tyyppin, kasvojen väri hänellä vain oli valkoinen. Yleensä hän ei ollut ruma mies. Luonteeltaan hän oli nöyrä, ellei vaan kajottu hänen aineelliseen etuunsa, silloin hän joutui suunnalta pois ahneudesta, pistipä itkuksikin usein. Jonkin joutavasta rievusta oli hän valmis marmattamaan koko pitkäisen päivän, muistutti tehdystä lupauksesta senkin seitsemän kertaa, ja pani pahakseen ja vikisi, ellei sitä heti täytetty. Mielellään hän käveli pyssy alalla kedoilla; ja jos milloin sattui saamaan jäniksen tahi sorsan, niin pisti omituisella tunteella saaliin laukkuunsa puhellen: "äläpäs veikkonen, äläpäs karkaa enää! Nyt sinä saat palvella minua!"

— "Kelpo hevonen teillä onkin", virkkoi hän sopertavalla kielellään auttaen minua satulaan. "Jospa minä saisin tuollaisen ratsun! Mutta mitäpäs minusta! Ei ole suotu minulle semmoista onnea. Mitähän jos pyytäisittä äitiänne ... muistuttaisitte..."

— "Onko hän luvannut teille?"

— "Jospa olisi luvannut! Ei. ei hän luvannut ole, mutta minä arvelen, että hän joka on niin erinomaisen antelias..."

— "Pyytäkää Martin Petrovitsh'iltä."

— "Martin Petrovitsh'iltä!" toisti hän verkalleen. "Minusta hän välittää juuri yhtä paljon kuin jostakin mitättömästä kasakkipojasta Maksimkasta. Hän pitää meitä kuin päiväläisiä, eikä pienintäkään palkintoa ole häneltä odotettavana kaikesta puuhasta ja vaivasta."

— "Todellakin?"

— "Jumaliste. Kun sanoo kerran pamauttaa: 'miehen sana seisoo', niin se on kuin kirveellä lyöty. Pyydä tai ole pyytämättä — yksi hyvä. Eikä vaimollanikaan Anna Martinownalla ole hänen edessään semmoista privilegiumia kuin Eulampia Martinownalla."

— "No mutta hyväinen aika!" keskeytti hän äkkiä oman puheensa ja löi epätoivossa kädet yhteen. "Katsokaas, mitä tuo nyt on! Joku pahantekijä on leikannut tuosta saran päästä kauran, valkoisen kauran, meidän oman kauran. Kylläpäs ovat raastaneet! Menepäs nyt ja elä tällaisten rosvojen ja murhamiesten kanssa! Totta sanotaankin sananparressa, älä usko Jeskov'ia, Beskov'ia, Jerinoita, Belinoita!" (Nämä olivat neljän naapurikylän nimet.) "Voi kuitenkin, mitä ovatkaan tehneet! — Tuossa tuli vahinkoa puoleentoista ruplaan, hyvässä lykyssä kahteenkin!"

Sletkin'illä oli melkein itku kulkussa. Minä nykäisin hevostani ja ajoin hänen luotansa pois.

Sletkinin voitotukset kuuluivat vielä korviini, kun äkisti tien käänteessä, tuli vastaan Harlow'in nuorempi tytär Eulampia, jonka Anna Martinowna oli sanonut menneen ruiskukan poimintaan. Paksu seppel niistä kukista koristi hänen päätänsä. Ääneti kumarsimme toisillemme. Eulampia oli sievän näköinen, niinkuin sisarensakin, vaikka hänen sievyytensä oli toista laatua. Hän oli kookas, luja ruumiinen. Kaikki oli hänessä isoa: pää ja jalat ja kädet ja hampaat, valkeat kuin lumi; ja erittäinkin silmät, pulleat ja pyöreät sekä tumman siniset kuin lasihelmet; kaikki oli hänessä niin sanoakseni muistopatsaan omaista (ilmankos hän olikin Martin Petrovitsh'in tytär?) mutta samalla kaunista. Paksua vaaleata palmikkoansa hän nähtävästi ei tiennyt mihin panna ja oli kiertänyt sen kolmasti päällelleen. Suu oli hänellä viehättävä, tuores kuin ruusu, tummanpunainen, ja hänen puhuessaan kohosi ylähuulen keskiosa sangen ihanasti ylöspäin. Mutta hänen suurten silmäinsä katseessa oli jotakin vierasta, melkeinpä kolkkoa. Huimapäisyyttä se oli, kasakin verta se oli; — niin selitti Martin Petrovitsh. Minua vähän peloitti tuo tyttö... Minusta tämä kookas kaunotar muistutti isäänsä.

Olin ajanut hänestä kappaleen matkaa, kun kuulin hänen rupeavan laulamaan tasaisella, kovalla, vähän räikeällä äänellä, ihan kuin talonpoikaistyöt. Äkkiä hän taas vaiken. Mäen päälle päästyäni katsahdin taakseni ja näin hänen seisovan lankonsa vieressä leikatun saran pientareella. Lanko se viittailli ja huitoi käsillensä, mutta tyttö ei liikahtanutkaan. Aurinko valaisi hänen kookasta vartaloansa ja heleästi sinersi ruiskukka-seppele hänen päässään.

Taisin jo mainita teille, hyvät herrat, että äitini oli hankkinut sulhasen Harlow'in toisellekin tyttärelle. Tämä oli meidän köyhimpiä naapureitamme, virasta-eronnut armeijan majori, Gavriilo Fedulitsh Shitkow, jo vanhemmalla puolen ikää oleva mies, jolta, hänen oman puheensa mukaan, ei puuttunut itseensä tyytyväisyyttä. Yleensä asui koko hänen olennossaan tänkaltainen esittely: "ruhjottu ja kolhittu." Tuskin osasi mies lukea ja kirjoittaa ja oli peräti tuhma, mutta salaa toivoi pääsevänsä äitini voudiksi, koska muka tunsivat olevansa "käskyjen toimeenpanija".

— "Yksi ja toinen asia saattaa olla minulle hämää, mutta antaa talonpoikaa hampaita vastaan, — sen konstin minä osaan perin pohjin", puheli hän, melkein omia hampaitaan purren, "sillä minä olen tottunut, näettekös, entisessä virassani, nimittäin."

Ellei Shitkow olisi ollut niin kovin tuhma, niin olisi hän ymmärtänyt ett'ei hänellä ollut vähintäkään toivoa voudiksi pääsemisestä, koska sitävarten olisi pitänyt panna viralta pois entinen vouti; muuan Kvitsinski, sangen lujaluontoinen ja toimellinen Puolalainen, johon äitini luotti. Shitkow'in kasvot olivat pitkäläiset, niinkuin hevosella; ne olivat kasvanut täyteen pölynkarvaisia hivuksia, posketkin silmiä myöten olivat karvain peitossa. Kovimmillakin pakkasilla hänen kasvonsa olivat hiessä, joka kastepisaroina kimmelsi karvain päissä. Nähdessään äitiäni hän asettui heti rintamaan, hänen päänsä rupesi tutisemaan pelkästä palvelemisen innosta, ja suuret kädet ne hiljalleen taputtelivat reisiä; koko mies näkyi tahtovan lausua; "käske vaan, niin kyllä tämä poika toimittaa!"

Äitini älysi kyllä mihinkä tuommoisesta miehestä on, mutta kumminkin hän hankki Shitkow'ia naimisiin Eulampiin kanssa.

— "Mutta tuletkohan sinä, veikkonen, toimeen sen tytön kanssa?" kysäsi äitini häneltä kerran.

Shitkow myhähti itseensä tyytyväisenä.

— "No mutta Natalia Niholajewna! olihan minulla kokonainen komppania armeijassa, ja kurissa minä ne pidin; niin olivat kuin kynttilät; no mitäs tämä on sen sijaan? Se on pieni asia."

— "Komppania veikkonen on toista; ja aatelisneitsyt, vaimo, taas toista", huomautti äitini tyytymättömästi.

— "No mutta Natalia Niholajewna!" huudahti Shitkow jälleen. "Tämän kaiken minä hyvin ymmärrän, sanalla sanoen: fröökynä, fiini ihminen."

— "No niin", päätti äitini, "Eulampia ei sulle alla kynsin käy."

X.

Kerran — se oli kesäkuussa ja päivä lähenei jo iltaa — ilmoitti palvelija Martin Petrovitsh'in tulon. Äitini ihmettelemään. Tosin emme olleet häntä viikkokokousten nähneet, mutta ei hänen tapansa ollut milloinkaan tulla meille näin myöhään.

— "Jotakin on tapahtunut!" virkkoi äitini puoli-ääneen.

Martin Petrovitsh tultuaan sisään vaipui heti oven suussa olevalle tuolille. Hänen kasvonsa olivat niin oudot, niin miettiväiset ja kalpeat, että äitini ehdottomasti ja ääneen toisti äsköiset sanansa. Martin Petrovitsh nosti häneen pienet silmänsä, oli kotvasen vaiti, huokasi syvään, vaiken jällen ja vihdoin ilmoitti tulleen erälle asialle ... joka oli ... sen laatuinen ... että ... koska...

Tämän sekavan puheen perästä hän äkkiä nousi pystyyn ja meni ulos.

Äiti soitti ja antoi sisään tulleelle lakeijalle käskyn, että Martin Petrovitsh on paikalla saavutettava ja paluutettava, mutta Martin Petrovitsh oli jo ennättänyt istua troskiinsa ja lähteä pois.

Harlow'in omituinen käytös ja hänen erin-omaisen oudot kasvonsa olivat panneet äitini semmoiseen kummastukseen, jopa hämmästykseen, että hän seuraavana aamuna oli juuri lähettämäsillään Harlow'in luokse sanansaattajaa, kun ukko jälleen ilmaantui hänen eteensä.

Tällä kertaa hän näytti levollisemmalta.

— "Puhu nyt, hyvä ystävä puhu", huudahti äitini nähtyänsä hänet, "mitäs sinulle on tapahtunut? Ihan

minä eilen illalla ajattelin: Herra Jumala, ajattelin minä, eiköhän vaan ukko ole tullut päästään piloille?"

— "En ole tullut, hyvä rouva, päästäni piloille", vastasi Martin Petrovitsh. "En ole minä semmoista sorttia. Mutta minun pitäisi kysyä teiltä neuvoa."

— "Mistä?"

— "Epäilen vaan, tokko tämä teille mieluista lienee, siinä katsannossa että..."

— "Puhu, hyvä ystävä, puhu, mutta puhu yksinkertaisemmin. Älä minua kiusaa. Mitäs tässä tarvitaan noita 'katsannioita' ja muita! Puhu suoraan. Tai synkkämielisyyskö se taas on päällesi tullut?"

Harlow rypisti kulmakarvansa.

— "Ei ole synkkämielisyys, — se tulee silloin uuden kuun aikana. Mutta sallikaa kysyäni, rouva hyvä, mitä te ajattelette kuolemasta?"

Äitini säpsähti.

— "Mistä?"

— "Kuolemasta? Voiko kuolema säästää ketään tässä maailmassa!"

— "No mitäs sinä nyt taas olet saanut päähäsi, veikkonen? Kukas meistä on kuolematon? Kyll' olet syntynyt jättiläiseksi, mutta loppu se sinustakin tulee."

— "Tulee, tulee niin!" toisti Harlow ja painoi päänsä alas. "Tässä tuonoin näin unissani näyn", virkkoi hän viimein.

— "Mitä sinä sanoit?"

— "Näyn näin unissani", toisti Martin Petrovitsh. "Minä olen unennäköjä."

— "Sinäkö?"

— "Minä. Ettekös sitä ole tietäneet?" Harlow huokasi. "No niin. Kävin tässä tuonoin, juuri Pietarin paaston alla, pitkälleni jälkeen puolisen ja nukuin. Siinä sitten on tulevinaan huoneesen musta varsa, ja sekös hyppimään ja hampaitaan irvistelemään. Niin oli musta kuin korppi."

Harlow vaikeni.

— "No?" virkkoi äitini.

— "Annahan kun sitte äkkiä tuo musta varsa kääntyy ja potkaisee minua vasempaan kyynäspäähän, ihan tuohon suonen kohtaan! Minä heräsin: käsi on hervoton ja jalka samoin. Kas niin, ajattelin, halvaus. Hieromisella se kumminkin antoi perää ja rupesi jälleen liikkumaan, mutta kauan aikaa pani vielä niin kummallisesti nahan alla ja panee vieläkin. Kun vaan aukaisen nyrkin, niin jo panee."

— "Martin Petrovitsh, sinä makasit jollakin lailla pahasti kätesi."

— "Ei, hyvä rouva, ei se sitä ollut. Se oli varoitusta minulle. Se tietää kuolemaa."

— "Ja kaikkea vielä", yritti äitini sanomaan.

— "Varoitusta se on. Se merkitsee: o ihminen, ole valmis! Ja sen johdosta juuri minä nyt, armollinen rouva, tahtoisin teille, ilman viivytystä, tehdä tiettäväksi kuin seuraa: Koska minä en tahdo", rupesi hän äkkiä huutamaan, "että mainittu kuolema tulisi äkisti minun päälleni, ennenkuin olen taloni toimittanut, niin olen minä mielessäni tehnyt seuraavan päätöksen: ja'an omaisuuteni nyt jo, eläissäni, kahden tyttäreni, Annan ja Eulampian, kesken sen mukaan kuin Jumala minun ymmärrykseni valistaa."

Martin Petrovitsh vaikeni jälleen, huokasi ja lisäsi:

— "Ilman yhtään viivytystä."

— "No niin", sanoi äitini, "hyvä asiahan se onkin. Mutta etköhän sinä nyt turhia hätäile?"

— "Ja koska minun tahtoni on", jatkoi Harlow, yhä vieläkin korottaen ääntänsä, "että kaikki asianmukaisessa järjestyksessä ja laillisuudessa tapahtua taitaisi, niin nöyrimmästi pyydän teidän poikaanne, Dmitri Semenovitshia — teitä, hyvä rouva, minä en rohkene rasittaa — pyydän sanottua poikaanne, Dmitri Semenovitshia — lankomiehelleni taas Bitshkow'ille sen ilmeisenä velvollisuutena päälle panen — siinä toimituksessa läsnä olemaan, jossa minun molemmat tyttäreni, aviovaimo Anna ja

neitsykäinen Eulampia, laillisen säädöskirjan kautta omaisuutensa haltuunsa ottavat; ja tulee tämä säädöskirjan kokoon paneminen ja vahvistaminen tapahtumaan ylihuomenna, kello kaksitoista päivällä, minun omistamallani Jeskovin tilalla, kuin myös Kosjulkinaksi kutsutaan, esivallan virka- ja toimitusmiesten läsnä ollessa, jotka jo sanottuun tilaisuuteen kutsutut ovat."

Tuskin jaksoi Martin Petrovitsh puhua loppuun asti tätä ilmeisestikin ulkoa opittua ja useilla huokauksilla keskeytettyä puhettansa. Näytti kuin ei hänellä olisi tarpeeksi ilmaa keuhkoissa; hänen kalveaksi käyneet kasvosensa punehtuivat jälleen, ja usean kerran pyyhkäsi ukko hikeä otsaltaan.

— "Oletko sinä kirjoittanut jo jakokirjankin?", kysyi äitini.
"Milloinkas sinä sen kerkisit tehdä?"

— "Kerkisinhän minä... Hohhoh! En syönyt enkä juonut välillä..."

— "Itsekö sinä kirjoitit?"

— "Wolodka auttoi ... hoh-hoh-jaa!"

— "Oletkos hakemuksetkin pannut?"

— "Panin hakemuksetkin. Korkea oikeus on ne vahvistanut, kihlakunnan-oikeus on saanut asianomaisen käskyn ja ... hohhoijaa! ... maalaisoikeuden väliaikainen osasto on käsketty läsnä olemaan."

Äitini naurahti.

— "Olethan sinä sitten. Martin Petrovitsh, kaikki jo toimittanut ja näin pian. Ei maar siinä rahaa säästetty?"

— "Ei säästetty, rouva hyvä!"

— "Sepä se! Ja vielä muka piti minulta neuvoa kysyttämän. No niin, menköön Dmitri vain, päästän minä Souvenir'inkin, ja sanon Kvitsinsk'ille... Entäs Gawrilo Fedulitsh, — oletko sinä häntäkin kutsunut?"

— "Gawrilo Fedulitsh ... herra Shitkow ... on myöskin sanottuun tilaisuuteen saapuville kutsuttu. Hänen pitää olla läsnä siihen katsoen että hän on ylkä!"

Nyt oli Martin Petrovitsh'iltä nähtävästi kaunopuheliaisuuden varat lopussa. Sitä paitsi näytti minusta asia siltä, ettei hän oikein suosinut sulhasta, jonka äitini oli hänen tyttärelleen hankkinut: ukko lienee odotellut edullisempiakin naimisia Eulampjushkalleen.

Martin Petrovitsh nousi tuolilta ja raapaisi jalkaa.

— "Kiitoksia suostumuksestanne!"

— "Minnekäs sinulla on kiire?" kysyi äitini. "Istu nyt! minä käsken vähän haukattavaa."

— "Suuri kiitos", vastasi Harlow. "En minä jaksa nauttia mitään.
Hoh-hoo. Täytyy lähteä kotia."

Hän peräytyi ja oli tapansa mukaan painumaisillaan alas kylki edellä.

— "Maltas nyt malta", jatkoi äitini, "oikeinko sinä annat kaikki tyyni tyttärille, etkä pidätä itsellesi yhtään mitään?"

— "Se on tietty, kaikki tyyni."

— "Entäs sinä itse ... missäs sinä itse aiot asua?"

Harlow oikein käsillään huitomaan.

— "Missäkö? Tietysti kotonani; missä tähän saakka olen asunut, siellä vast'edeskin asun. Mitenkäs se asia voisi muuttua?"

— "Ja sinä luostat niin kokonaan tyttäriisi ja vävyysi?"

— "Wolodkaan — sitäkö te tarkoittatte? Tuohon riepuunko? No hänet minä tyrkkään juuri minne minä tahdon ... tuonne noin tai tänne näin. Mitä hänellä olisi sanomista? Tyttäret taas, se on tietty, antavat minulle ruoan ja juoman ja vaateen ja verhon kuolinhetkeeni asti ... sehän toki on heidän velvollisuutensa! Enhän minä enää kauan ole heidän vastuksinaan. Ei se kuolema kylässä ole, omalla,

kynnyksellä se istuu."

— "Kuolema on Herran kädessä", vastasi äitini, "ja kyllähän se heidän velvollisuutensa on. Mutta suo anteeksi, Martin Petrovitsh, jos sanon suoraan: vanhin tyttäresi Anna on ylpeä rouva, se on tunnettu asia, ja sutenapa tuo katsoo nuorempikin..."

— "Natalia Niholajewna!" keskeytti Harlow. "Johan te nyt! Ettäkö he?... Minun tyttäreni?... Ja ettäkö minä... Ettäkö he eivät olisi kuuliaisita? Eiväthän he ole unissaankaan... Vastaa panna, niinkö? Ja ketä?... Oma isäänsä... Sitäkö uskallettaisi? Entäs isän kirous? Pianhan se on tehty! Koko elämän ikänsä ovat eläneet pelvossa ja vavistuksessa ja nyt yht'äkkiä!... Herra Jumala!"

Harlow rupesi yskimään ja kähisemään.

— "No no", kiirehti äitini lohduttamaan, "minä näet en vaan ymmärrä sitä, miksi sinä nyt jo aiot jakaa pesän. Saisivathan he sen perästäkin päin. Synkkämielisyyden puuskaa lienee koko homma."

— "Hyvä rouva!" vastasi vähän närkästyneenä Harlow. "Kylläpä tuli teille tuosta synkkämielisyydestäkin koko keppihevonen. Tässä on kukaties korkeammat voimat vaikuttamassa, mutta te vaan sitä synkkämielisyyttä jankutatte. Siitä syystä olen minä kaiken tämän päättänyt, että jo eläissän tahdon säätää kelle mitään tulee, ja minkä minä kullekin lahjoitan, sen päälle se olkoon isäntä, ja olkoon kiitollinen ja tehkään tehtävänsä, ja niinkuin isä ja hyväntekijä sen määrännyt on, niin hänen suuresta armostansa..."

Ääni katkesi Harlow'ilta jälleen.

— "No älähän nyt kiivastu hänestä, veikkonen", keskeytti hänet äiti; "muutoin saattaa se musta varsa todellakin tulla —"

— "Voi voi, Natalia Niholajewna, älkää te puhuko minulle siitä varsasta!" huokasi Harlow. "Kuolema se minua kutsumassa kävi. Jääkää hyvästi! Teitä, nuori herra, on minulla kunnia odottaa meille ylihuomenna."

Martin Petrovitsh läksi ulos. Äitini katsoi hänen jälkeensä ja pyöritti merkitsevästi päätänsä.

— "Ei tuo tiedä hyvää", jupisi hän, "ei tiedä hyvää! Huomasitkos", virkkoi hän sitten, kääntyen minuun, "huomasitkos kuinka hän puhuessaan sivisteli silmiään niinkuin aurinkoon olisi katsonut. Tuo on huono merkki, muista se. Semmoisella ihmisellä on huoli sydämessä ja huono onni häntä uhkaa. Lähde nyt ylihuomenna sinne ja ota mukaasi Vikenti Osipovitsh ja Souvenir."

XI.

Määrättyinä päivinä ajoivat portaittemme eteen meidän suuret neljän-istuttavat perhevaunut, kuusi tummanruskeata hevosta edessä, ja harmaapartainen paksu "hovikuski" Alekseitsh ohjaksissa. Toimen tärkeys, johon Harlow nyt aikoi ryhtyä, ja hänen juhlalliset kutsunsa olivat vaikuttaneet äitiini. Hän oli itse määrännyt otettavaksi juuri nämä ainoastaan erin-omaisissa tiloissa käytetyt vaunut ja käski Souvenir'in ja minun pukeutua juhlapukuun: hän tahtoi nähtävästi kunnioittaa suosikkiansa. Kvitsinski — hän kävi muutoinkin aina frakissa ja valkoisessa kaulaliinassa.

Souvenir räkätti koko matkan kuin harakka, nauraa kihitteli väliin ja puheli siitä tokko lanko muka hänelle mitään antaa, samassa sanoen häntä tontuksi ja marakatiksi. Kvitsinskiltä, totiselta ja äkäiseltä mieheltä, loppui viimein kärsimys.

— "Että te kehtaatte", sanoi hän selvällä puolalaisella murteellaan, "puhua tuommoista joutavaa? Ja onko sitä nyt aivan mahdoton istua hiljaa ilman tuollaisia 'peräti sangen tarpeettomia' (hänen lempisanansa) jaarituksia?"

— "No siinpaikaspa te nyt rupesittekin", jupisi Souvenir harmissaan ja käänsi kierot silmänsä vaunujen akkunaan.

Ei kulunut neljäntuntikaan, tasan vetävät hevoset olivat tuskin käyneet märjiksi uusien hienojen valjashihnain alta, niin jo näkyi Harlow'in hovi. Selkäsäljälleen avatusta portista ajoivat vaunumme pihaan: pikkurainen eturatsastaja, jonka jalat tuskin ulottuivat puoliväliin hevosen kylkiä, huudahti vielä kerran lapsen-äänellä, hypähtäen pehmoisella satulalla, vanhan Alekseitsh'in kyynänpäät

vetäytyivät taaksepäin ja samassa kohosivat, kuului vakainen tpruu, ja vaunut pysähtyivät. Koiria ei tullut haukunnalla meitä vastaan: minne lienevät joutuneet pihalta paksuvatsaiset pojatkaan, paitaressut. Harlow'in vävy odotteli meitä kynnyksellä. Muistan vielä kuinka juhlallisilta näyttivät koivut, joita oli pistetty kahden puolen kuistia, juuri kuin helluntaina.

— "Jubileratkaamme!" rupesi Souvenir hyräilemään nenäänsä, ensimmäisenä astuen ulos vaunuista.

Ja juhlallisuutta näkyi todellakin kaikkialla. Sletkin'in kaulassa oli plyysinen liina, atlasirosetti keskellä: yllään oli hänellä tavattoman kaitainen frakki. Hänen selkensä takaa pujahti näkyviin Maksimka, jonka hivukset olivat niin perinpohjin kastellut sahdilla, että oikein niistä tipahteli.

Astuimme vierashuoneeseen ja näimme Martin Petrovitsh'in liikkumatta kohoilevan — niin, kohoilevan juuri — keskellä lattiata. Mitä lienevätkään Kvitsinski ja Souvenir tunteneet, nähdessään hänen kookkaan vartalonsa, sitä en tiedä, mutta minä tunsin jotakin nöyrän kunnioituksen tapaista. Martin Petrovitsh oli pukenut päällensä vanhan kaiketikin 12:nen vuoden nostoväkeen kuuluvan, kasakinin, mustan pystykauluksen kanssa. Pronssi-metali oli hänen rinnassaan ja miekka kupeellaan. Vasen käsi lepäsi miekan kahvalla, oikeallaan hän nojautui pöytään, joka oli peitetty punaisella veralla. Kaksi täyteen kirjoitettua paperiarkkia oli tällä pöydällä. Harlow ei liikkunut, ei pukissutkaan. Mikä arvokkaisuus hänen ryhdissään, mikä luottamus itseensä, rajattomaan ja järkähtämättömään valtaansa! Tuskin nyykäytti hän päätänsä meille ja virkkaen käheästi "olkaa hyvä", viittasi vasemman käden etusormella rinnatusten asetettuja tuoleja.

Oikeanpuolisen seinän vieressä seisoivat Harlow'in tyttäret, juhlapuvuissa nekin: Anna viheriänsinervässä, kahteen väriin vivahtavassa leningissä, keltainen vyö ympärillä; Eulampia ruusunkarvaisessa tulipunaisilla nauhoilla koristetussa leningissä. Heidän vieressään jörrötti Shitkow uudessa uniformussa, typerän näköisenä kuin ainakin, silmässä ahnas odottaminen ja karvaisilla kasvoilla tavallista enemmän hikihelmiä.

Vasemmalla puolen vierashuonetta istui pappi, vanha mies, karkeat ruskeat nivukset päässä ja yllään nukkavieru tupakan karvainen kaapu. Tuo tukka ja sameat murheelliset silmät sekä suuret päivettyneet kädet, jotka näyttivät häntä rasittavan ja taakkana lepäsivät hänen polvellaan, samoin kaavun alta esiinpistävät rasvanahkaiset saappaat — kaikki tiesi raskasta ilotonta elämää: hänen seurakuntansa olikin köyhä. Hänen vieressään istui ispravnikka, lihavanläntä, kalpeakasvoinen, epäsiisti herrasmies lyhyet paksut kädet ja jalat, mustat silmät, mustat tasaiseksi leikatut viikset ja alinomainen, iloinen mutta iljettävä hymy huulilla: hän oli tunnettu suurena lahjakoirona jopa tyrannina, niinkuin siihen aikaan oli tapana sanoa. Mutta häneen olivat tottuneet niin herrat kuin talonpojatkin ja mies oli yleensä rakastettu. Huolettomasti ja vähän pilkallisesti hän katseli ympärilleen; tämä prosessi näytti häntä huvittavan. Oikeastaan häntä huvitti vain viinaryypyt ja haukattavat, mitkä odottelevissa olivat. Hänen vieressään istui piiriviskali, laiha pitkäkasvoinen mies, kapeat poskiparrat korvista nenään, niinkuin tapana oli Aleksander Newskin aikana. Tämä päinvastoin otti kaikesta sydämmestänsä osaa Martin Petrovitsh'in aiottuun toimeen eikä kääntänyt hänestä suuria, vakavia silmiänsä. Kovin ponnistetusta tarkkuudesta ja myötätuntoisuudesta liikkutti hän huuliaan ja mommelsi alin-omaan, ottamatta suutaan kumminkaan auki. Souvenir meni hänen luoksensa ja rupesi sopattamalla puhelemaan hänen kanssaan, ilmoitettuaan minulle ensinnä, että tämä mies on suurin vapamuurari koko läänissä.

Maakuntaoikeuden väliaikaiseen osastoon kuuluu, kuten tietty, ispravnikka, viskali ja stanovoi, mutta stanovoita joka ei ollut saapuvilla ensinkään tahi oli hän niin piiloittunut muitten taakse, ett'en minä häntä huomannutkaan. Yleensä oli hän tunnettu meidän kihlakunnassa liikanimellä "olematon".

Minä istahdin Souvenir'in viereen, Kvitsinski minun sivulleni. Käytännöllisen Puolalaisen kasvoilla asui ilmeinen harmi tästä "peräti sängen tarpeettomasta" mutkasta ja turhanpäiväisestä ajan hukasta.

— "Venäläisiä herrasväen metkuja!" Niin hän näkyi puhelevan itsekseen.
"Noita Venäläisiä!..."

XII.

Kun kaikki olivat istuneet, kohautti Martin Petrovitsh olkapäitäänsä, rykäisi, katseli meihin karhunomaisilla silmillään ja kuuluvasti huoaten alkoi näin:

"Hyvät herrat! Olen kutsunut teidät tänne seuraavan asian johdosta. Minä käyn vanhaksi, hyvät herrat, voimat alkavat vähetä ... on minulle jo varoituskin annettu ja kuoleman hetki se lähenee,

niinkuin varas yöllä. Eikö niin, isä hyvä?" Kääntyi hän pappiin.

Toinen hätkähti.

— "Kyllä, kyllä", morahdi hän, partaansa puistellen.

— "Ja sen vuoksi", jatkoi Martin Petrovitsh, äkkiä korottaen äänensä. "Koska en tahdo että mainittu kuolema tulisi äkisti minun päälleni, ennenkuin olen taloni toimittanut..." Tässä toisti Martin Petrovitsh sanasta sanaan koko sen puheensa minkä hän toissa päivänä oli pitänyt meillä. "Ja koska minä näin päättänyt olen", huusi hän vielä kovemmin, "niin on tämä asiakirja" (hän löi kätensä pöydällä oleviin papereihin) "minulta kokoonpantu, esivallan virkamiehet todistajiksi saapuville kutsutut ja niinkuin tämä minun tahtoni on, niin se nyt seuraavissa pykälissä edestuuodaan. Olen hallinnut — piisaa!"

Martin Petrovitsh pani nenälleen pyöreät, rautasankaiset silmälasit, otti pöydältä toisen paperiarkin ja alkoi lukea.

— "Pesänjako-kirja virasta eronneen painettijunkkarin ja aatelismiehen Martin Harlow'in omaisuuden ylitse, häneltä itseltänsä tehty, täydessä ja terveessä ymmärryksessä kuin myöskin omasta vapaasta tahdosta, ja jossa tarkasti säädetty on, ei ainoastaan mitkä tavarat hänen kahdelle tyttärelleensä, Annalle ja Eulampialle" ("kumartakaa!" — tyttäret kumarsivat) "tulevat ovat, vaan myöskin mitenkä talon väki ja muu omaisuus sekä karja sanottujen tyttäreiden välillä jaettaman pitää. Omalla kädellensä."

— "Tuo on hänen omia papereitansa", kuiskasi hymyillen, niinkuin ainakin, ispravnikka Kvitsinskille; "hän tahtoo lukea sen noin kaunistukseksi vain, mutta lailliset kirjat on tehty määrätyn mallin mukaan, ilman tuommoisia kukkasia."

Souvenir oli jo ruveta tirsкуmaan.

— "Minun tahtoni mukaan!" puuttui Harlow puheeseen, jolta ispravnikan muistutus ei jäänyt huomaamatta.

— "Aivan täydellisesti teidän tahtonne mukaan", vastasi toinen nopeasti ja iloisesti; "mutta tiedättehän te, Martin Petrovitsh, ettei laillista muotoa voi välttää. Kaikki liiat sanat on pantu pois. Turkin sultaanin parran kanssa ei ole oikeudella mitään tekemistä."

— "Tule tänne sinä!" kiljasi Harlow vävyllensä, joka oli astunut sisään meidän perässämme ja teeskennellyllä nöyryydellä pysähtynyt oven suuhun. Nyt hän hyppäsi appensa luokse.

— "He, ota ja lue! Minä en jaksa. Mutta älä papata! Lue selvään että kaikki läsnä olijat ymmärtää voisivat."

Sletkin otti paperin molempiin käsiinsä ja alkoi vavahtelevalla mutta selvällä äänellä sekä hyvällä aistilla ja tunnolla lukea jakokirjaa.

Erinomaisen tarkasti oli siinä määrätty mitä oli tuleva Annalle, mitä Eulampialle, ja kuinka heidän piti keskenänsä sopiman. Tuon tuostakin keskeytti Harlow lukemista, virkkaen: — "kuuletkos, Anna, tämä on sinulle, sinun uutteruutesi tähden!" tahi: "tämän minä lahjoitan sinulle Eulampjushka!" ja sisaret kumartelivat kumpainenkin, Anna syvään, Eulampia vain päätänsä nyökkäytellen.

Hovin kartano (uusi rakennus) oli määrätty Eulampialle, "hänelle, niinkuin nuorin tytär sen vanhan tavan jälkeen". Omituisesti helähteli ja vavahteli lukijan ääni näitä hänelle vastenmielisiä sanoja lukiessaan. Shitkow sitä vastoin lipaisi kieltään. Eulampia vilkasi häneen salaa. Jos minä olisin ollut Shitkow'in sijassa, en ensinkään olisi ollut mielissäni tuosta katseesta. Tuossa ylenkatseellisessa kasvojen lauseessa, joka oli omituista Eulampiassa, niinkuin venäläisessä kaunottaressa konsanaanakin, oli tällä kertaa erityinen väre.

Itsellensä oli Martin Petrovitsh pidättänyt oikeuden asua nykyisissä huoneissaan ja vaati itsellensä "erityisenä talon asukkaana" täyden elatuksen "luonnollisessa traktamentissa" kuin myös kymmenen ruplaa pankossa joka kuukausi vaatteiksi ja jalkineiksi. Jakokirjan viimeisen lauseen tahtoi hän lukea itse.

— "Ja tätä minun isällistä tahtoani", julisti se, "pitää minun tyttäreni pyhästi noudattaman ja järkähtämättömästi täyttämän, niinkuin Jumalan käskyjä, sillä minä olen, lähinnä Jumalaa, heidän isänsä ja päänsä, enkä ole velvollinen heistä mitään tiliä tekemään, niinkuin en minä tehnytään ole; ja jos he minun tahtoni täyttävät, niin pitää minun isällisen siunaukseni heidän kanssansa oleman, mutta elleivät minun tahtoani täytä, josta Jumala Kaikkivaltias varjelkoon, niin pitää minun kulumattoman isällisen kiroukseni heidän päällensä tuleman nyt ja aina ijankaikkisesti, amen!"

Harlow nosti paperin korkealle päänsä päälle, Anna laskeusi samassa polvillensa ja kolautti otsansa

lattiaan; saman kuperkeikan teki heti senjälkeen hänen miehensäkin.

— "Entäs sinä?" kysyi Harlow Eulampialta.

Tämä lensi tulipunaiseksi ja kumarsi myöskin maahan asti. Shitkow notkisti koko ruumiinsa eteenpäin.

— "Kirjoittakaa alle!" huudahti Harlow, osoittaen sormellaan paperin ala laitaan. "Tähän näin: kiitän ja otan vastaan, Anna! Kiitän ja otan vastaan, Eulampia!"

Tyttäret nousivat ja kirjoittivat alle perätysten. Sletkin nousi myös ja yritti hänkin tarttua kynään, mutta Harlow esti hänet, tokaisten häntä keskisormella kaulaliinaan, niin että toinen liikahti.

Minuutin verran kesti äänettömyyttä. Äkkiä kuului Martin Petrovitsh ikäänkuin nyyhkäisevän, jonka jälkeen hän hiljaa virkkoi: "No niin, nyt on kaikki teidän omanne." Sen sanottuaan hän astui syrjään. Tyttäret ja vävy katsahivat toisiinsa, astuivat sitten hänen luokseen ja rupesivat suutelemaan häntä olkavarsien kyynärpään yläpuolella. Sitä korkeammalle he eivät ylettäneet.

XIII.

Ispravnikka luki varsinaisen formalisen asiakirjan, Martin Petrovitsh'in kirjoittaman lahjoitus-luettelon. Senjälkeen meni hän viskaalin kanssa kuistille ja ilmoitti naapureille, palkkalaisille, Harlow'in talonpojille ja muutamille palvelijoille mitä tapahtunut oli. Nyt alkoi kahden uuden tilan omistajattaren valtaan vahvistaminen. He olivat kumpainenkin tulleet kuistille ja heihin nyt kädellään osoittaen ispravnikka rypisti toista kulmakarvaansa ja saaden huolettomille kasvoilleen hetkeksi ankaran näyn, kehoitti talonpoikia "kuuliaisuuteen". Olisi tämä kehoitus hyvin saattanut jäädä poisikin, sillä sen hiljaisempia naamoja kuin Harlow'in talonpojilla oli, ei ole luullakseni maailmassa missään. Huonot viitat ja rikkinäiset nutut yllä, vyöt kumminkin sangen kireällä, niinkuin aina on tapana juhlallisissa tilaisuuksissa, — semmoisina he seisoivat, liikahtamatta kuin suolapatsaat ja joka kerta kuin ispravnikka päästeli tämmöisiä mahtisanoja: "Kuulettekos, pirut! Ymmärrättekös, perkeleet?" kumarsivat he äkkiä yht'aikaa, niinkuin komennon jälkeen. Jokainen näistä "piruista ja perkeleistä" piteli molemmilla käsillään lujasti lakista kiinni eikä kääntänyt silmiänsä akkunasta, jossa näkyi Martin Petrovitsh'in vartalo.

Hiukkaa vähemmin aristelivat palkkalaiset.

— "Tiedättekös mitään" kiljasi heille ispravnikka, "mikä estäisi Martin Petrovitsh Harlow'in ainoita ja laillisia perillisiä ja tyttäriä tulemasta hovin omistajiksi?"

Kaikki palkkalaiset kyyristyivät lähemmälle toisiansa.

— "Tiedättekös, perkeleet, vai?"

— "Ei myö, hyvä herra, tiedetä niin mitään", vastasi uljaasti rokon-arpinen vanha ukko, jolla oli tasaiseksi leikattu parta ja viikset, — virasta eronnut sotamies.

Perästäpäin, kotia mennessään, palkkalaiset haastelivat keskenään näin:

— "Kylläpäs on rohkea mies vaan tuo meidän Jeremeitsh!"

Ispravnikan pyynnöistä huolimatta ei Harlow tahtonut tulla kuistille tyttäriensä kanssa.

— "Alamaiseni antautuvat muutoinkin minun tahtoni alle", vastasi hän.

Toimituksen päättämisen jälkeen sai jonkunlainen suru hänessä vallan. Hänen kasvonsa vaalenivat jälleen. Tämä uusi, tavaton murheen lause sointui niin peräti vähän yhteen Martin Petrovitsh'in laajain ja hyväntahtoisten piirteiden kanssa, ettei enää tiennyt mitä ajatellakaan. Talonpojat puolestaan näkyivät olevan ymmällä hekin. Ja todellakin: "Herra on elossa vielä, tuollahan hän seisoo itse, ja vielä näethän semmoinen herra: Martin Petrovitsh! Ja yks kaks, niin hän ei enää meidän herra olekaan. Merkillistä!"

Lieneekö Harlow arvannut, mitä ajatuksia pyöri hänen "alamaistensa" päässä, vai lieneekö hän vielä kerran tahtonut näyttää heille mahtiansa, en tiedä, mutta hän avasi äkkiä ilmaruudun, pani suunsa aukolle ja kiljasi jyrisevällä äänellään: "kuuliaisuutta!" Samassa paiskasi hän akkunan kiinni.

Talonpoikain ymmällä-olo ei tietysti tuosta yhtään haihtunut eikä vähentynyt. — Entistä enemmän he vain kivettyivät ja melkein näkyivät lakanneen katsomasta.

Suurempaa vilkkautta osoitti palvelijain ryhmä pihalla. (Tässä ryhmässä oli muun muassa kaksi hyvin lihavaa tyttöä, lyhyet kattunileningit päällä ja niin paksut pohkiat säärissä, ettei moisia näe muualla kuin Michel Angelon viimeisessä Tuomiossa, ja lisäksi vielä muuan peräti vanha, vanhuuttansa oikein härmettynyt, puolisokea ukko, karkeassa karvakankaasta tehdyssä sinellissä, — hänen sanottiin Potemkin'in aikana olleen pillipiiparina. Kasakkipojan Maksimkan oli Harlow pidättänyt itselleen.) Tämä ryhmä se liikahteli edes paikallaan.

Uudet emännät käyttivät hyvin arvokkaasti, etenkin Anna. Puristaen yhteen kuivat huulensa, katsoi hän itsepintaisesti maahan. Eipä juuri ennustanut hyvää tämä hänen ankara ryhtinsä. Eulampia ei nostanut silmiänsä hänkään; kerran vaan hän kääntyi ympärinsä ja katseli kotvasen melkein kummastellen sulhastansa, joka myöskin oli nähnyt tarpeelliseksi tulla Sletkin'in perässä kuistille. "Millähän oikeudella sinäkään täällä olet?" Niin näkyivät kysyvän nuo kauniit, pulleat silmät Sletkin oli muuttunut muita enemmän. Koko hänen olennossaan ilmaantui hätäilevä rohkeus, niinkuin hänellä olisi ollut nälkä; pään ja jalkain liikkeissä oli vielä tuota entistä teeskenneltyä nöyryyttä, mutta kuinka iloisesti levitteli hän käsiään, millä hääräilevällä innolla liikutteli lapaluitaan! "Pääsinpäs, muka, vihdoin perille!"

Päätettyänsä uuden emännyyden vahvistamisen metkut, tunsu ispravnikka niin selvästi aamiaisen lähenevän, että oikein hänelle tuli vettä suuhun. Hän hieraisi kämmeniänsä tuolla erityisellä tavalla, joka tavallisesti käy ensimmäisen ryydyn sisällemenon edellä. Pianpa saatiin kumminkin tietää, että Martin Petrovitsh'in tahdosta ensin toimitetaan jumalanpalvelus ja veden pyhitys. Pappi puki päällensä vanhan messukaavun, joka töintuskin enää koossa pysyi; kyökistä ilmestyi vanha lukkari, joka töintuskin enää hänkään koossa pysyi, vaikeasti viritellen suitsutusta vanhassa vaskisessa astiassa. Jumalanpalvelus alkoi. Harlow huokaili huokailemistaan: maahan asti hänen oli mahdotoin kumartaa lihavuutensa tähden; sen sijaan hän, oikealla kädellään ristien silmiänsä, kumarsi päätänsä ja osoitti vasemman käden sormella maahan. Sletkin se loisti, oikein sai kyöneleitä silmiinsä. Shitkow, kuten sopii sotaherran, hiljalleen vaan heitteli sormiaan uniformunsa kolmannen ja neljännen napin välillä. Kvitsinski, katolin-uskoa, jäi läheiseen kamariin, Viskali sen sijaan rukoili niin hartaasti, huokaili niin erinomaisella myötätuntoisuudella aina Martin Petrovitsh'in jälkeen, ja sopatti ja huuliaan liikutteli niin innokkaasti, nostaen silmänsä ylös mäkihin, että minäkin, häntä katsoessani tunsin liikutusta ja rupesin myöskin hartaasti rukoilemaan. Jumalanpalveluksen jälkeen, kun vesi oli pyhitetty, kasteli kukin kasvojansa pyhällä vedellä, yksin Potemkin'in aikainen pillipiipari ja Kvitsinsikin, ja sittenkuin Anna ja Eulampia Martin Petrovitsh'in käskystä, vielä kerran olivat kiittäneet häntä, kumartaen maahan asti, — silloin vasta löi aamiaisen hetki.

Ruokia oli paljon ja kaikki erin-omaisen maukkaita; me söimme aivan kauheasti. Tuli esille myös välttämätön puteli donskoi-viiniä. Ispravnikka, joka enemmän kuin kukaan muu tunsu suuren maailman tavat ja sitäpaitsi oli esivallan edustaja, ehdotti terveysmaljan "ihanille emännille!" Sen jälkeen ehdotti hän, että juotaisiin arvollisimman ja jalomielisimmän Martin Petrovitsh'in malja. Kuultuaan sanan "jalomielisimmän", Sletkin vingahti ja hyökkäsi suutelemaan hyväntekijäänsä,

— "No hyvä on, hyvä on: heitä jo valtaan!" jupisi Harlow, ikäänkuin harmissaan, torjuen häntä kyynärpäällään...

Mutta tässäpä tapahtui, kuten sanotaan, ikävä juttu.

XIV.

Asia oli tämä: Souvenir, joka aivan aamiaisen alusta oli juonut yhtä mittaa, nousi nyt äkkiä ylös tuoliltansa, punaisena kuin kukko ja osoittaen sormellaan Martin Petrovitsh'ia, räjähti nauramaan hataraa ilkeätä nauruansa.

— "Jalomielinen! Jalomielinen!" väkätti hän. "Saadaanpas nähdä, miltä tuo jalomielisyys hänestä itsestään on tuntuva, kun ajavat hänet, jalomielisen herran, paljain jaloin — lumihankeen."

— "Mitä sinä valehtelet, pöllö!" virkkoi Harlow ylönkatseellisesti.

— "Pöllö! Pöllö!" toisti Souvenir. "Yksin Jumala tietää, kumpainenko meistä se oikea pöllö onkaan. Niin, veikkonen, vaimonne, minun siskoni, te saitte päiviltä pois, siksipä nyt omaa itseännekin

halvensitte ... ha-ha-ha!"

— "Kuinka te uskallatte loukata meidän kunnioitettavaa hyväntekijäämme?" piipitti Sletkin, heittäen irti Martin Petrovitsh'in olkapään, jota oli mennyt suutelemaan, ja syösten Souvenir'in päälle. "Tietäkää, että jos meidän hyväntekijämme tahtoo, niin me voimme ihan tässä silmänräpäyksessä repiä koko lahjakirjan rikki."

— "Ja sittenkin te ajatte hänet paljain jaloin lumihankeen", virkkoi Souvenir, piiloittuen Kvitsinskin taakse.

— "Suu kiinni!" jupisi Harlow. "Jos minä läimäytän sinua, niin ei jää märkää paikkaakaan sinusta jäljelle. Ja ole sinäkin vaiti, penikka!" lisäsi hän Sletkin'ille. "Älä tuppaile mihin ei sinua pyydetä! Jos minä, Martin Petrow Harlow, kerran päätin tehdä tämän jakokirjan, niin kuka sen voi tyhjäksi tehdä? Kuka uskaltaa tehdä minun tahtoani vastaan? Missä olisi maailmassa sellainen voima?"

— "Martin Petrovitsh!" puuttui mehevällä bassollaan puheeseen viskali. Hänkin oli juonut paljon, mutta siitä oli vaan kasvanut hänen arvokkaisuutensa. "Entäpä, jos herra tilan-omistaja olisi suvainnut lausua totuuden? Kyllähän te teitte suuren työn, vaan mitäpä ... Jumala siitä sentään varjelkoon ... mitäpä, jos kiitollisuuden sijaan ilmaantuu jonkunlainen kontroversi?"

Minä vilkasin salaa Martin Petrovitsh'in tyttäriin. Anna oli iskenyt silmänsä puhujaan, enkä minä koskaan ollut nähnyt häjympiä, enemmän kärkeen-omaisia ja kaikessa häjyydessäänkin kauniimpia kasvoja! Eulampia oli kääntynyt pois ja seisoi kädet ristissä; ylenkatseellinen hymy oli enemmän kuin koskaan ennen kutistanut hänen täyteläiset ruusuiset huulensa.

Harlow nousi tuoliltansa, avasi suunsa, mutta kieli nähtävästi petti hänet. Yht'äkkiä löi hän nyrkkinsä pöytään, niin että kaikki kapineet, mitä huoneessa oli, hypähtivät ja tärähtivät.

— "Isä kulta", virkkoi Anna hätäisesti. "He eivät tunne meitä ja siksi ymmärtävät meidät väärin. Älkää vihastuko, se ei ole terveellistä teille. Kasvonne ovat nytkin jo vääristyneet."

Harlow katsahti Eulampiaan. Tämä ei liikahtanut paikaltaankaan, vaikka hänen vieressään istuva Shitkow tyrkkikin häntä kylkeen.

— "Kiitos, minun tyttäreni Anna", virkkoi Harlow kumeasti, "sinä olet kiltti. Sinuun minä luotan ja mieheesi kanssa."

Sletkin vingahti taas. Shitkow pullisti jo rintaansa ja polkaisi jalkaansa hiljaa maahan, mutta tätä harrasta mieltä ei Harlow huomannut.

— "Tuo tyhjäntoimittaja", jatkoi hän viitaten leuallaan Souvenir'iin, "tahtoisin aina kiusata minua; mutta teidän, hyvä herra", näin kääntyi hän viskaliin, "teidän ei sovi arvostella Martin Harlow'in tekoja ja toimia; teiltä puuttuu siihen kykyä. Virkamies te kyllä olette, mutta puhutte pelkkää roskaa. Ja ylipäänsä tehty mikä tehty, päätöstäni en muuta... Ja voikaa hyvin nyt. Minä lähden pois. En minä ole enää isäntä täällä; vieras minä olen. Anna, emännöi sinä niinkuin tahdot; minä lähden omaan huoneeseeni. Piisaa jo!"

Martin Petrovitsh käänsi meille selkensä, eikä sanonut sanaakaan enää, vaan verkalleen astui huoneesta ulos.

Isännän äkillinen lähtö tietysti hajoitti seurankin, varsinkin koska molemmat emännätkin katosivat. Sletkin koetteli turhaan meitä pidättää. Ispravnikka ei malttanut olla nuhtelematta viskalia hänen sopimattomasta suorudestansa.

— "Mitäs tehdä!" vastasi toinen, "omatunto käski!"

— "Johan minä sanoin, että hän on vapaamuurari", kuiskasi minulle Souvenir.

— "Omatunto", vastasi ispravnikka. "Tiedän minä sen teidän omantuntonne. Taskussa se istuu teillä, niinkuin meillä muillakin syntisillä ihmisillä."

Pappi, joka jo oli noussut seisomaan ja aavisti aterian pikaista loppua, pisteli kiireimmiten suuhunsa palan palan perästä.

— "Teillähän on erin-omainen ruokahalu, näen mä", sanoi Sletkin röyhkeästi hänelle.

— "Evääksi panen", vastasi toinen nöyrällä viittauksella. Monen ajan takainen nälkä kuului tässä vastauksessa.

Vaunut kolisemaan... Me läksimme.

Kotimatalla sai Souvenir kenenkään häiritsemättä kiemuroida ja lörpötellä, sillä Kvitsinski, sanottuaan ettei hän kehtaa nähdä "peräti sangen tarpeettomia" metkuja, oli jo ennen meitä lähtenyt kotia jalkaisin. Hänen sijaansa tuli vaunuihimme Shitkow. Entinen majori näytti sangen tyytymättömältä ja liikutteli alinomaa viiksiänsä, niinkuin torakka.

— "Mitäs nyt sanotte, herra majori", jaaritteli Souvenir: "Sotakurin taisi käydä vähän niin ja näin. Malttakaas, saatte vielä pahempaa nähdä. Vielä ne antavat kuranssia teillekin. No on sitä teitäkin ylkä, yh-hyh!"

Souvenir nauroi minkä jaksoi; mutta majori parka ei osannut muuta kuin viiksiänsä liikutella.

Kotia tultuani kerroin äidilleni kaikki, mitä olin nähnyt. Hän kuunteli minua loppuun asti, muutaman kerran pyörittäen päätään.

— "Ei tuosta hyvää tule", virkkoi hän, "ei nuo uudet temput minua yhtään miellytä."

XV.

Seuraavana päivänä tuli Martin Petrovitsh meille päivällisille. Äitini toivotti hänelle onnea hyvin päätetyn toimen johdosta.

— "Nythän sinä olet vapaa mies", sanoi äiti, "ja helpolle mahtaa tuntuakin."

— "Kyllähän se niin on", vastasi Martin Petrovitsh. Ei hänen kasvoistaan sentään olisi osannut sanoa että hänestä todellakin tuntui helpolta. "Nyt sopii ajatella sielunkin asioita ja valmistautua kuolinhetkeen, niinkuin tulee ja sopii."

— "Vieläkös sitä kättä niin kummallisesti panee?" kysäsi äitini,

Harlow pani vasemman kätensä nyrkkiin ja avasi jälleen, kahdesti perättäin.

— "Kyllä se panee, hyvä rouva. Niin ja tietäkääs, että aina kun rupean nukkumaan, niin joku huutaa korvissani: katso vaan, katso vaan."

— "Se nyt on hermoissa vaan", arveli äitini ja käänsi puheen eilispäivän tapauksiin, viitaten muutamiin seikkoihin, jotka olivat seuranneet pesänjakoa.

— "No niin, niin", keskeytti hänet Harlow. "Olihan siellä vähän joutavaa semmoista. Mutta yksi asia on", lisäsi hän, puhuen verkalleen, "josta tekisi mieleni teille mainita. Näettehän, ei minua hämmästyttänyt eilen Souvenir'in joutava jaaritus, eikä viskalikaan minua hämmästyttänyt, vaikka hän onkin hyvin säntillinen ihminen, ei hänkään, mutta hämille minut sai..."

Harlow'ilta jäi ääni kulkuun.

— "Kuka?" kysyi äitini.

Harlow katsahti häneen ja vastasi: "Eulampia!"

— "Eulampiako? Tyttäresi? Mitenkä niin?"

— "No ajatelkaas, hyvä rouva, niin oli kuin kivistä: patsas mikä patsas! Eikös hänellä tunteita olekaan. Sisar Anna — no se oli niinkuin olla piti. Se on hieno ihminen. Mutta Eulampia — jolle minä — mitäpä sitä salaisin? — olen suurempaa hellyyttä osoittanut! Eikös hänen ole sääli minua? Tietysti ei laitani silloin enää ole hyvä, tietystihän minä silloin tunnen, ett'ei minusta ole kauaksi, koskapa kaikki luovutan heille. Ja sittenkin hän oli kuin kivistä! Ei siunattua sanaa sanonut. Kumarrukset teki, mutta ei sanaakaan kiitosta."

— "Maltahan", virkkoi äiti, "jahka naitamme hänet Gawrilo Fedulitsh'ille ... kyllä pehmenee."

Martin Petrovitsh vilkaisi jälleen kulmainsa alta äitiini.

— "No niin, Gawrilo Fedulitsh! Te luotatte siis häneen?"

— "Luotan."

— "No niin, tähän sen ymmärrätte paremmin. Mutta Eulampiolla, tietäkääs, on luonne aivan sama kuin minullakin. Kasakin verta ja sydän taas kuin hehkuva hiili."

— "Onkos sulla, veikkonen, sitten semmoinen sydän?"

Harlow ei vastannut mitään. Oltiin kotvasen aikaa ääneti.

— "Kuinkas sinä, Martin Petrovitsh", alkoi äitini jälleen, "olet tuuminut sielusi pelastamista? Mitrofanin luostarissako sinä aiot käydä vai Kiew'issä asti? Vai lähtenet Optinan erämaahan, kosk' on lähellä? Siellä kuuluu nyt olevan semmoinen pyhä erakko — Makari-isäksi sanovat häntä — ett'ei sellaista ole ollut miesmuistiin! Niin lukee synnit kaikki kuin kirjasta."

— "Jos hän todellakin näyttää olevansa kiittämätöin tytär", virkkoi Harlow käheällä äänellä, "niin helpompi olisi minun tappaa hänet omalla kädelläni."

— "Herranen aika mitä sinä puhut! Ajattelehan toki!" huudahti äitini. "Mitäs puheita nuo tuollaiset ovat! Katsos siinäpä se nyt on. Olisit totellut minua tuonoin, kun kävit neuvoani kysymässä. Nyt sitä vastoin rupeat itseäsi vaivaamaan, sen sijaan kuin sinun pitäisi ajatella sielusi asioita. Rupeat itseäsi vaivaamaan, etkä sinä kyynärpäätäs saa sittenkään puraistuksi. Niin! nyt sinä valitat ja pelkää..."

Tämä nuhde näkyi pistäneen Harlow'ia hamaan sydämmeeseen. Aaltona hyökäsi häneen koko hänen entinen ylpeytensä. Hän puisti päätänsä ja ojensi leukansa eteenpäin.

— "Ei ole tämä mies sitä laatua, armollinen rouva Natalia Niholajewna, että rupeaisi valittelemaan tahi pelkäämään", puhui hän tuimana. "Olen vaan teille, joka olette hyväntekijäni ja jota minä pidän arvossa, tahtonut puhua, mitä minä tunnen. Mutta sen tietää Herra Jumala" (tässä hän kohotti kätensä) "että pikemmin maanpallo sirpaleiksi särkyy, ennenkuin minä sanani syön tahi rupeaisin" (tässä hän oikein pyrskähti) "rupeaisin pelkäämään tahi katumaan tekojani! Koska niin tein, niin oli mulla siihen syyt. Ja tyttäreni eivät lakkaa minua tottelemasta iankaikkisesti, amen!"

Äitini peitti kasvot käsillään.

— "No mutta, veikkonen, niinhän sinä pauhaat kuin pasuna! Jos sinä todellakin luostat omaisiisi niin täydellisesti, niin kiitä Jumalaa! Pääni ihan panit pyörälle."

Martin Petrovitsh pyysi anteeksi, huokasi pari kertaa ja oli vaiti. Äitini mainitsi taas Kiew'istä, Optinan erämaasta, Makari-isästä... Harlow myönsi, puhellen: "kyllä pitäisi mennä ... pitäisi mennä ... sielukulta näet..." eikä muuta.

Alakuloinen hän oli hamaan lähtönsä asti, välistä puristaen ja avaten nyrkkiänsä ja katsellen kämmentään sekä puhellen kuinka häntä kauhistaa, jos pitäisi kuolla ilman katumusta, halvaukseen. Hän sanoi myös tehneensä lupauksen, olla suuttumatta, koskapa suuttumus vaan pilaa veren ja nostaa sitä päähän. Ja koska hän nyt muutoinkin oli luopunut kaikesta, niin mitäpä olisi hänen tarvis suuttuakaan? Vaivatkoot itseänsä nyt muut vuorostansa ja pilatkoot vertansa.

Ottaessaan jäähyväisiä katsoi hän äitiini niin kummallisesti: miettiväisesti ja kysyväisesti, ja siepattuaan äkisti taskustansa "Lepäävän Työntekijän", pisti sen äitini käteen.

— "Mitäs tämä on?" kysyi äitini.

— "Lukekaahan tuo paikka tuossa", virkkoi Martin Petrovitsh kiireisesti, "tuossa missä kolkka on taivutettu. Siinä puhutaan kuolemasta. Niin minusta tuntuu, että se on mainion hyvin sanottu, mutta ymmärtää minä vaan en sitä voi. Etteköhän te, hyvä ystävä, selittäisi tuota minulle? Ensikerran kuin tulen, niin silloin selittäisitte."

Näin sanottuaan läksi Martin Petrovitsh pois.

— "Ei ole laita oikein, ei ole oikein!" virkkoi äitini hänen mentyänsä ja rupesi lukemaan "Työntekijää". Harlow'in merkitsemässä paikassa seisoi näin:

"Kuolema on yksi tärkeä ja suuri luonnon työ. Ei se ole muuta mitän kuin että hengi, kuin on keveämbi, hienombi ja ohuempi niitä elementtejä, kuin sitä valdansa alla pitänet ovat, vaan myöskin itse elektron-voimaa, kemillisellä tavalla puhdistu ja riendä haman siihen asti kuin se löytä senkaltaisen paikan, jonga hengi on yhdenkaldainen kuin se itsekin on..." j.n.e.

Äitini luki tämän kohdan kaksi kertaa, huudahti sitten "hyi!" ja heitti kirjan nurkkaan.

Parin päivän perästä sai äitini sanoman, että hänen sisarensa mies oli kuollut. Hän otti minut mukaansa ja läksi sisarensa luokse. Aikomus oli ensi alussa olla siellä kuukauden päivät, mutta jäimmekin sinne myöhäiseen syksyyn asti. Vasta syyskuun lopulla palasimme kotia.

XVI.

Ensimmäinen tieto, jolla kamaripalvelijani Prokofi (hän oli myös hovin jahtimestari) tervehti minua, oli se, että kurppia oli tullut suunnattomat parvet ja että Jeskovon (Harlow'in hovin) läheisessä lehdossa niitä oikein kihisee. Päivällisiin asti oli vielä kolme tuntia. Minä sieppasin pyssyn ja laukun sekä läksin Prokofin ja lintukoiran kanssa kiireimmän kaupassa Jeskovon koivikkoon. Kurppia oli siellä todellakin runsaasti. Tuhlattuamme noin kolmekymmentä laukausta, saimme viisi kuusi kurppaa ammutuksi.

Rientäissäni kotia saaliineni, huomasin minä tien vieressä talonpojan kyntämässä. Hänen hevosensa seisattui, ja mies, haukkuen itkevällä ja häjyllä äänellä, nyki armottomasti ohjaksista hevosen sivulle kääntynyttä päätä. Minä rupesin tarkastelemaan tuota onnetonta konia, jolta kylkiluut melkein pyrkivät näkyviin ja jonka hiestä märjät kyljet vapisivat ja kohoilivat epätasaisesti, niinkuin sepän palkeet. Siinäähän oli kuin olikin vanha huononpäiväinen tamma, arpi olkapäässä, sama tamma, joka oli niin monta vuotta palvellut Martin Petrovitsh'ia.

— "Elääkö herra Harlow vielä?" kysäsin minä Prokofilta. Metsästys oli vallannut meidät kumpaisenkin mukanansa, niin ett'emme tähän saakka olleet muusta puhuneetkaan.

— "Elää kyllä. Kuinka niin?"

— "Hänenhän se on tämä hevonen. Onkos hän myönyt sen?"

— "Hevonen on totisesti herra Harlow'in, mutta myönyt hän sitä ei ole. Se otettiin häneltä ja annettiin tuolle talonpojalle."

— "Mitenkä otettiin? Hänenkö suostumuksellansa?"

— "Hänen suostumustansa siihen ei ole kysytty. Niin", lisäsi Prokofi, vähän naurahtaen minun hämmästyneeseen katseeseeni, "täällä on teidän poissa-ollessanne kaikki muuttunut, niin että älä Herra saata. Nyt on siellä Sletkin herrana ja valtiaana."

— "Entäs Martin Petrovitsh?"

— "Martin Petrovitsh'ista on tullut se vihoviimeinen mies talossa. Niin ruokitaankin kuin ruotuvaivaista. Lopun tekivät herrasta kokonaan. Kyllä ne hänet vielä maantiellekin ajavat."

Minä en voinut sulattaa tuota ajatusta, että moisen jättiläisen saisi *ajetuksi*.

— "Mitäs Shitkow sitten arvelee?" kysyin viimein. "Onhan hän nainut toisen tyttären?"

— "Nainut?" toisti Prokofi ja naurahti nyt suun täydeltä. "Eihän häntä taloonkaan päästetä. Ei tarvita, muka; käännä muka rekesi toisapäin. Niinkuin sanottu: Sletkin on nyt herrana ja isäntänä."

— "Entäs morsian?"

— "Eulampiako Martinowna? Voi, nuori herra, sanoisin minä teille ... mutta kovin olette nuori vielä. Sepä se. Täss' on tapahtunut semmoista, että heh, heh!... Kas! Diana näkyy seisovan!"

Koira seisoivat todellakin liikahtamatta, tuuhean tammipensaaseen edessä, joka kasvoi tien viereisen kuopan partaalla. Me riensimme koiran luokse. Kurppa nousi pensaasta, me ammuimme kumpainenkin, mutta emme osanneet kumpikaan. Kurppa siirtyi toisaalle, me perään.

Kotia palatessani oli soppa jo pöydällä. Äiti torumaan minua.

— "Mitä tämä on?" sanoi hän närkästyneenä. "Ensimmäisenä päivänä jo annat odottaa itseäsi."

Minä ojensin hänelle ammutut kurpat. Hän ei katsahnutkaan niihin.

Paitsi häntä oli huoneessa vielä Souvenir, Kvitsinski ja Shitkow. Virkaheitto majori istui kyyristyneenä melkein niinkuin kujeesta tavattu koulupoika. Hänen kasvoillaan näkyi sekaisin hämmästyksen ja harmi.

Hänen silmänsä olivat tulleet punaisiksi.

Olisi luullut hänen vähän aikaa sitten itkeä lurauttaneen. Äitini oli edelleen pahalla tuulella; minä huomasin helposti ett'ei myöhäinen kotiatuloni ollut synnä siihen. Aterian aikana hän ei puhunut melkein ensinkään; majori katsaheli silloin tällöin häneen hyvin surkeasti, syöden kumminkin sen ohella tukevasti. Souvenir vapisi. Kvitsinski'llä oli tavallinen itseensä luottava ryhti.

— "Vikenti Osipitsh", kääntyi äitini hänen puoleensa, "lähettäkää huomenna vaunut hakemaan Martin Petrovitsh'ia, koska minä olen kuullut, ett'ei hänellä enää ole omia. Ja käskekää sanoa hänelle, että hänen pitää välttämättömästi tulla, että minä tahdon nähdä häntä."

Kvitsinski oli vastata tuohon jotakin, mutta pidättihe.

— "Ilmoittakaa Sletkin'illekin", jatkoi äitini, "että minä käsken häntä luokseni. Kuuletteko? Minä käsken!"

— "Joha ... ja juuri sitä lurjusta pitäisi..." niin alkoi puhua puoliääneen Shitkow; mutta äitini loi häneen niin halveksivan katseen, että toinen kääntyi pois ja vaiken.

— "Kuulitteko? Minä käsken!" toisti äitini.

— "Kuulin", vastasi Kvitsinski nöyrästi, mutta samassa arvokkaasti.

— "Ei se Martin Petrovitsh tänne tule", kuiskasi Souvenir minulle, astuen minun kanssani ruokahuoneesta.

"Saatte nähdä mitenkä hänen on käynyt. Sitä ei voi käsittää! Minä luulen ett'ei hän enää oikein ymmärrä ihmisten puhuttakaan. Kylläpä pistivät pihtiin miehen."

Ja Souvenir purskahti nauramaan onteloa nauruansa.

XVII.

Souvenir'in ennustus kävi toteen. Martin Petrovitsh ei tahtonut tulla äitini luokse. Tähän ei äitini asiata kumminkaan jättänyt, vaan lähetti hänelle kirjeen. Vastaukseksi tuli paperipalanen, johon suurilla kirjaimilla oli kirjoitettu seuraavat sanat: "En voi, en mitenkään. Häpeä tappaa minut. Antakaa minun menehtyä näin vaan. Suuri kiitos. Älkää piinatko. Harlow'in Martti."

Sletkin tuli, ei kumminkaan sinä päivänä, jona äitini oli "käsenyt", vaan kokonaista vuorokautta myöhemmin. Äitini käski saattaa hänet omaan kamariinsa. Ties taivas, mistä he lienevät keskustelleet, mutta kauvan ei heidän keskusteluansa kestänyt: neljänneksen tuntia, ei enempää. Sletkin läksi äitini kamarista tulipunaisena ja semmoinen myrkyllisyys ja röyhkeys kasvoilla, että minä, kohdattuani hänet vierashuoneessa, hämmästyin ihan sanattomaksi. Souvenir'iltäkin jäi alotettu nauru ihan kesken. Äiti tuli kamaristaan, tulipunaisena hänkin, ja julisti kaikkien kuullen, ett'ei herra Sletkin'ia saa hänen luokseen päästää missään tapauksessa, ja jos Martin Petrovitsh'in tyttäret tulisivat — kyllä heillä muka hävyttömyyttä siksi olisi — niin ei saa heitäkään päästää. Päivällispöydässä lausui äitini äkisti:

— "Semmoinen ilkeä juutalaispoika! Minä olen hänet korvista vetänyt ulos rapakosta; kaikesta, kaikesta on hän kiitollisuuden velassa minulle, ja kumminkin hän rohkenee sanoa, että minä turhanpäiten sekaannun heidän asioihinsa! Martin Petrovitsh muka on itsepäinen, hänen oikkujansa muka on mahdoton täyttää. Oikkujansa? Hyi sitä kiittämätöntä penikkaa! Inhottava juutalainen!"

Majori Shitkow, joka myös oli päivällisillä, arveli että nythän itse taivas on käsenyt hänen käyttämään tilaisuutta hyödykseen, sanoaksensa pari kolme kovaa sanaa ... mutta äitini keskeytti hänen paikalla.

"Kyll' olet hyvä sinäkin, veikkonen", virkkoi hän. "Upseri olet olevinasi, ja tyttö sinut pani pussiin. Komppaniaa muka komensit. Mahtoi vaan se komppania olla mainion nöyrä sinulle. Ja voudinkin tointa tähtäilit? Kyllä olisi sinua ollut hyvä vouti."

Kvitsinski, joka istui toisessa päässä pöytää, myhähti itseksensä, eikä puuttunut tuosta myhäyksestä vahingon-iloa. Shitkow parka se vaan viiksiään liikautti, kohotti kulmakarvansa sekä sukelti karvaisine kasvoineen servettiin.

Aterian jälkeen meni hän tapansa mukaan kuistille polttamaan piipullisen tupakkaa. Hän näytti minusta niin raukkamaiselta ja orvolta, että minä vaikk'en hänestä pitänyt, istahdin hänen viereensä.

— "Mitenkäs se niin kävi, Gawrilo Fedulitsh", ryhdyin minä suoraan asiaan, "että teidän ja Eulampia Martinownan välit ratkesivat? Minä luulin teidän jo aikaa sitten olevan naimisissa."

Vanha majori katseli minuun surumielisesti.

— "Myrkyllinen käärme," virkkoi hän murheellisesti, koettamalla koettaen lausua jok'ainoan kirjaimenkin, "myrkyllinen käärme on minua pistänyt ja tyhjäksi tehnyt kaikki minun elämäni toiveet. Niin, Dmitri Semenovitsh, kertoisin minä teille kaikki tuon konnamaisen miehen kavalat vehkeet, mutta pelkään suututtavani äitinne." (Tässä iski mieleeni Prokofin lause: "kovin olette nuori vielä".) "On sitä tässä jo muutoinkin."

Shitkowi rykäsi.

— "Kärsiä, kärsiä ... se on ainoa mitä enää osaa tehdä", jatkoi hän, lyöden nyrkillä rintaansa. "Kärsi, kärsi vanha sotamies! Keisaria olet palvellut uskollisesti ja nuhteettomasti, niin! Et ole säästänyt hikeäsi etkä vertasi, ja kas nyt mihin kiikkuun jouduit." Vähän ajan perästä hän jatkoi, nyhkimällä imien kirsikkapuista piippuaan. "Annas olla, että kaikki tämä olisi tapahtunut armeijassa, ja asia olisi minusta riippunut, niin miekan lappeella minä olisin hänet pieksättänyt kolmeen vuoroon, toisin sanoen kunnes olisi tarpeensa saanut."

Sletkin otti piipun suustansa ja loi silmänsä avaruuteen, ikäänkuin mielessänsä ihailen esille loitsimaansa kuvaa.

Souvenir lennähti saapuville ja rupesi härmäämään majoria. Minä poistuin heistä syrjään ja päätin, maksoi minkä maksoi, omin silmin nähdä Martin Petrovitsh'ia.

Lapsellinen uteliaisuuteni oli noussut ylimmilleen.

XVIII.

Huomenna läksin jälleen pyssy olalla koiran kanssa, mutta ilman Prokofia, Jeskovon koivikkoon. Päivä oli erin-omaisen ihana. Tuskinpa syyskuussa semmoisia päiviä muualla onkaan kuin Venäjällä. Niin oli tyyni, että sadan askelen päästä osasi kuulla kuinka orava hyppieli kuivia lehtiä myöten, kuinka irtaantunut oksa putosi puusta, ensin tarttuen alempiin oksiin, kunnes vihdoin putosi pehmoiseen ruohoon, putosi ainiaksi, ei se siitä enää liikahtakaan, vaan hiljakseen mätäneä. Ilma ei ollut lämmin eikä viileä, vaan lemuisa ja ikäänkuin hapahko; hennosti ja miellyttävästi se karvasteli silmiä ja poskia. Pitkä hämähäkin kina, hieno kuin silkki ja valkoinen keränen keskellä leijui sinne tänne ja tarttuen pyssyn piippuun oikaisihe suoraan ilmassa — se tiesi pysyvää lämmintä ilmaa. Aurinko paistoi, mutta niin lempeästi kuin kuu. Kurppia kohtasin usean kerran, mutta niistä en suuria välittänyt, minä kun tiesin että koivikkoa kestää melkein Harlow'in kartanoon saakka, aina hänen puutarhansa aitaan. Sinnepäin minä painuin, vaikk'en ymmärtänyt, kuinka minä pääsisin itse kartanoon. Jopa rupesin epäilemään, sopikohan muka minun tunkeutua sinne, koska äitini oli suuttunut uuteen isäntäväkeen.

Äkkiä olin kuulevinani ihmisääniä lähelläni. Minä kuuntelemaan... Joku kulki metsässä, tullen suoraan minua kohti.

— "Miks'etkös sitä sitten sanonut", kuului naisen ääni.

— "Älä puhu joutavia", keskeytti toinen, miehen ääni. "Eihän sitä kaikkia saata tehdä yhtä haavaa!"

Minä tunsin äänet. Siniset naisen vaatteet vilahtivat harvenneiden pähkinäpensaiden välitse, sen vieressä näkyi tumma kauhtana. Vielä silmänräpäys ja pienelle nurmikolle astuivat esiin, viiden askelen päässä minusta, Sletkin ja Eulampia.

He hämmästyivät. Eulampia peräytyi samassa takaisin pensaisiin. Sletkin mielti hetkisen ja lähestyi minua.

Hänen kasvoillaan ei ollut enää jälkeäkään tuosta teeskennellystä nöyryydestä, joka niissä asui vielä neljä kuukautta sitten, jolloin hän, astuskellen Harlow'in pihalla, hieroi ratsuni päitsiä, mutta enpä siinä

enää nähnyt tuota röyhkeää uhkeuttakaan, mikä niissä eilen oli minut saattanut hämille äitini kamarin kynnyksellä. Kasvot olivat valkoiset ja kauniit kuin ennenkin, mutta näyttivät tanakammilta ja leveämmiltä.

— "No, onko kuinkakin monta kurppaa ammuttu", kysäsi hän, nostaen lakkiansa hymyillen ja pyyhkäisten kädellään mustia kiharoitansa. "Te käytte linnustamassa meidän koivikossa. No olkaa niin hyvä; emme me kiellä. Päinvastoin..."

— "Tänään en ole ampunut mitään", virkoin minä, vastaten hänen ensimmäiseen kysymykseensä; "ja teidän koivikostanne lähden minä tuossa paikassa."

Sletkin pani kiireesti lakin päähänsä. "Älkää toki! Miksikäs niin? Emmehän me aja teitä pois, — olemme päinvastoin iloisia siitä. Samaa sanoo Eulampia Martinownakin. Eulampia Martinowna, käykääs tänne. Minne ihmeelle te olette lymynneet?" Eulampian pää pisti esille pensaista; mutta itse hän ei tullut luoksemme. Hän oli tullut entistänsä kauniimmaksi viime aikoina, näytti kuin olisi kasvanut ja lihonnut.

— "Minun on todellakin mieleni hyvä", jatkoi Sletkin "että kohtasin teidät. Te olette tosin nuori vielä, mutta ymmärrystä teillä on kyllä. Äitinne suvaitsi eilen suuttua minuun, eikä ottanut kuullakseen mitään selityksiä, vaikka minä, sen näkee taivaan Jumala, en ole syypää mihinkään. Martin Petrovitsh'in kanssa ei voi enää muutoin menetelläkään; hän on aivan kuin lapsi. Emmehän me, herrainen aika, toki voi täyttää kaikkia hänen oikkujansa! Mutta arvossa me kyllä pidämme, niinkuin tulee ja sopii. Kysykää vaikka Eulampia Martinownalta."

Eulampia ei liikkunut. Tavallinen ylenkatseellinen hymy leijui hänen huulillansa ja hellyyttä vailla oli kauniiden silmien katse.

— "Mutta miksikäs te Wladimir Wasiljevitsh, möitte Martin Petrovitsh'in hevosen?" (Minua kaiveli erittäinkin tuo hevonen, joka nyt oli talonpojan omana.)

— "Miksikö möimme hänen hevoisensa, niinkö? No mutta, ajatelkaahan toki: minnekäs siitä olisi ollut? Heiniä vaan söi ilmaiseksi. Talonpojalla se edes saattaa kyntää. Ja milloin Martin Petrovitsh vaan haluaa lähteä ajelemaan jonnekin, niin ei hänen tarvitse muuta kuin pyytää meiltä hevosta. Emme me sitä häneltä kiellä. Pyhäpäivinä, jolloin hevosilla ei ole mitään työtä, — vallan kernaasti!"

— "Wladimir Wasiljevitsh!" virkkoi Eulampia kumeasti, ikäänkuin kutsuen häntä pois, liikahtamatta kumminkaan paikaltansa. Hän pyöritteli kädessään raatamokukkia ja katkoi niiltä päitä, lyöden niitä vastatusten.

— "Niin ja sitten tuo Maksimka, kasakkipoika", jatkoi Sletkin. "Martin Petrovitsh valittaa miksikä muka me otimme pojan häneltä pois ja panimme oppiin. Mutta sanokaas nyt itse: mitä kummia hän olisi tehnyt Martin Petrovitsh'in luona? Tyhjää olisi toimittanut eikä muuta mitään. Eikä hän osaa passarina olla kunnan lailla, sillä hän on niin tuhma ja nuorikin. Nyt sen sijaan on poika satulantekijän opissa. Hänestä tulee hyvä käsityöläinen; saapi hyötyä itselleen ja rupeaa meillekin veroa maksamaan. Ja tämä on meidän pienessä taloudessa sangen tärkeä seikka. Meidän pienessä taloudessa ei saa laimin lyödä mitään."

— "Ja tämmöistä miestä sanoi Martin Petrovitsh räpäleeksi!" ajattelin minä. "Mutta kukas nyt lukee Martin Petrovitsh'ille?" kysyin Sletkin'iltä.

— "Mitäpäsi siellä olisi lukemista. Olihan siellä ennen yksi kirja mutta onneksi sekin joutui pois, minne lienee joutunutkaan. Mitäs siitä lukemisesta enää tuossa iässä?"

— "Kukas häneltä partaa ajaa?" kysyin minä taas.

Sletkin naurahti, ikäänkuin hyväksyen minun leikinlaskuani. "Eipä kukaan. Ensi alussa hän kärventeli partaansa kynttilässä, mutta nyt on päästänyt kasvamaan. Ja kaunis parta onkin!"

— "Wladimir Wasiljevitsh!" toisti Eulampia vaatimalla. "Wladimir Wasiljevitsh, kuuletteko?"

Sletkin viittasi hänelle.

— "Vaatteet hänellä on päällä, kengät on jalassa", jatkoi Sletkin, "syöpi samaa kuin mekin. Mitäs hän vielä olisi vailla? Ja itsehän hän vakuutti, ett'ei tahdo maailmassa enää pitää huolta muusta kuin sielustansa. Jospa hän ottaisi huomatakseen edes sen, että kaikki on nyt, tavalla tai toisella, meidän. Valittaa näet sitäkin, ett'emme maksa hänelle palkkaa. Eihän meillä itselläkään ole aina rahoja käsillä; ja mitä hän tekee rahoilla, koska hänellä on kaikki valmista. Ja me kohtelemme häntä kuin omaista ainakin; totisesti. Esimerkiksi ne huoneet, joissa hän asuu, ne nyt olisivat meille niin tarpeen, että... Ei

tahdo talossa kääntymään päästä. Mutta emmepäs puhu mitään, sallimme hänen olla niissä. Koetammepa ukolle huvitustakin hankkia. Tuossa äskönkin toin minä Pietarin päiviksi hänelle e-rin-omaisia ongen koukkuja kaupungista, oikein englantilaisia, kalliita onkia! Meillä on lammessa ruutanoita. Siellähän hänen sopii aikaansa kuluttaa. Istuisi siellä tunnin, mitäpä toisenkin, — jopa päästiin keitolle. Se on vanhoille miehille erittäin sopiva ajanvietto."

— "Wladimir Wasiljevitch!" sanoi päättävästi Eulampia kolmannen kerran, viskaten kauas luotaan heinät, joita oli käsissään pyöriteltyt. "Minä lähden." Meidän katseemme kohtasivat toisiansa. "Minä lähden, Wladimir Wasiljevitch!" toisti hän ja katosi pensaitten taa.

— "Hetä paikalla, Eulampia Martinowna, heti paikalla!" huudahti Sletkin. "Martin Petrovitsh itsekin hyväksyy käytöksemme", jatkoi hän, kääntyen jälleen minuun. "Ensin hän tosin oli pahoillaan; jopa valittikin, ennenkuin käsitti ja pääsi perille, ymmärrättehän. Hän oli, kuten muistatte, tuommoinen kiivas, tulinen mies. — Älä Herra saata! — mutta nyt on käynyt aivan hiljaiseksi, eikä kummakasin, kun on huomannut mitä hänen rauhaansa sopii. Teidän äitinne vihastui minuun. — Herrainen aika, kuinka hän vihastui... No se on tietty: rouva ei tahtoisi päästää valtaa käsistään, aivan kuin Martin Petrovitsh'kin ennen vanhaan; mutta käykäähän te talossa, katsokaa miten asiat ovat ja kertokaa sitten äidillenne, milloin puheeksi tulee. Natalia Niholajewnan hyvät työt minä kyllä muistan; mutta pitäähän sitä elää meidänkin."

— "Mutta mitenäs Shitkow sai rukkaset?" kysyin minä.

— "Fedulitshko? Tuo lälläkö?" Sletkin kohautti olkapäitään. "Mutta, hyvät ihmiset, mihinkäs hänestä olisi ollut? Ikänsä on ollut sotamiehenä ja nyt olisi meininki ruveta isännöimään. Minä, sano, osaan kyllä pitää talonpoikia kurissa. Minä, muka olen tottunut antamaan vasten naamaa. Ei hän kelpaa siihenkään. Taidolla sitä pitää vasten naamaakin antaa. Ja sitä paitsi Eulampia Martinowna se itse antoi hänelle rukkaset. Eihän semmoisesta miehestä ole mihinkään. Hunningolle olisi mennyt koko talous."

— "Ho-hoi!" kuului Eulampian heleä ääni.

— "Hetä paikalla!" vastasi Sletkin.

Hän ojensi minulle kätensä. Minä puristin sitä, vaikka vastenmielisesti.

— "Jääkää hyvästi, Dmitri Semenovitch", virkkoi Sletkin, paljastaen valkoiset hampaansa. "Ampukaa vaan kurppia kyllyksenne, se on liikkuva lintu, ei ole kenenkään oma. Mutta jos jänis sattuisi, niin etteköhän säästäisi sitä: se on meidän saaliitamme. Niin ja vielä yksi asia: etteköhän te antaisi minulle pentua koirastanne? Olisin hyvin kiitollinen."

— "Ho-hoi!" kajahti uudestaan Eulampian ääni.

— "Ho-hoi-hoi!" vastasi Sletkin ja riensi pensastoon.

XIX.

Muistan vielä, kuinka minussa, yksikseni jäätyäni, asui ajatus: miksikähän se Harlow ei läimäyttänyt Sletkin'ia "niin ett'ei olisi märkää paikkaakaan hänestä jäänyt jäljelle", ja mitenkähän Sletkin ei peljännyt sellaista kohtaloa? Nähtävästi oli Martin Petrovitsh todellakin käynyt hiljaiseksi, arvelin minä, ja yhä enemmän rupesi mieleni tekemään, päästä Jeskovoona ja saada edes toisella silmällä nähdä tuota jättiläistä, jota en milloinkaan voinut ajatella ahdistettuna ja hiljaisena. Olin jo saapunut metsän rinteelle, niin tuossapa äkkiä aivan jalkojeni juuresta pyrähti lentoon suuri kurppa, kovasti läpyttäen siipiänsä ja lensi tiheikköön päin. Minä tähtäsin, mutta lukko petti. Minua harmitti kovasti, sillä kovin oli lintu korea, ja päätin kuin päätinkin koettaa eiköhän tuota vielä saisi ylös. Läksin painumaan sinnepäin, jonne lintu oli lentänyt ja kuljettuani pari sataa askelta, näin vähäisellä nurmikolla, tuuhean koivun alla — en kurppaa — vaan samaisen herra Sletkin'in. Hän makasi seljällänsä, kädet niskan alla, ja katseli ylös taivaalle, tyytyväisesti hymyillen ja hiljaa heilutellen vasenta jalkaansa oikean polven päällä. Hän ei huomannut minun lähenemistäni. Nurmikolla, muutaman askelen päässä hänestä, astuskeli Eulampia, maahan tuijottaen. Hän näkyi etsivän jotakin ruohosta, — sieniäkö sitten lienee etsinyt vai mitä — silloin tällöin notkistuen alas, kättään kurottaen ja laulellen puoli-ääneen. Minä pysähdyin samassa ja rupesin kuuntelemaan. Ensi alussa en voinut eroittaa mitä hän lauloi, mutta sitten kuulin aivan selvästi seuraavat säkeet tunnetusta vanhasta laulusta:

Tule, tule, ukonpilvi, tule vainenkin
Tapa, tapa multa appi-taatto taitenkin
Iske, nuoli, iske anoppihin-äitihin
Nuoren vaimon minä kyllä tapan itsekin.

Eulampia lauloi yhä kovemmin ja kovemmin; erittäinkin kuuluvasti äänsi hän viimeiset sanat. Sletkin se loikoi loikomistaan nurmella, naurahdellen, mutta tyttö näytti vaan alin-omaa kiertelevän hänen ympärillään.

— "Katsopas vaan", virkkoi hän viimein, "kaikkia niille päähän pölähtääkin."

— "Kuinka niin?" kysyi Eulampia. Sletkin kohotti vähän päätänsä.

— "Kuinkako niin? Mitäs lauluja sinä oikeastaan laulat?"

— "Täytyyhän laulu laulaa niin kuin se on, Wolodja", vastasi Eulampia, kääntyi ympärinsä ja havaitsi minut. Me huudahdimme yht'aikaa ja riensimme eri haaroille.

Minä kiirehdin pois lehdosta ja astuttuani pienen kedon poikki olin Harlow'in puutarhan edustalla.

XX.

Mitä minä sain nähdä — sitä ei minulla ollut aikaa mietiskellä ja turhaa se olisi ollutkin. Minä astuin puutarhan aitaviertä. Hopeapoppelit eivät vielä olleet pudottaneet yhtään lehteä, vaan levitteliivät ja kimaltelivat upeina. Moniaan silmän-räpäyksen perästä tuli niiden oksien välistä näkyviin Martin Petrovitsh'in piha ja rakennus. Koko hovi näytti minusta puhdistetulta ja järjestetyltä; kaikkialla näkyi alin-omaisen ja ankaran huolenpidon jälkiä. Anna Martinowna ilmestyi kuistille ja sirristäen vaalean sinisiä silmiänsä katsoi kauan lehtoon päin.

— "Näitkö herraa?" kysäsi hän pihalla kulkevalta talonpojalta.

— "Wladimirko Wasiljitsh'ia?" vastasi toinen, siepaten lakin päästään.
"Tuonnehan se taisi mennä, tuonne viidakkoon."

— "Tiedän minä sen itsekin. Mutta eikö hän ole tullut takaisin? Etkö nähnyt häntä?"

— "Ka ... en ole."

Mies seiso i edelleen Anna Martinownan edessä, lakki kourassa.

— "Saat mennä", virkkoi rouva. "Tahi ... maltas... Missä on Martin Petrovitsh? Tiedätkö?"

— "Niin, Martin Petrovitsh, niinkö?" vastasi mies laulavalla äänellä, kohottaen vuoroin oikeata, vuoroin vasenta kättään, ikäänkuin osoittaen jotakin suuntaa. "Siellähän se istuu tuolla lammen rannalla, ongenvapa kourassa. Niin, siellä istuu ruo'istossa, ongenvapa kourassa. Kalojako hän siellä onkinee, vai mitä."

— "Hyvä. Saat mennä", virkkoi Anna Martinowna, "ja korjaa tuo pyörä tuosta pihalta."

Mies juoksi täyttämään hänen käskyänsä. Anna Martinowna viipyi vielä hetkisen kuistilla, yhä katsellen lehtoon päin. Senjälkeen hän vähäsen härästi kädellään ja palasi verkalleen taloon.

— "Aksjutka!" kuului hänen käskevä äänensä oven takaa.

Anna Martinowna oli ärtyneen näköinen, ja hänen muutoinkin ohuet huulensa olivat omituisen lujasti puristuneet yhteen. Pukunsa oli huolimaton ja valloilleen päästetty palmikko valui hänen hartioillaan. Mutta sittenkin huolimatta hänen leväperäisestä puvustaan, hänen ärtymisestään, näytti hän yhä vieläkin viehättävältä, ja minä olisin mielelläni suudellut hänen kapeata kättänsä, joka sekin näytti suuttuneelta ja jolla hän pari kertaa harmissaan heitti taakse tuuheaa tukkaansa.

XXI.

— "Onkohan Martin Petrovitsh'istä sitten todellakin tullut kalamies?" kyselin itseltäni, kulki lammelle päin, joka oli toisella puolen puutarhan. Minä astuin sulkusillalle ja katsahdin puoleen ja toiseen. Ei näkynyt Martin Petrovitsh'ia missään. Läksin astumaan lammen toista rantaa ja vihdoin, melkein lammen päässä, pienen lahdelman rannalla, litteäin ja taittuneiden, hallavain ruo'onkorsien keskellä näin suuren, harmaan möhkäleen. Tähyistin tarkemmin: siinä oli Harlow. Siinä hän istui paljaalla maalla, jalat allaan, lakitta päin, pörrötukkaisena, saumoilta ratkennut liinainen takki päällä. Hän istui niin hiljaa, että rantasipi, minun lähestyessäni, pyrähti kuivuneesta lietteestä parin askeleen päässä hänestä ja läksi lentämään, siipiään räpytellen ja piipitellen, veden pintaa pitkin. Nähtävästi ei ollut sen läheisyydessä pitkään aikaan kukaan liikkunut, ja säikäyttänyt häntä. Niin tavattoman näyn tarjosi Harlow tuossa, että koirani, hänet nähtyään, paikalla jäi seisomaan, laski häntänsä ja rupesi murajamaan. Harlow käänsi pikkuruisen päätänsä ja kiinnitti minuun ja koiraani kummalliset katseensa. Kovin muutti hänen muotoansa parta, lyhyt, mutta tiheä, kähäräinen, valkoisissa takkuevissa. Oikeassa kädessään hän piteli vapaa, jonka toinen pää hiljalleen heilui veden pinnassa. Sydämmeni säpsähti ehdottomastikin. Rohkaisin kumminkin itseni, astuin hänen luokseen ja tervehdin häntä. Hän rupesi hitaasti puristelemaan silmiänsä, niinkuin olisi vasta herännyt.

— "Martin Petrovitsh!" alotin minä, "kalojakos sitä ongitaan?"

— "Niin ... kaloja", vastasi hän käheällä äänellä ja tempasi ongen ylös: vavan päässä roikkui kyynärän pituinen pätkä siimaa ilman koukkua.

— "Siimahan teilt' on katkennut!" huomautin minä ja huomasin samassa, ett'ei hänellä ollut sankoa eikä matosiakaan mukanaan... Ja mitäpäsi siitä onkimisesta syyskuussa!

— "Onko katkennut?" virkkoi hän ja pyyhkäsi kädellään kasvojansa. "No yks kaikki!"

Hän heitti ongen uudelleen.

— "Natalia Niholajewnan poika, niinkö?" kysäsi hän parin minuutin perästä, joitten kuluessa olin katsellut häntä salaisella kummastuksella. Laihtunut hän tosin oli, mutta näytti sittenkin jättiläiseltä; mutta minkälaisessa puvussa hän oli ja kuinka laskehtinut!

— "Niin aivan", vastasin minä. "Minä olen Natalia Niholajewna B:n poika."

— "Terveenä, vai?"

— "Äitini voi hyvin. Hän otti kieltonne pahakseen", lisäsin sitten, "hän ei ensinkään odottanut sitä, että te kieltäytyisitte tulemasta hänen luoksensa."

Martin Petrovitsh painoi päänsä.

— "Oletkos sinä käynyt siellä?"

— "Missä?"

— "Tuolla hovissa? Et vainen! No käypäs siellä. Mitäpäsi sinä täältä haet? käy siellä, käy. Mitäs sinä minun kanssani tulit haastelemaan? En minä kärsi semmoista."

Hän oli vaiti kotvasen.

— "Aina sinä vaan pyssyn kanssa hyörit! Nuorena minäkin juoksentelin samoja teitä. Mutta isä ... niin, minä kunnioitin isääni, vähän toisin kuin nää nykyiset. Isä otti ja löylytti minut ratsupiiskallaan ... ja siinä se oli sen laulun loppu! Enkä kuljeksintukaan enää maita mantereita; sillä minä kunnioitin häntä... Hoh-hoi-jaa!"

Harlow oli jälleen vaiti hetkisen.

— "Äläkä jää tänne, sinä", alkoi hän jälleen. "Mene ja käy hovissa, siellä on huushollit nyt erinomaiset. Wolodka'..." Hän takertui vähäsen. "Niin, Wolodka on sukkela mies! Reipas poika! Ja roisto kanssa."

Minä en tiennyt mitä sanoa. Martin Petrovitsh puhui hyvin tyynesti.

— "Käy tyttärenikin katsomassa. Muistathan: minulla oli kaksi tytärtä Ne ovat emäntinä ne — nokkelat molemmat. Minä tulen vanhaksi, veikkonen, olen astunut syrjään. Lepoon, näethän..."

"Kyll' on lepo!" ajattelin minä, katsahtaen ympärilleni.

— "Martin Petrovitsh!" virkoin minä ääneen. "Teidän pitää välttämättömästi tulla meille."

Harlow katseli minuun.

— "Mene veikkonen tiehes jo."

— "Älkää pahoittako äitini mieltä; tulkaa!"

— "Mene sinä, veikkonen, pois", toisti hän. "Mitä sinulla on puhumista minun kanssani?"

— "Ellei teillä ole ajokaluja, niin äitini lähettää teille omansa."

— "Mene pois!"

— "Kulkaahan Martin Petrovitsh!"

Harlow painoi taaskin päänsä; ja minusta näytti kuin olisivat hänen tummenneet, ikäänkuin mullalla peitetyt, kasvonsa hiukan punehtuneet.

— "Tulkaa todellakin", jatkoin minä. "Mitäs te istutte ja itseänne rasitate?"

— "Mitenkä: rasitate?" kysyi hän, pannen painoa joka sanalle.

— "No niinpä vaan että rasitate", toistin minä. Harlow vaikenä ja näkyi vaipuneen ajatuksiinsa.

Tästä vaihtelusta rohkaistuna päätin olla suora ja puhua suuni puhtaaksi. (Älkää unohtako, että minä olin silloin kaikkiansa viidentoista vanha.)

— "Martin Petrovitsh!" aloitin minä, istahtaen hänen viereensä. "Minä tiedän kaikki, ihan kaikki! Minä tiedän kuinka vävy kohtelee teitä, — tietysti tyttärenne suostumuksella. Ja millaisessa tilassa te nyt olette? Mutta eihän ole syytä epätoivoon!"

Harlow oli yhä vaiti. Vapa vaan oli kirvonnut hänen kädestään. Ja minä — voi kuinka ymmärtäväinen, millainen filosofi olinkaan mielestäni!

— "Kyllähän se on totta", jatkoin minä, "että te teitte varomattomasti, kun annoitte tyttärillenne kaikki tyyni. Se oli jalosti tehty enkä minä suinkaan rupea teitä moittimaan. Meidän aikoinamme tuollainen teko on harvinaista. Mutta jos teidän tyttärenne ovat niin kiittämättömät ... niin teidän sopii osoittaa ylenkatsetta ... niin juuri, ylenkatsetta ... eikä ruveta suremaan..."

— "Ole vaiti!" kuiskasi äkkiä Harlow hammastaan purren, ja hänen silmänsä, jotka olivat olleet kiinnitettyinä lampeen, alkoivat välähdellä pahaenteisesti. "Mene pois!"

— "Mutta, Martin Petrovitsh!"

— "Mene, kuulitkos! Taikka minä tapan sinut!" Olin jo siirtymäisilläni aivan hänen rinnallensa; mutta viimeiset sanat kuultuani hyppäsin vasten tahtoanikin seisomaan.

— "Kuinka te sanoitte, Martin Petrovitsh?"

— "Minä tapan sinut, kuulethan: mene tiehes!" Nämä sanat puhkesivat hänen rinnastaan hurjana huutona, ärjymisenä. Päätään hän ei kumminkaan kääntänyt, vaan katsoi vimmastuneena suoraan eteensä.

— "Otan ja viskaan sinut tuonne veteen kaikkine hupsuine neuvoinesi, — kyllä minä näytän sinulle, mitenkä vanhoja ihmisiä häiritään, senkin penikka!"

"Ihanhan tuo mies on hullu!" juolahti mieleeni.

Nina katselin häneen tarkemmin ja hämmästyin kokonaan. Martin Petrovitsh itki! Kyynel toisensa perästä vierähti hänen silmistään poskelle ... mutta kasvoilla asui selvä raivo...

— "Mene nyt!" kiljasi hän vielä kerran, "muutoin tapan sinut, jumaliste! Jott'ei kenenkään iskisi mieleen..."

Hän väräytti koko ruumistansa syrjään ja irvisti suunsa, niinkuin metsäkarju. Minä sieppasin pyssyni ja juoksemaan pois. Koirani läksi haukkuen minun perääni. Sekin oli säikähtänyt.

Kotia tultuani tietysti en puhunut äidilleni sanaakaan kaikesta siitä mitä olin nähnyt, mutta kohdattuani Souvenir'in — hitto ties miten se tuli — kerroin hänelle kaikki tyyni. Tämä ilkeä mies tuli niin iloiseksi minun kertomuksestani, rupesi niin vingahdellen nauramaan ja oikein hypähtelemään

ilosta, että olin vähällä lyödä häntä.

— "Hei!" sanoi hän, ollen pakahtua nauruun. "Tekisipä mieleni nähdä mitenkä tuo pöhhelö, tuo 'ruostalainen' Harlow, on kömpinyt lietteesen ja istuu siinä..."

— "Menkää lammelle hänen luokseen, jos niin haluttaa."

— "Niin, entäs jos hän tappaa?"

Kylläni sain jo Souvenir'ista; minua kadutti kertomiseni.

Shitkow, jolle hän kertoi tämän tapauksen, katsoi asiaa vähän toiselta kannalta.

— "Kyllä tässä vielä täytyy panna polisia hakemaan", päätti hän; "kukaties pitää saada komppania sotamiehiäkin." Hänen aavistuksensa sotamieskomppaniasta ei käynyt toteen; mutta tapahtuipa sittenkin jotakin erin-omaista.

XXII.

Lokakuun keskivaiheilla, noin kolme viikkoa sen jälkeen kuin olin kohdannut Martin Petrovitsh'in, seisoin huoneeni akkunassa, talomme toisessa kerroksessa ja mitäkään erittäin mietiskelemättä, surumielin katselin pihalle ja sen takana kulkevalle tielle. Ilma oli viidettä päivää ollut aivan ilkeä; varpusetkin olivat vaienneet; peltovarikset olivat jo aikaa sitten kadonneet. Tuuli vuoroin ulvahteli, vuoroin huimasti vinkui; matala rumanvaalea taivas ilman mitäkään heleyttä muuttelehti lyijynkarvaiseksi, vielä kolkommaksi ja sadetta tulla pauhasi lakkaamatta; se koveni kovenemistaan, tullen yhä enemmän vinosti, ja rapisevana virtana vuotaen pitkin akkunan ruutuja.

Puut olivat jo kokonaan paljaksi raastetut ja käyneet harmaiksi semmoisiksi; eihän niissä enää näkynyt olevan mitään ottamista, mutta tuuli se vaan tuli, tuli ja — alas taas niitä tuivertamaan. Kaikkiialla oli rapakoita, täynnä keltaisia lehtiä; ja niiden pinnalla pitivät isot kuplat sitä iloa, haljeten ja uudestaan syntyen, hypähdellen ja liukuen. Teillä oli likaa polvia myöten; vilu tunkeentui huoneisiin, vaatteiden alle, hamaan luihin asti; kylmän väreitä kulki pitkin ruumista — ja voi sentään kuinka ilkeältä tuntui sydämessä. Niin juuri, ilkeältä eikä surulliselta. Siltä vaan tuntui kuin ei maailmassa enää milloinkaan tulisi päivänpaistetta eikä kimaltelua eikä värien vaihteluja, vaan aina pysyisi tämä loka ja liete ja harmaa märkyys ja ilkeä kosteus, aina vaan huikea tuuli ulvoisi ja vonkuisi!

Tuossa seisoin ajatuksissani akkunan ääressä ja muistan kuin muistankin: pimeys tuli äkisti päälle, tuommainen sinervä pimeys, vaikk'ei kello näyttänyt enempää kuin kaksitoista. Äkkiä näytti minusta, niinkuin pihan poikki portilta kuistille päin olisi juosta vilaissut karhu, tosin ei nelinkontin, kulkena, vaan sellainen kuin sitä kuvataan, kun se kohoaa takajaloilleen. En uskonut silmiäni. Ellei se ollut karhu, niin ainakin se oli jotakin suurta, mustaa, pörröistä... En ennättänyt vielä saada selville, mikä se mahtaisi olla, kun alhaalla äkkiä kuului ankara kolina. Tuntui kuin olisi jotakin aivan odottamatonta, jotakin kauheata rynnännyt taloon. Nousi hälinä ja juoksu...

Minä läksin nopeasti alas ja riensin ruokasaliin.

Vierashuoneen ovesa, kasvot minuun, seisoi äitini kuin ukonnuolen iskemänä; hänen takanaan näkyi muutamia säikähtyneitä naisten kasvoja. Pehtori, kaksi lakeijaa, kasakkipoika tunkeilivat etuhuoneen ovesa, hämmästyneinä ja suut auki; mutta keskellä ruokasalia seisoi polvillaan äsköinen kummitus, jonka olin nähnyt rientävän pihan poikki: siinä se seisoi likaisena ylt'yleensä, pörröisenä raastettuna ja märkänä, niin märkänä, että höyrysi ja vesi virtana vuoti pitkin lattiaa; siinä se seisoi raskaasti heiluen ja ikäänkuin henkitoreissaan. Ja kuka oli tämä kummitus?

Harlow!

Minä tulin sivulta päin enkä nähnyt hänen kasvojansa vaan sen sijaan hänen päänsä, jota hän piteli kiinni, likistäen kämmeniään lialla tahrattua tukkaa vasten. Hän hengitti raskaasti, suonenvetoisesti; kuului oikein pulputusta hänen rinnastaan — eikä koko tuossa tahratussa kasassa muuta voinut selvästi eroittaa kuin pikkaraiset, oudosti vilkuilevat silmät. Hän oli kauhea! Mieleeni muistui se korkea virkamies, jonka suun hän oli tukkinut, kun toinen oli tehnyt vertauksia mastodanttiin. Tuonnäköinen mahtoi tuo vedenpaisumuksen takainen eläin todellakin olla, vast'ikään pelastuneena toisen väkevemmän eläimen kynsistä, joka oli hänen kimppuunsa hyökännyt alkuaikaisten rämetten ikuisissa lietteissä.

— "Martin Petrovitsh!" huudahti vihdoin äitini, lyöden käsiään yhteen.
"Sinäkö se olet? Herra Jumala kuitenkin!"

— "Minä ... minä..." kuului katkonainen ääni, lausuen jokaisen sanan ikäänkuin vaivalla ja ponnistuksella. "Voi sentään! Minä tässä olen!"

— "Mutta kuinkas sinun on laitasi, Herra siunatkoon!"

— "Natalia Niholow ... na ... minä tulin teille ... suoraan kotoa juoksujalassa..."

— "Tämmöisessä liassa! Ethän sinä ole ihmisen näköinenkään. Nousehan ja istu toki... Ja te", käski hän sisäpiikoja, "juoskaa joutuun hakemaan pyyhkimä. Ja eikös olisi kuivia vaatteita?" kysyi hän pehtorilta.

Pehtori osoitti kädellään että mistäpä, muka, ne vaatteet otti noin suuret.

— "Voishan sitä sentään tuoda peitteen", ilmoitti hän; — "tahikka on meillä uusi hevosloimi."

— "Mutta nousehan sinä, Martin Petrovitsh, ja käy istumaan", toisti äitini toistamistaan.

— "Pois on minut ajettu, rouva kulta", voivotti vihdoin Harlow, heittäen päänsä taaksepäin ja ojentaen kädet eteen. "Pois on ajettu, Natalia Niholajewna! Omat tyttäret omasta kodistani..."

Äidiltäni pääsi huudahdus.

— "Mitä sinä sanot? Poisko ajettu. Voi syntiä ja häpeää!" (Hän risti silmänsä.) "Mutta nousehan sinä Martin Petrovitsh, tee nyt se hyvä työ."

Kaksi sisäpiikaa tuli huoneesen ja seisattuivat pyyhkimet kädessä Harlow'in eteen. He eivät nähtävästi voineet käsittää, miltä puolen heidän piti käydä käsiksi tuommoiseen likakasaan.

— "Pois minut ajoivat, rouva hyvä, pois ajoivat", kertoeli sillä välin Harlow.

Pehtori tuli takaisin tuoden mukanaan suuren villaisen peitteen. Hänkin pysähtyi neuvotonna. Souvenir'in pää pilkisti ovesta ja katosi jälleen.

— "Martin Petrovitsh! nouse nyt ja istu, ja kerro kaikki järjestyksessä!" komensi äitini päättävästi.

Harlow nousi... Pehtori tahtoi auttaa häntä, mutta likasi vaan kätensä ja peräytyi ovelle, sormiaan puistellen. Horjahdellen sekä heiluen puoleen ja toiseen pääsi Harlow vihdoin tuolin ääreen ja istui siihen. Sisäpiikat tulivat jälleen hänen luoksensa pyyhkimineen, mutta hän poisti heidät luotaan käden viittauksella eikä huolinut peitteestäkään. Äitinkään ei ruvennut vaatimaan: Harlow'ia oli ilmeisesti mahdoton saada kuivaksi. Lattialle jääneet jäljet vaan pyyhkäistä hotaistiin.

XXIII.

— "Mutta miten kaks ne sinut ajoivat pois?" kysyi äitini Harlow'ilta, heti kuin tämä oli vähän puhaltanut.

— "Rouva kulta! Natalia Niholajewna!" alkoi hän ponnistuksella, ja taas oudostutti minua hänen silmänsä vilkkuminen, "toden sanon teille: enemmän syypää olen minä itse."

— "Sepä se. Et tahtonut silloin totella minua", virkkoi äitini, laskeutuen nojatuoliin ja hiljaa viuhtoen hyvänhajuksella nenäliinallaan: kovin läksi katkera löyhkä Harlow'ista ... rämeessä ei haise niin kovasti.

— "Ei se minun syy ni siinä ole, hyvä rouva, vaan ylpeydessä se on. Ylpeys se minut kukisti niinkuin kuninkaan Nebukadnetsarin. Minä ajattelin: onhan taivaallinen Isä antanut minulle viisautta ja ymmärrystä; minkä siis kerran päätin, niin siten sen olemankin pitää. Mutta sitten tuli tuo kuoleman pelko ... ja silloin minä ihan suunnalta pois. Annas muka kun vielä viimeisilläni näytän miehen voiman ja mahdin! Minä annan heille lahjat ... ja heidän pitää hamaan hautaan asti tunteman..." Harlow alkoi äkkiä liikkua rauhattomasti tuolillaan. "Mutta kuni kopisen koiran he ajoivat minut pois kotoa. Siinä se kiitollisuus."

— "Mutta milläs tavalla..." yritti äitini puhua.

— "Kasakkipojan Maksimkan ottivat minulta pois", keskeytti Harlow. Hänen silmänsä vilkuivat edelleen, hänen istuessaan molemmat kädet leuan alla, sormet ristissä. "Ajopelit ottivat pois, kuukausmuonat vähensivät, säädettyä palkkaa eivät maksaneet, — sanalla sanoen pinnistivät joka taholta. Minä en puhunut mitään, kärsin vaan. Ja kärsimiseenkin oli syynä ... voi sentään ... yhä vaan tuo ylpeys! Ei pitänyt häjyjen vihamiesten päästä sanomaan, että kas muka kuinka nyt vanhaa pöllöä kaduttaa. Ja varoitittehan tekin rouva hyvä minua: kynäspäätäs muka et saa purruksi! No niin, minä kärsin vaan... Mutta tänään! Astun kamariini: se on jo otettu, vuoteenikin oli viety — aittaan! Saatat sinä muka sielläkin maata. Armoilla sinä muutoinkin elät, ja kamarisi on meille tarpeen. Ja tätä puhui minulle kuka?! Wolodka Sletkin, roisto, perk..."

Harlow'in ääni katkesi.

— "Entäs tyttäret? Entäs he?" kysäsi äitini.

— "Minä yhä vaan kärsin", jatkoi Harlow kertomustaan. "Ja katkeralta tuntui minusta, voi kuinka tuntuikaan katkeralta ... ja hävetti minua kanssa. En olisi tahtonut Jumalan päivää nähdä. Siksipä minä, hyvä rouva, en tahtonut teidänkään luokse tulla, juuri siitä syystä, ett'en iljennyt, että hävetti. Voi rouva kulta! Kyllä minä koettelin jos mitäkin: koettelin hyvällä, koettelin uhata, koettelin pyytää, ... niin ... kumartelinkin ... näin juuri kumartelin" (Harlow näytti). "Ja kaikki turhaan! Ja kaikki minä vaan kärsin. Ensi alussa, ensimmäisessä vimmassa oli mulla muutakin mielessä: otan, aattelin minä, viskaan tässä kaikki nurin, nurin, kukistan ja tuhoan, niin ett'ei siemenjyvistä jäämään pidä... Saavat nähdä ja tuta! Mutta — hiljenin sitten. Risti on minulle pantu, aattelin; kuolemaan pitää valmistua minun ja tänään kuin koiran ajoivat ulos! Ja kuka? Wolodka! Entäs tyttäret? kysytte te. Onkos heillä sitten mitään omaa tahtoa. Wolodkan orjia he ovat eivätkä muuta mitään."

Äitini ihmettelemään.

— "Annan suhteen saatan sen vielä käsittää, sillä hän on vaimo. Mutta mitenäs se toinen..."

— "Eulampiako? — Kahta hullumpi! Ihan kokonaan Wolodkan kynsissä. Siitähän syystä se teidän sotamieskin rukkaset sai. Juuri Wolodkan käskystä. Annan tietysti pitäisi tuosta loukkaantua, eikä hän sisartaan muutoinkaan voi kärsiä, — mutta ei puhu mitään! Niin on kuin olisi noitunut, lempo! Ja Annan on näetsä hauska ajatella: ähä, muka, Eulampia, ylpeä olet ikäsi kaiken ollut ja minkälainen sinusta nyt on tullut! Voi ... voi! Voi Herra Jumala sentään!"

Äitini katsahti levottomasti minuun. Minä siirryin syrjemmäs, peljäten, että minut kenties käsketään pois.

— "Mieleni on hyvin paha, Martin Petrovitsh", puhui äitini, "että entinen kasvattini on tuottanut sinulle niin paljon harmia ja on näyttänyt olevansa niin kehno ihminen, mutta erehtynytpä minäkin olen hänessä ... kukapa hänestä olisi semmoista luullut?"

— "Rouva hyvä!" vaikeroi Harlow ja löi rintaansa. "Minä en voi kestää tyttärieni kiittämättömyyttä! En voi! Minähän annoin heille kaikki, ihan kaikki tyyni. Ja omatunto se minusta ihan lopun tekee. Voi sentään, kuinka paljon minä olen ajatellut tuolla lammen rannalla, kaloja onkiessani! Jos edes olisit mitä hyötyä tehnyt maailmassa kellekään! niin minä mietiskelin. Jos edes olisit köyhiä hoitanut, jos olisit edes talonpoikiasi päästänyt vapaiksi, koska olet heitä koko ikäsi nylkenyt! Sinunhan pitää heistä tili tehdä Jumalan edessä! Katso nyt, heidän itkunsa pitää tuleman sinun päällesi. Ja minkälainen on nyt heidän kohtalonsa? Syvä oli kuoppa minun aikanani — mitäpäsi siitä salaamista — mutta nyt ei pohjaakaan näy! Kaikki nämä synnit minä otin päälleni, uhrasin omantuntoni lapsilleni, ja mitä mä siitä sain? Pois talosta minut ajoivat kuin koiran."

— "Älähän nyt enää tuota ajattele, Martin Petrovitsh!" virkkoi äitini.

— "Ja senkuin hän sanoi minulle, tuo teidän Wolodkan hyväkäs", jatkoi Harlow jälleen voimalla, "senkuin hän sanoi minulle, ett'ei minulla enää ole — sijaa huoneessani — ja siinä huoneessa on jok'ikinen hirsi omilla käsilläni pantu! — senkuin hän sanoi minulle tuon, niin Jumala ties mitä minulle silloin tapahtui! Silmissäni pieneni kaikki tyyni ja sydämmeen pisti kuin puukolla! Joko minä hänet tapan tuohon paikkaan taikka lähden talosta pois. Ja niin läksin juoksemaan tänne teidän luoksenne, hyvä Natalia Niholajewna ... ja minnepä minä pääni kallistaisinkaan? Ja semmoinen sade ja loka... Lankesinkin näet parikymmentä kertaa! Ja nyt tämmöisessä siivossa..."

Harlow katsahti itseensä ja alkoi liikkua niinkuin olisi tahtonut nousta.

— "Älä huoli, Martin Petrovitsh, ensinkään", sanoi äitini kiireesti. "Mitäs tuosta? Ettäkö lattian likasit? Jopa nyt! Mutta minä teen nyt tämmöisen ehdoituksen. Kuulehan nyt. Sinä viedään nyt eri huoneeseen, siellä saat puhtaan vuoteen, riisu, pese, käy maata ja nuku..."

— "Voi Natalia Niholajewna kulta! Ei tule nyt unta silmään", virkkoi Harlow surumielisesti. "Päässä humisee niinkuin vasaroilla kolhisi! Minuthan näet kuin luontokappaleen..."

— "Käy maata ja nuku!" vaati äitini itsepintaisesti. "Sitten juot teetä ja sitten haastellaan. Älä sure, vanha ystävä! Jos sinut on ajettu pois *sinun* talostasi, niin on sulla aina suoja *minun* talossani. En ole unohtanut sitä, että sinä se henkeni pelastit."

— "Armas rouva!" voivotti Harlow ja kätki kasvot käsiinsä. "Pelastakaat *te* nyt minut!"

Tämä rukous sai äitini melkein itkemään.

— "Mielelläni minä autan sinua, Martin Petrovitsh, minkä suinkin voin. Mutta sinun täytyy luvata minulle, ettästä puolin aina tottelet minua ja panet pahat ajatukset mielestäsi pois."

Harlow otti kädet kasvoiltaan.

"Jos niin on tarvis", virkkoi hän, "olen minä valmis anteeksikin antamaan."

Äitini nyökkäytti rohkaisevasti päätänsä.

— "Erittäin hauska minun on nähdä sinusta tuollaista tosikristillistä henkeä, Martin Petrovitsh, Mutta siitä saamme puhua sittemmin. Laitahan nyt siksi itsesi järjestykseen ja nuku ennen kaikkea. Saata Martin Petrovitsh, herra vainajan viheriäiseen kamariin", virkkoi hän sitten pehtorille, "ja mitä hän vaan vaatii, toimita samassa. Käske kuivata ja puhdistaa hänen vaatteensa ja antakoon emäntäpiika liinavaatteet mitä tarvitaan, — ymmärrätkö?"

— "Ymmärrän", vastasi pehtori.

— "Ja kun herra on herännyt, niin käske räätäli sinne ottamaan mittaa. Parta on kanssa ajettava. Ei nyt, mutta sitten."

— "Ymmärrän", toisti pehtori. "Martin Petrovitsh, olkaa niin hyvä." Harlow nousi, katsahti äitiäni, yritti mennä hänen luokseen, mutta pysähtyi, kumarsi syvään, risti kolmesti silmänsä Jumalan kuvaa kohti ja läksi pehtorin jälkeen.

Hänen jälkeensä luikahdin minäkin huoneesta ulos.

XXIV.

Pehtori saattoi Harlow'in viheriään kamariin ja juoksi samassa emäntäpiikkaa hakemaan, koska vuoteesta puuttui makuuvaatteita. Souvenir, joka oli kohdannut meidät etuhuoneessa ja oli yhdessä meidän kanssamme pujahtanut viheriään huoneeseen, rupesi samassa kimmurtelemaan ja nauramaan Harlow'in edessä, joka miettiväisenä oli seisattunut keskelle lattiaa, kädet hajallaan. Vettä vuoti hänestä yhä vieläkin.

— "Ruostalainen! Ruostalainen, Harlow!" piipitti Souvenir, nauraen ja pidellen sivujaan, "sinä mainio Harlow'in suvun suuri kanta-isä, katsahda nyt alas jälkeiseesi! Miltä hän nyt näyttää? Voitko tunnustaa hänet omaksesi! Ha-ha-ha! Teidän ylhäisyytenne, sallikaa minulle kätösenne! Miksikäs teillä on mustat sormikkat käsissä?"

Minä aioin pidättää Souvenir'ia ja saattaa häntä häpeämään käytöstänsä, mutta se oli mahdotonta.

— "Minä muka olin ruotuvaivainen ja raukka! 'Ei ole muka sinulla omaa kattoa pääsi päällä!' Mutta samanlainen ruotuvaivainen on hänestä nyt tullut, kuin minustakin, vaivaisesta syntisestä. Nyt on Martin Harlow'it ja maankulkijat Souvenir'it yhtä ja samaa! Armopaloilla pitää Martin Petrovitsh'kin rupeaa elämään. Ottavat tuosta leivän kuoren, jota koira on haistellut ja sitten siihen jättänyt, ottavat sen ja — syö muka Martin Petrovitsh. Ha-ha-ha!"

Harlow seisoi edelleen maahan tuijottaen ja jalat sekä kädet taarallaan.

— "Martin Harlow!" jatkoi Souvenir, vikinätään. "Semmoinen mahtava mies että pois tieltä! Älä muka tule herran tielle, paiskaan nurin! Ja kun suuressa viisaudessa rupeesi omaisuuttansa jakelemaan,

niin silloinkos sitä paisuttiin vasta! Kiitollisuutta; muka kiitollisuutta! Entäs minä! Miksikäs minä jän ilman? Miks'eikäs minun osalleni mitään tullut? Minä kukaties olisin osannut paremminkin kiittää! Ja tottahan minä sanoinkin, että niin ajavatkin herran paljain jaloin lumihankeen..."

— "Souvenir!" kiljasin minä, mutta Souvenir ei huolinut mistään.

Harlow seiso i edelleen paikallaan. Näytti siltä kuin hän nyt vasta olisi ruvennut tuntemaan kuinka märkä hän oli kantapäästä kiireesen ja olisi odotellut milloinka muka hänen päältään riisutaan. Mutta pehtoria ei kuulunut.

— "Sotaherra vielä on olevinaan!" alkoi Souvenir jälleen. "Sotaurona näet oli isänmaata suojelemassa! Miehuutta muka näytettiin! Sepä se: kiskoa kohmettuneiden marodörien koivista housut pois — kas sitä me osaamme, mutta annas kun tytön heitukka meille jalkaa polkee, niin meni miehuus housujen pohjaan."

— "Souvenir!" huusin minä uudestaan.

Harlow vilkasi sivulta Souvenir'iin. Näytti siltä kuin ei hän tähän hetkeen asti olisi huomannutkaan Souvenir'in läsnä-oloa ja olisi vasta minun huudahdukseni jälkeen havainnut hänet.

— "Kavahda", äänsi hän kumeasti, "varo, ett'ei kävisi sinun huonosti."

Souvenir räjähti nauramaan.

— "Voi; arvoisa veli kuinka te säikäytitte minut! Kuinka te olette hirmuinen kuitenkin! Olisitte toki edes tukka kultana kammanneet, muutoin ne, taivas varjelkoon, kuivavat eikä niitä sitten liottamallaakaan saa selväksi." Äkkiä rupesi Souvenir pöyhistelemään. "Vai vielä te nokkaanne nostelette? Keppikerjäläinen se tässä vielä mahtaillee. Sanokaas paremmin missä se teidän kotinne nyt on? Sillähän te aina kerskailette. Minulla muka on katto pääni päällä, sinä muka olet katoton ja koditon. Minulla muka on syntymäkoti minulla."

Pitihän näet vaan tämän sanan lähteä pyörimään hänen kielellään.

— "Herra Bitshkow!" virkoin minä. "Ajatelkaa toki mitä te sanotte!"

Mutta hän räkätti yhä edelleen, hyppien ja kiemuroiden aivan Harlow'in edessä... Ja pehtori emäntäpiian kanssa viipyi vaan.

Minua rupesi peloittamaan. Puhellessaan äitini kanssa oli Harlow tyyntymistään tyyntynyt ja vihdoin kokonaan tyytynyt kohtaloonsa. Nyt minä huomasin kuinka hän jälleen rupesi ärtymään. Hengitys alkoi käydä kiivaammin, korvien alukset paisuivat äkisti, sormet rupesivat liikkumaan, silmät jälleen välkähtelemään kasvojen lian alta.

— "Souvenir! Souvenir!" huusin minä. "Lakatkaa jo tahikka kantelen minä äidille."

Mutta piru näytti riivanneen Souvenir'in.

— "Niin, niin, veikkonen", alkoi hän taas ilkeän piipityksensä.

"Tämmöisissä oloissa pitä nyt ollaan vaan! Mutta tyttäret ja vävy armas, Wladimir Wasiljevitch, nekös nyt teidän kattonne alla teitä kylleksensä nauravat. Ja jospa edes olisitte kironneet heidät, niinkuin uhkasitte! Ei teissä ollut miestä siihenkään. Ja mitäpä te Wladimir Wasiljevitch'in rinnalle pyrkisittenkään? Wolodkaksi te häntä vaan nimittelitte! Mikäpä Wolodka hän teille olisi? Hän on Wladimir Wasiljevitch, herra Sletkin, tilanomistaja, hoviherra, entäs sinä — kukapas sinä olet?"

Kauhea huuto keskeytti Souvenir'in puheen... Harlow oli vimmastunut. Kädet puristuivat nyrkkiin ja kohosivat, kasvot lensivät sinisiksi, vaahtoa kiehahti haljenneille huulille.

Hän vapisi raivoissaan.

— "Kattoo! sinä sanoit" niin hän äänsi rämisevällä, rautaisella äänellään. "Kironnut, niinkö sinä sanoit? Ei! En minä heitä kiroa... Siitä he eivät välittäisi. Mutta katon, katon minä hävitän eikä pidä heillä oleman kattoo päänsä päällä niinkuin ei minullakaan ole. Saavat vielä tuta Martin Harlow'in! Ei ole vielä voimat minulta menneet! Saavat tuta, ketä he ovat narranneet. Ei pidä heillä olemaan kattoo päänsä päällä!"

Minä hämmästyin. En ole ikinä nähnyt noin ääretöntä vihaa. Villi peto tuossa mun edessäni raivosi eikä ihminen. Minä hämmästyin, mutta Souvenir oli säikäyksissään mennyt pöydän alle.

— "Ei pidä olemaan," huusi Harlow viimeisen kerran ja syöksä ulos, ollen vähällä kaataa kumoon

pehtorin ja emäntäpiian, jotka tulivat ovesta vastaan: Nuolena hän ryntäsi pihan poikki ja katosi portin taakse.

XXV.

Äitini suuttui kauheasti kun pehtori hämmästyneenä tuli kertomaan Martin Petrovitsh'in odottamattomasta poislähdöstä. Pehtori ei uskaltanut salata tämän lähdön syytä ja minun täytyi todistaa hänen sanansa oikeiksi.

— "Sinä siis olet kaikkeen syypää!" huudahti äitini Souvenir'ille, joka jäniksenä oli hypännyt edellä ja mennyt suutelemaan äitini kättä. "Sinun inhoittava kielesi on saanut aikaan kaiken tämän."

— "No mutta, kyllä minä siinpaikass', siinpaikass'..." alkoi Souvenir änykkyttää ja löpertää, viskoen kyynärpäitään taaksepäin.

— "Siinpaikass', siinpaikass'! Kyliä minä tunnen sinun siinpaikkasi!" puhui äitini nuhdellen ja käski hänen mennä ulos. Senjälkeen hän soitti, kutsutti Kvitsinskin luoksensa ja määräsi: heti paikalla on lähdettävä vaunuilla Jeskovoona, Martin Petrovitsh haettava esille, maksoi mitä maksoi, ja tuotava takaisin.

— "Ilman häntä ette saa tulla takaisin!" lopetti hän.

Tuima Puolalainen kumarsi ääneti ja läksi ulos.

Minä palasin huoneeseni, istahdin jälleen akkunan ääreen ja ajattelin kauan aikaa sitä, mitä nähnyt olin. Minä olin ymmällä. Minä en ymmärtänyt sitä, kuinka Harlow, joka nurisematta oli kantanut kotiväkensä loukkaukset, ei voinut hillitä itseänsä eikä sietänyt semmoisen mitättömän olennon kuin Souvenir'in pilkkaa ja pistosanoja. Minä en silloin vielä tiennyt, kuinka sietämättömän katkera saattaa välistä olla tyhjän päiväinen moite, vaikka se tulisi hyvinkin ylönkatsotun ihmisen suusta... Souvenir mainitsi Sletkin'istä, jota Harlow ei voinut kärsiä, ja tämä mainitseminen se iski kuin valkea rohtimiin; paljon kivistänyt kohta ei jaksanut kestää tätä viimeistä pistosta.

Kului aikaa tunnin verta. Meidän kaleskat ajoivat takaisin pihaan, mutta niissä istui vouti yksinään. Ja äitinihän oli sanonut hänelle: "*ilman häntä* ette saa tulla!" Kvitsinski hyppäsi kiiruusti kaleskoista ja juoksi portaille. Hän näytti hyvin levottomalta, — aivan tavatonta hänessä. Minä läksin heti alas ja astuin hänen perässään vierashuoneeseen.

— "No? Toitteko hänet?" kysyi äitini.

— "En tuonut", vastasi Kvitsinski, "enkä olisi voinutkaan tuoda."

— "Miks'ette? Näittekö häntä?"

— "Näin."

— "Mitä hänelle on tapahtunut? Onko hän saanut halvauksen?"

— "Ei suinkaan; ei hänelle ole tapahtunut mitään."

— "Miksikäs ette tuoneet häntä?"

— "Siks'en, että hän hajoittaa taloansa."

— "Kuinka?"

— "Hän seisoo uuden rakennuksen katolla ja hajoittaa sitä parillaan. Kolme neljäkymmentä lautaa on jo irti: ruoteita samoin viisi kuusi kappaletta."

("Ei pidä heillä oleman kattoa päänsä päällä!" Nämä Harlow'in sanat johtuivat nyt mieleeni.) Äitini loi neuvotonna silmänsä Kvitsinskiin.

— "Yksinään seisoo katolla ... ja hajoittaa kattoa paraikaa..."

— "Juuri niin. Kävelee pitkin ullakon laudoitusta ja särkee oikealle sekä vasemmalle. Hänellä on näet tavattomat voimat. Kyllä on sentään kattokin huono: laudat eivät ole saumoittaan vaan rinnakkain,

pintalauta päällä, naulatkin pelkkiä vaarvoja vaan."

Äitini katsahti minuun ikäänkuin saadakseen vakuutusta ett'ei hän ollut kuullut väärin.

— "Vai on pintalaudat saumoittaan", toisti hän, ymmärtämättä nähtävästi ensinkään näitten sanain merkitystä.

— "Miksikäs te sitten tulitte pois?" kysyi hän viimein.

— "Tulin saamaan lähempiä käskyjä. Ilman väkeä ei siellä saa mitään aikaan. Jeskovon talonpojat ovat säikäyksestä menneet piiloon."

— "Entäs Harlow'in tyttäret?"

— "Ei ne saa mitään aikaan, nekään, juoksevat päättöminä ihan ... huutavat... Mitäs hyötyä siitä lähtee?"

— "Onko Sletkin myös siellä?"

— "Siellä on. Ulvoo pahemmin kuin kukaan muu, mutta ei hänkään saa toimeen yhtään mitään."

— "Ja Martin Petrovitsh seisoo katolla!"

— "Katolla se on ullakossa ja hajoittaa kattoa."

— "Niin niin", puheli äiti, "ja pintalaudat..."

Seikka oli ilmeisesti aivan erin-omainen.

Mitäs nyt piti tehdä? Lähettäisikö kaupunkiin ispravnikkaa hakemaan, vai keräisikö talonpoikia? Äitini oli aivan neuvotonna.

Ja yhtä neuvoton se oli Shitkowkin, joka tuli päivällisille. Kyllähän hän mainitsi jotakin komppaniasta sotaväkeä, mutta mitään neuvoa ei häneltä lähtenyt. Siinä hän seiso i vaan ja katsoa mulkoili nöyrästi ja uskollisesti. Kvitsinski kun huomasi, ett'ei hänen ole odottaminenkaan mitään määräyksiä, ilmoitti äidilleni — ylenkatseellisella kunnioituksella, joka oli hänelle niin omituista — että jos hänen sallitaan ottaa mukaansa muutamia tallirenkejä, puutarhureita ja muita talon palvelioita, niin hän koettaa...

— "Min, niin", keskeytti hänet äitini. — "Koettakaa hyvä Vikenti Osipitsh. Mutta joutukaa, olkaa niin hyvä! Minä otan vastatakseni kaikki tyyni."

Kvitsinski myhähti kylmäkiskoisesti. "Sallikaa minun, rouva, kumminkin ennakolta ilmoittaa teille, etten minä takaa asian onnistumista, sillä herra Harlow on tavattoman väkevä ja huimapäinen, hän pitää itseänsä kovin loukattuna."

— "Niin, niin", vahvisti äitini, "ja kaikkeen tähän on synnä tuo inhoittava Souvenir. Tätä en anna hänelle milloinkaan anteeksi. Menkää, Vikenti Osipitsh, ottakaa väkeä mukaanne; lähtekää!"

— "Ottakaapas te, herra vouti, vähän enemmän nuoria mukaanne ja palokoukkuja kanssa", virkkoi syvällä äänellä Shitkow. "Niin, ja jos teillä on verkkoja, niin ei haittaisi sekään. Meiltä sattui kerran rykmentissä..."

— "Tehkää hyvin älkääkä opettako minua, hyvä herra", keskeytti hänet Kvitsinski närkeästyneenä. "Tiedän minä itekin mitä tarvitaan". Shitkow loukkantui tuosta ja ilmoitti, että koska hän luuli häntäkin siellä tarvittavan...

— "Ei, ei!" puuttui äitini puheesen. "Paras on kun sinä jäät tänne. Antaa nyt Vikenti Osipitshin toimia yksinään. Menkää, Vikenti Osipitsh!"

Shitkow pani tuosta vielä enemmän pahakseen. Kvitsinski kumarsi ja läksi.

Minä riensin talliin, satuloitsin itse kiireimmän kaupassa ratsuni ja läksin täyttää laukkaa Jeskovoön päin.

Sade oli lakannut, mutta tuuli pauhasi kahta ankarammin suoraan vastaani. Puoli tiessä oli satula vähällä keikahtaa altani, sillä mahahihnat olivat löytyneet.

Minä astuin alas ja rupesin hampain kiinnittämään hihnoja. Äkkiä kuulin jonkun mainitsevan nimeäni. Souvenir juoksi niityn poikki minua kohti.

— "Mitä veikkonen!" huusi hän minulle jo kaukaa. "Uteliaisuusko teissä sai vallan? No niinpä niinkin... Sinne minäkin suoraa päätä Harlow'in jälkiä myöten. Semmoista peliä tuskin toiste saa nähdäkään."

— "Niin, te menette ihailemaan kättenne töitä", virkoin minä inholla, hyppäsin hevosen selkään ja panin sen jälleen nelistämään. Mutta hillitsemätön Souvenir ei jäänyt minusta jälkeen. Juostessaankin hän nauraa hohotti ja kiemuroitsi.

Tuolla on vihdoin Jeskovokin, tuossa sulkusilta, sitten pitkä aita ja hovin tammisto. Minä ajoin portille, astuin maahan, sidoin hevoseni ja jäin seisomaan hämmästyneenä.

Suuren rakennuksen katosta oli kolmas osa revittynä; kurkihirsi vaan oli jäljellä; paanuja ja lautoja oli hujan hajan maassa molemmin puolin rakennusta. Olkoonpa niinkin, että katto, kuten Kvitsinski sanoi, oli huono, mutta käsittämättömältä tuo sentään näytti. Ullakon permantoa myöten liikkui kömpelön nopeasti mustan harmaa suuri olento, levittäen tomua ja soraa ympärilleen, milloin heiluttaen tiileistä tehtyä savupiippua, milloin kiskoen irti kattolautoja ja viskellen niitä alas, milloin itse seinäänkin tarttuen. Se oli Harlow.

Ilmeiseltä karhulta hän näytti minusta nytkin: pää oli kuin karhulla, selkä ja hartiot kuin karhulla, jalkojansakin hän asetteli levälleen, jalkateriänsä taivuttamatta — aivan kuin karhu. Huima tuuli puhalti häneen joka taholta, nostaen hänen takkuista tukkaansa. Kauhea oli nähdä kuinka paikoittain revittyjen vaatteiden alta pisti esiin paljas punainen iho; kauhea oli kuulla hänen outoa, käheätä murinaansa. Pihalla oli paljo väkeä, akkoja, poikia, piikoja hyyristelihe aidan vieressä, muutamia talonpoikia oli ryhmytynyt vähän kauemmas eri joukkoon. Tuttavani vanha pappi seisoi hatutta päin toisen rakennuksen portailla. Hänellä oli käsissään vaskinen risti, jota hän tuon tuostakin, sanaakaan sanomatta ja toivottomasti kohotteli ylös, ikäänkuin näyttäen sitä Harlow'ille. Papin vieressä seisoi Eulampia, nojaten selin seinään ja liikahtamatta katsoen isäänsä. Anna pisti välistä päätänsä akkunasta ulos, välistä katosi jälleen, vuoroin juoksi pihalle, vuoroin taas meni sisään. Sletkin kalman vaaleana, keltaisena, vanha yönuttu yllä ja patalakki päässä, juoksenteli paikasta toiseen, yksipiippuinen pyssy kädessä. Hän oli kuten sanotaan kokonaan juutalaistunut, hän oli tukehtua suuttumuksesta, hän uhkaili, hän vapisi, hän tähtäsi väliin Harlow'iin, heitti sitten pyssyn olalle, tähtäsi uudestaan huusi, itki.

Nähtyään minut ja Souvenir'in, hyökkäsi hän suoraa päätä meidän luoksemme.

— "Katsokaa, katsokaa, mitä täällä tapahtuu!" vingahti hän, "katsokaa! Hän on tullut hulluksi, hän on aivan järjeltään ... ja katsokaas mitä hän tekee. — Panin jo polisia hakemaan, mutta ei ketään tule! Ei tule niin ketään. Ja jos minä ammun häneen, niin ei minua laki saa syyhyn, sillä tottahan jokainen on oikeutettu puolustamaan omaisuuttaan. Ja minä ammun, jumaliste minä ammun!"

Hän hyppäsi talon edustalle.

— "Martin Petrovitsh! Varokaa! Jos ette te tule alas, niin minä ammun!"

— "Ammu vaan" vastasi käheä ääni katolta. "Ammu vaan! Tuoss' on sulle siksi aikaa tuomisia!"

Pitkä lauta lensi samassa katolta. Se heilahti pari kertaa ympärinsä ja mäiskähti maahan aivan Sletkinin jalkain juureen. Kiljaisten ponnahti Sletkin syrjään, mutta Harlow rupesi kovasti nauramaan.

— "Jesus siunatkoon!" änkytti joku minun takanani. Minä käännyin. Se oli Souvenir.

— "Vai niin!" ajattelin minä: "joko taukosi miehen nauru?"

Sletkin tarttui lähellä seisovaa talonpoikaa kaulukseen.

— "Kiipeä tuonne ylös, kiivetkää, te perkeleet", vonkui hän, pudistellen miestä kaikin voiminsa. "Pelastakaa taloni!"

Talonpoika astui askeleen ja toisen, nosti päänsä, viuhtasi pari kertaa käsillään ja huusi.

— "Kulkaas herra!"

Sitten hän tarpoi vähän aikaa paikallaan ja puikahti tiehensä.

— "Tikapuita tänne, tikapuita!" huusi Sletkin toisille miehille.

— "Mistäs ne otti?" kuuluivat talonpojat vastaavan.

— "Ja vaikk'ois tikapuutkin", virkkoi verkalleen joku joukosta, "niin ketäpä tuonne haluttaisi kiivetä! Hupsu se olisi, joka sinne menisi! Hän näetsä kun ottaa, niin — niskat nurin siinä samassa."

— "Tappaa ihan puhtaasti!" äänsi nuori vaaleatukkainen, omituisen näköinen mies.

— "Se on vissi, se", liittivät muut.

Minusta näytti siltä, että talonpojat olisivat hyvin vastenmielisesti menneet täyttämään uuden herransa käskyä, vaikka vaara olisi ollut vähempikin. Melkein he hyväksyivät Harlow'in käytöstä, vaikka se heitä kummastuttikin.

— "Voi teitä, rosvoja, kuitenkin!" voivotti Sletkin. "Kyllä minä teidät..."

Samassa kaatui raskaalla kolinalla viimeinenkin savupiippu ja keltainen pöly pöllähti pilvenä ylös. Kuului hirveä kiljahdus, ja tomun keskellä näkyi Harlow: kohotettuansa veriset kädet korkealle, kääntyi hän meihin päin: Sletkin tähtäsi häneen jälleen.

Eulampia nykäsi häntä käsivarresta. — "Älä häiritse" kiljasi Sletkin hänelle.

— "Et saa ampua!" virkkoi Eulampia hänelle, ja hänen siniset silmänsä iskivät tulta, rypistyneiden kulmakarvain alta. "Isä hajoittaa omaa taloonsa. Hänen se on."

— "Valehtelet: meidän se on!"

— "Sinä sanot: meidän; minä sanon: hänen se on!"

Sletkin kiekahti vimmoissaan ja julmasti katsahti Eulampia häntä suoraan silmiin.

— "Kas, terve, terve, tytär armas!" pauhasi Harlow katolta. "Terve, Eulampia Martinowna! Kuinkas sinä voit ja jaksat ystäväsi kanssa?... Makeastiko yhä suudellaan ja hyväillään?"

— "Isä!" lausui Eulampia heleällä äänellään.

— "Mitä, tytär?" vastasi Harlow ja tuli aivan seinän ääreen. Hänen kasvoillaan ilmaantui, mikäli minä osasin erottaa outo nauru — kirkas, iloton, ja juuri siitä syystä kummallisen kamala, paha nauru... Monta vuotta sen jälkeen näin samanlaisen naurun, erään kuolemaan tuomitun kasvoilla.

— "Herkeä jo, isä", lausui Eulampia. "Me olemme pahoin tehneet. Me annamme sinulle kaikki takaisin. Tule alas!"

— "Mitäs sinä tässä rupeat meidän puolestamme isännöimään?" puuttui Sletkin puheesen.

Eulampia rypisti entistä tiheämmiksi kulmakarvansa.

— "Minä annan sinulle takaisin oman osani, — annan kaikki tyyni. Lakkaa, isä — jo! Anna meille anteeksi. Anna minulle anteeksi."

Harlow naurahteli vaan.

— "Myöhään tulit, kultaseni", puhui hän ja jok'ainoa sana kumisi kuin vaski. "Myöhään liikahti sun kivinen sydämesi. Alas mäkeä sitä lähdettiin, — nyt et pidätä enää. Äläkä sinä minuun katso! Minä olen mennyttä miestä! Katsele sinä paremmin tuota Wolodkaasi: mistä lienee löytynytäkään tuo sokea poika! Ja katsele sinä kyykäärmettä tuolla, sisartasi; näetkös kuinka hänen ketunnenänsä pistää ulos akkunasta, näetkös kuinka hän armasta miestään usuttelee! E-hei, hyvä herrasväki! Katottomaksi tahdoitte tehdä minut — ja siksi en jätä minä teille hirttä hirren päälle. Omilla käsilläni nää olen pannut, omillani ne irtikin kiskon, — niin, pelkillä käsillä! Näettenkös, en kirvestäkään ottanut."

Hän sylkäsi kouriinsa ja tarttui jälleen seinähirsiin.

— "Heitä jo valtaan, isä!" puheli Eulampia, ja hänen äänensä soi niin ihmeellisen lempeästi "Älä muistele entisiä. Tulehan toki alas; tule kamariini, käy pehmeälle vuoteelleni. Minä kuivaan sinut, minä lämmitän sinut; minä sidon haavasi; katsos kuinka kätesi ovat veriset. Saat elää luonani huolitta ja murheitta; saat syödä makeasti, maata vielä makeammin. Syypäät olemme. Se on totta. Ylpeiksi yllyimme, pahoin teimme. Anna anteeksi!"

Harlow pyöritti päätään.

— "Maalaile sinä vaan! En usko minä teitä. Uskon te juuri minussa olette kuolettaneet. Kaikki olette kuolettaneet. Minä olin kotka ja te teitte minusta maan matosen... Ja nytkö matokin olisi rikki poljettava! Ei sentään! Minä rakastin sinua, sen tiedät; mutta nyt sinä et enää ole tytär minulle, enkä minä isä sinulle. Minä olen mennyt miestä. Älä häiritse! Ja sinä!" kiljasi Harlow äkkiä Sletkinille; "ammu sinä, pelkuri, surkea sankari! Mitästä aina tähtäilet vaan? Vai muistatko lain, joka sanoo: jos lahjan saanut tekee murhayrityksen lahjan antajaa vastaan", puhui Harlow, pannen painon joka sanalle, "niin olkoon antajalla valta vaatia kaikki takaisin. Ha-ha-ha! Älä huoli yhtään lainoppinut. En minä vaadi takaisin — itse minä teen lopun kaikesta ... He-lei!"

— "Isä!" rukoili Eulampia viimeisen kerran.

— "Vaiti!"

— "Martin Petrovitsh! veli hyvä, olkaa jalomielinen, antakaa anteeksi!" änkytti Souvenir.

— "Isä kulta!"

— "Vaiti, pentu!" kiljasi Harlow.

Souvenir'iin hän ei katsonutkaan, sylkäsihän vaan hänen puoleensa.

XXVII.

Samassa ilmaantui Kvitsinski portille seurueineen kolmilla rattailta. Väsyneet hevoset korskahtelivat ja miehet hypähtelivät yksi toisensa perästä maahan.

— "Ho-hoo!" huusi Harlow täyttä kulkua. "Armeija ... katsos armeijaa! Kokonaisen armeijan panevat minua vastaan. Hyvä juttu! Sen minä vaan sanon jo edeltäpäin: että ken vaan tykkää tulla tänne, sen minä samassa päästän sääret pystyssä alas. Minä olen ankara isäntä — enkä suvaitse vieraita sopimattomaan aikaan! Muistakaa se!"

Hän tarttui molemmin käsin etummaiseen orsi pariin ja alkoi huimasti heilutella niitä. Riippuen niissä kiinni, näkyi hän vetävän niitä perässään, laulaen työmiesten tapaan: "Hei juu junttanupoo!"

Sletkin riensi Kvitsinskin luokse ja rupesi valittamaan ja vaikeroimaan.

— "Älkää häiritkö minua!" vastasi toinen ja ryhtyi toimeenpanemaan aikomaansa sotavehkettä. Itse astui hän rakennuksen edustalle ja, vetääkseen pois Harlow'in huomiota toisaalta, rupesi hänelle puhumaan, kuinka muka Harlow tekee semmoista, mikä ei sovellu aatelismiehelle.

— "Heijuu, junttanupoo!" lauloi Harlow.

Kvitsinski selitti edelleen, kuinka Natalia Niholajewna on närkästynyt häneen eikä olisi häneltä odottanut tuollaista.

— "Hei-juu, junttanupoo!" lauleli vaan Harlow.

Tällä välin oli Kvitsinski lähettänyt neljä kaikkein vahvinta ja rohkeinta tallirengiä toiselle puolelle taloa, käskien heidän sieltä kautta kiivetä katolle. Tämä sotatuuma ei kumminkaan jäänyt Harlow'ilta huomaamatta. Hän heitti äkkiä orret sikseen ja juoksi toiselle puolen kattoa. Hänen ulkomuotonsa oli niin hirvittävä että kaksi rengiä, jotka jo olivat ennättäneet kiivetä ullakolle, samassa laskivat alas vesitorvea myöten, pihalla olevain poikanulikkain suureksi iloksi ja riemuksi. Harlow pui heille nyrkkiään ja palasi jälleen etupuolelle, tarttui jälleen orsiin ja rupesi niitä heiluttamaan junttapoata.

Äkkiä hän pysähtyi kuin koira, lintua vainuten.

— "Maksimushka, toveri, ystävä!" huudahti hän. "Sinäkö siellä?"

Minä katsahdin taakseni. Talonpoikain joukosta erosi todellakin Maksimka, kasakkipoika, ja astui eteenpäin, myhäillen ja hampaitaan irvistellen. Isäntä, satulantekijä, oli kaiketi päästänyt hänet kotiluvulle.

— "Kiipeä tänne, Maksimushka, sinä uskollinen palvelija!" jatkoi Harlow. "Torjutaanpas yhdessä päältäämme kaikki kehnot Tattarit ja

Litvan rosvot!"

Maksimka rupesi samassa nousemaan katolle, yhä myhäellen. Mutta hänet siepattiin kiinni ja vedettiin takaisin — taivas ties miksikä. Kenties muille varoitukseksi, sillä suurta apua ei hänestä Harlow'ille olisi ollut.

— "Vai niin!" virkkoi Harlow uhkaavalla äänellä ja tarttui jälleen orsiin. "No olkoon menneeksi!"

— "Vikenti Osipovitsh!" puhui Sletkin Kvitsinskille; "sallikaa minun ampua, enemmän noin vaan pelon vuoksi; pyssy on ladattu varpushauleilla!"

Mutta ei ennättänyt vielä Kvitsinski vastata hänelle, niin edellinen orsipari antoi perää vimmastuneen Harlow'in rautaisille käsille, kallistui, räsähti ja putosi maahan. Ja maahan sen perästä putosi Harlow'kin, voimatta enää pysyttäidä katolla. Raskaasti kumahti hän maahan. Kaikki säpsähtivät, huudahtivat...

Harlow makasi liikkumatta suullaan. Hänen selkäänsä oli iskenyt kurkihirren pää, joka oli pudonnut orsien mukana.

XXVIII.

Ihmiset riensivät Harlow'in luokse, vierittivät kurkihirren hänen päältään ja käänsivät hänet seljälleen. Kasvot olivat hengettömät, suupielissä näkyi verta. Hän ei hengittänyt.

— "Henki meni!" jupisivat saapuville tulleet talonpojat. Juostiin kaivolle vettä hakemaan, tuotiin koko sangollinen ja kaadettiin Harlow'in päähän. Lika ja tomu läksi kasvoilta pois, mutta elottomat ne olivat edelleen. Tuotiin penkki; asetettiin se seinän vierukselle, jonka jälkeen Martin Petrovitsh'in ruumis suurella vaivalla nostettiin ylös ja pantiin ylös, pää seinää vasten nojaan. Kasakkipoika Maksimka läheni, laskeutui toiselle polvelleen ja pannen toisen jalkansa vähä taaksepäin, rupesi pitelemään entisen isäntänsä kättä. Siinä oli jotakin teatralista tuossa hänen asennossaan. Eulampia pysähtyi isänsä eteen kalman vaaleana, ja katsoi järkähtämättä häneen suurilla silmillään. Anna ja Sletkin eivät tulleet lähellekään.

Kaikki olivat vaiti, kaikki odottivat jotakin.

Vihdoin alkoi kuulua katkonnaisia korahtelevia ääniä Harlow'in kulkusta ... juuri kuin olisi hän läikähtymäisillään. Senjälkeen kohotti hän hiljaa oikeata kättänsä (Maksimka kannatteli vasenta), avasi oikean silmänsä ja verkalleen katsahtaen ympärinsä, ikäänkuin olisi juopuneena johonkin kauhistavaan juopumukseen, päästi voitoksen ja virkkoi: "taisin koskettaa itseni". Senjälkeen näkyi hän vähän miettävän ja lisäsi sitten: "siinä se nyt oli, se mus—ta var—sa!"

Takea verivirta syöksähti hänen suustansa; koko ruumis rupesi vavahtelemaan.

— "Nyt on loppu!" ajattelin minä.

Mutta Harlow avasi vielä saman oikean silmänsä (vasen luomi oli hervotonna, niinkuin vainajalla) ja katsoa tuijottaen Eulampiaan, virkkoi tuskin kuuluvasti: "No niin, tytär: sinulle minä annan..." Kvitsinski viittasi kiivaasti papille, joka yhä vielä seisoj toisen rakennuksen portailla... Vanhus läheni, takertuen heikoilla polvillansa ahtaasen kaapuun. Äkkiä viskahtivat Harlow'in jalat kovin oudosti, vatsa elähti oudosti sekini; kasvoja myöten alhaalta ylöspäin kulki suonenveto. Samoin vääntyivät ja värähtivät Eulampiankin kasvot. Maksimka alkoi ristiä silmiänsä... Minua rupesi peloittamaan. Minä riensin portille ja, taakseni katsahtamatta, painoin pääni sitä vasten. Hetkisen kuluttua kuului kaikkien suusta takanani hiljainen äännähdys.

Minä ymmärsin että Martin Petrovitsh oli lähtenyt.

XXIX.

Mitä tahtoi hän kuollessaan sanoa tyttärelleen, kyselin itseltäni, kotiin ratsastaessani. Sinulle minä annan — kiroukseni, vaiko: anteeksiko? Satamaan rupesi jälleen, mutta minä ajoin käyntiä vain. Mieleni teki olla kauemmin aikaa yksinäni: tahdoin häiritsemättä vaipua mietteisiin. Souvenir oli lähtenyt Kvitsinskin rattailla kotia. Niin nuori ja kevytmielinen kuin olinkaan siihen aikaan, ei minuun kumminkaan voinut olla koskematta tuo äkillinen, kaikinpuolinen (eikä ainoastaan osittainen) uusi tunne, minkä jokainen ihminen tuntee sydämessään, nähtyään kuoleman, joko odottamattoman tahi odotetun (yks' kaikki!). Minä olin vast'ikään nähnyt kuoleman kaikessa juhllaisuudessaan, tärkeydessään, todellisuudessaan. Minä olin hämmästynyt, mutta sen ohella minun säikähtynyt, lapsellinen silmäni huomasi kumminkin heti sangen paljon. Minä huomasin, kuinka Sletkin nopeasti ja arjistellen viskasi pois pyssynsä, niinkuin varastetun kappaleen, kuinka kaikki samassa silmänräpäyksessä rupesivat vieromaan häntä ja hänen vaimoansa, vaikk'ei kukaan puhunut sanaakaan; kuinka ihmiset astuivat pois heidän läheisyydestään. Eulampia oli tosin syypää yhtä paljon kuin hänen sisarensakin, mutta häneen tämä vierominen ei ulottunut. Päin vastoin herätti hän jonkinlaista sääliä, langeten kuolleen isänsä jalkain juureen. Mutta että hänkin oli syyllinen, sen tunsivat kaikki.

— "Pahoin tekivät ukolle", virkkoi muuan harmaapäinen talonpoika, nojaten, kuni muinaisajan tuomari, käsillään ja parrallaan pitkään sauvaan. "Teidän päällenne lankeaa tämä synti. Pahoin tekivät!"

Nämä sanat: "pahoin tekivät", hyväksyttiin koko joukossa järkähtämättömänä tuomiona. Kansa julisti tuomionsa, sen ymmärsin heti. Minä huomasin myös, ett'ei Sletkin ensi alussa rohjennut antaa käskyjä. Ilman häntä nostettiin ruumis ylös ja kannettiin huoneeseen. Häneltä lupaa kysymättä läksi pappi käymään kirkosta tarpeellisia kapineita; ja omin neuvoin kylän vanhinkin juoksi kylään hankkimaan hevosia kaupungissa-käyntiä varten. Eipä ankara Anna Martinownakaan uskaltanut tavallisella käskeväällä äänellään määrätä veden kiehuttamista, jotta olisi lämmintä vettä ruumiin pesemistä varten. Hänen käskynsä oli pyynnön tapaista ja hänelle vastattiin tylästi...

Mielessäni pyöri aina vaan kysymys: mitä vainaja oikeastaan tahtoi sanoa tyttärelleen. Tahtoiko hän kirota tyttärensä, vai anteeksiko tahtoi antaa? Tulin vihdoon siihen päätökseen, että hän tahtoi antaa anteeksi.

Kolmen neljän päivän perästä oli Martin Petrovitsh'in hautajaiset. Hautauskulungit suoritti äitini, johon hänen kuolemansa oli koskenut kipeästi ja joka antoi määräyksen, ett'ei hautajaisiksi saa sääliä varoja. Itse hän ei tullut kirkkoon, sillä hän, kuten itse sanoi, ei tahtonut nähdä noita kahta hävytöntä ihmistä eikä tuota inhoittavaa juutalaista. Hän lähetti hautajaisiin Kvitsinskin, minut ja Shitkow'in, jota hän tästä puolin ei muuksi ylistellytkään kuin ämmäksi. Souvenir'ia ei hän sietänyt silmissäänkään ja oli vielä kauan jälkeenkin päin suutuksissaan häneen, sanoen häntä ystävänsä murhaajaksi. Tämä epäsuosio oli Souvenir'ille hyvin raskas. Hän kävellä hiiviskeli alin-omaa varpaillaan äitini makuukammion viereisessä huoneessa, osoitti jonkinlaista levotonta ja ilkeätä alakuloisuutta, hätkähteli tuon tuostakin ja jupisi "siinpaikass".

Kirkossa ja surusaaton kestäessä olin huomaavinani että Sletkin oli jälleen elementissään. Hän puuhasi ja hääräsi kuten ennenkin, ahnaasti pitäen huolta, ett'ei kopekkaakaan kuluisi liikaa, vaikk'ei rahat lähteneetkään hänen taskustansa. Maksimka oli puettuna uuteen, äitini lahjoittamaan kasakiniin ja veteli kirkossa lauluparvelta niin kimeitä nuotteja, ett'ei hänen rakkauttansa vainajata kohtaan voinut tietysti kukaan epäillä! Sisaret olivat asianmukaisesti mustissaan kumpainenkin, mutta näyttivät enemmän hämmästyneiltä kuin murheellisilta, semminkin Eulampia. Anna oli ottanut päällensä nöyrän, paastaisen muodon. Hän ei kumminkaan pakoittanut kyyneleitä silmistänsä; pyyhkäisihän vaan usein hivuksiansa ja poskeansa kauniilla, laihalla kädellään. Eulampia oli ajatuksissaan. Tuon yleisen järkähtämättömän vieromisen, moitteen, minkä olin huomannut Harlow'in kuolinpäivänä, olin nytkin näkevinäni kaikkien kirkossa-olijain kasvoilla, kaikissa heidän liikkeissään, heidän katseissaan, mutta vielä hiljaisempana, vielä kylmempänä. Näytti siltä kuin kaikki nämä ihmiset olisivat tienneet, että synti, johon Harlow'in perhe oli itsensä vikapääksi tehnyt, että tuo suuri synti nyt oli sen Tuomarin edessä, joka oikein tuomitsee: heidän niin muodoin ei enää tarvinnut olla levotonna, ei tarvinnut olla närkästynyt. He rukoilivat hartaasti vainajan sielun edestä, vainajan, jota he hänen eläissään eivät suuresti rakastaneet, jota he pelkäsivät. Kovin äkisti oli kuolema tullutkin.

— "Ja jos näet olisi ollut mies viinaan menevä", puhui kirkossa talonpoika naapurilleen.

— "Kyllähän sitä juomattakin päihtyy", vastasi toinen. "Se on näet miten sattuu."

— "Pahoin tekivät", toisti ensimmäinen mies ratkaisevan sanan.

— "Pahoin tekivät", virkkoivat muut.

— "Kovahan se oli teille, se vainaja", virkoin minä eräälle miehelle, jota tunnustelin Harlow'in talonpojaksi.

— "Ka, tietty se, herrahan se oli", vastasi mies, "mutta pahoin ne tekivät sittenkin."

— "Pahoin tekivät", kuului jälleen joukosta. Haudallakin seiso i Eulampia aivan kuin tympeytyneenä. Ajatukset häntä vaivasivat ... raskaat ajatukset. Minä huomasin, että hän kohteli Sletkiniä, joka useampia kertoja koetti ruveta puheisin hänen kanssaan, aivan kuin ennen muinoin oli kohdellut Shitkow'ia, jopa pahemminkin.

Muutamia päiviä tämän jälkeen, levisi meidän tienoilla huhu, että Eulampia Martinowna Harlow oli ainaiseksi lähtenyt kotitalostaan, jättäen sisarelleen ja langolleen kaiken oman osansa ja otettuaan ainoastaan muutaman sadan ruplia ...

— "Anna on, näen mä, ostanut itsensä vapaaksi", virkkoi äitini, "mutta sinulla, veikkonen, ja minulla", lisäsi hän Shitkow'ille, jonka kanssa pelasi pikettiä (Shitkow oli astunut Souvenir'in sijaan) "sinulla ja minulla on kädet tarmoa vailla."

Shitkow katsahti surumielisesti aimoisiin kouriinsa.

— "Ettäkö ei näissä olisi tarmoa", näkyi hän ajattelevan.

Pian tämän jälkeen muutin minä äitini kanssa Moskowaan asumaan, ja monta vuotta kului, ennenkuin minun oli tilaisuus nähdä Martin Petrovitsh'in tyttäriä.

XXX.

Näin minä heidät sentään.

Anna Martinownan kohtasin minä aivan omituisella tavalla. Tultuani äitini kuoleman jälkeen meidän tilalle, jossa en ollut käynyt viiteentoista vuoteen, sain minä posrednikalta (välitysmieheltä) kutsumuksen neuvotteluun muitten naapurien kanssa tilanomistajan lesken Anna Sletkinin kartanoon. (Siihen aikaan toimitettiin Venäjällä maanjakoa, niinkuin vieläkin, hyvin vitkallisesti). Tuo tieto ett'ei äiti-vainajani luumusilmäistä juutalaista enää ollut maailmassa, ei minua ensinkään surettanut; se täytyy minun tunnustaa. Mielelläni sen sijaan tahdoin nähdä hänen leskeänsä. Hän kuului olevan erinomainen emäntä. Ja todellakin: hänen talonsa ja tilansa, itse päärakennuskin (minä katsahdin vasten tahtoanikin kattoon: se oli raudasta) — kaikki oli erin-omaisen hyvässä järjestyksessä, kaikki oli paikallaan, kaikki oli siistiä ja puhdasta, kaikki oli maalattu, mikä maalattava on, — ei sitä saksalainenkaan emäntä parempaa järjestystä pidä. Anna Martinowna itse oli tietysti vanhentunut; mutta tuo omituinen, kuiva ja ikäänkuin häjy sulous, mikä minua ennen oli niin miellyttänyt, ei ollut vielääkään kokonaan kadonnut hänestä. Hän puettu oli siihen tapaan kuin maalaiset, mutta somasti. Hän otti meitä vastaan kohteliaasti — hänestä ei koskaan sopinut sanoa: ystävällisesti —. Nähtyään minut, tuon hirmuisen tapauksen todistajan, ei hän edes räväyttänyt silmänsäkään. Ei hän maininnut sanaakaan äidistäni, ei isästään, ei sisarestaan, ei miehestään, — ei kenestäkään, niinkuin olisi ollut hänellä suu täynnä vettä. Hänellä oli kaksi erittäin sievää solakkavartaloista tyttäretä, kumpaisellakin suloiset kasvot ja iloiset, ystävälliset mustat silmät. Poika oli hänellä kanssa. Tämä näytti vähän tulevan isäänsä, mutta oli sentään uljas poika! Tilanomistajain keskustellessa keskenään istui Anna Martinowna rauhallisena, arvokkaana, osoittamatta sanottavaa itsepäisyyttä eikä oman voiton pyyntiä. Mutta ei kukaan ymmärtänyt omia etujansa niin hyvin kuin hän, eikä kukaan osannut niin hyvin tuoda esiin vakuuttavia todistuksia oikeuksiensa puolustamiseksi. Kaikki "tähän kuuluvat" lain pykälät, jopa ministeristön kiertokirjeetkin tuns i hän tarkoin. Hän puhui vähän ja hiljaisella äänellä, mutta jok'ainoa sana sattui kohdalleen.

Loppujen lopussa ilmoitimme me suostuvamme kaikkiin hänen vaatimuksiinsa ja teimme niin paljon myönnetyksiä, että ihmeeksi kävi itsemmekin. Paluumatkalla moniaat herrat tilan-omistajat oikein rupesivat haukkumaan omaa itseänsä. Kaikki ähkivät ja pyörittelivät päitään.

— "Sepä viisas naikkonen, se!" sanoi yksi.

— "Viekas kettu!" puuttui toinen, karkeampi mies puheesen. "Mesi kielessä, myrkkyy mielessä —"

— "Ja semmoinen saituri!" lisäsi kolmas. "Ryppy ja palanen mätiä vaan miestä päälle — onkos tämä laitaa?"

— "Mitäpä s semmoiselta parempaa odottaisi?" sanoa pöläytti muuan tilan-omistaja, joka siihen saakka ei ollut puhunut mitään. "Tietäähän sen joka ihminen, että hän myrkytti miehensä."

Ihmeekseni ei kukaan katsonut tarpeelliseksi vastustaa tuommoista, varmaankin aivan perätöntä syytöstä. Tämä oli sitäkin ihmeellisempää, kun kaikki, huolimatta moitepuheista, kumminkin tunsivat kunnioitusta Anna Martinownaa kohtaan, yksin tuo karkeakin herra. Posrednikka se taas oikein innostui.

— "Korottakaa hänet valta-istuimelle!" huudahti hän, "niin siinä on teille — Semiramis tahi Katarina Toinen! Talonpoikain kuuliaisuus — erin-omaista. Lasten kasvatus — erin-omaista. Sitä älyä! Sitä ymmärrystä!"

Jääkööt nyt Semiramis ja Toinen Katarina sikseen, — se vaan on varma, että Anna Martinowna eli hyvin onnellista elämää. Sisällinen ja ulkonainen tyytyväisyys, sielun ja ruumiin terveys ja siitä seuraava suloinen tyyneys, — kaikki tuo tuli selvästi esiin hänessä itsessään, hänen puheessaan, kaikissa hänen oloissaan. Missä määrin hän tätä onnea ansaitsi on toinen asia.

XXXI.

Minä tiedustelin posrednikalta Eulampia Martinownaa ja sain tietää, ett'ei hänestä ole kuulunut mitään sen koommin kuin hän kotoa läksi ja että hän luultavasti jo aikaa sitten on muuttanut manalan majoille.

Niin virkkoi posrednikka ... mutta minä olen vakuutettu siitä, että minä näin Eulampian, että minä kohtasin hänet. Asia oli seuraava.

Kolme neljä vuotta sen jälkeen kuin olin tavannut Anna Martinownan, muutin kesäksi Muurinaan, pieneen kylään lähellä Pietaria. Keskisäätyiset Pietarilaiset tuntevat hyvin tämän kesäpaikan. Metsästäminen Muurinan tienoilla kävi siihen aikaan jotenkin hyvin päinsä ja minä samoelin pyssy olalla melkein päivät umpeen. Kumppalina oli minulla muuan Wikulow, porvari, varsin älykäs ja hyväntahtoinen mies, mutta oman puheensa mukaan aivan "rappiolle joutunut".

Kaikkialla hän oli ollut ja kaikkena hän oli ollut! Mikään ei häntä ihmetyttänyt, sillä hän tiesi kaikki; ei hän muuta rakastanut kuin metsästystä ja — viinaa.

Kerran palasin hänen kanssansa Muurinaan. Tiemme kulki erään yksinäisen korkealla ja tiheällä pisteellä ympäröidyn talon ohitse tien risteyksissä. Olin nähnyt tämän talon jo monta kertaa ja aina se oli herättänyt uteliaisuuttani. Siinä oli jotakin salaperäistä, umpinaista, kolkonmykkää, jotakin mikä toi mieleen vankihuonetta tahi sairashuonetta. Tiellä ei näkynyt muuta kuin sen jyrkkä, tummanpunainen katto. Koko pisteessä oli ainoastaan yksi portti, ja sekin näkyi olevan aina lukossa. Portin takana ei kuulunut koskaan ääntä. Ja kumminkin tuntui että siellä varmaankin asuu joku: talo ei näyttänyt ensinkään autiolta. Päin vastoin näytti siinä kaikki lujalta ja vahvalta, vaikka piiritystä kestäämään.

— "Mikäs linna se tuo on?" kysyin minä kumppaniltani. "Tiedättekö?"

Wikulow sirristi silmiänsä viekkaasti.

— "Eikös se ole ihmeellinen rakennus? Ispravnikalla täällä on siitä hyvät tulot."

— "Kuinka niin?"

— "Niinpä niin. Oletteko kuulleet puhuttavan raskolnikkain lahosta, niitten, jotka elävät ilman pappeja?"

— "Olen."

— "No tässä asuu juuri se heidän pää-emäntänsä."

— "Nainenko?"

— "No emäntä juuri elikkä neitsyt Maria, niinkuin he itse sanovat."

— "Mitä te puhutte!"

— "Puhdas tosi! Ankara kuuluu olevan semmoinen, kenrali oikein. Rahoja liikuttelee tuhansia. Kyllä minä ottaisin nuo neitsyt Mariat ja... Mutta mitäs tuosta!"

Hän kutsui Pegashkansa, ihmeellisen tarkkavainuisen koiran, jolle ei kumminkaan ollut mitään

käsitystä seisusta. Wikulow'in piti sitoa siltä ylös toinen takajalka, jott'ei juoksisi niin kiivaasti.

Hänen sanansa painuivat mieleeni. Metsämatkoillani usein tahallanikin käänsin tieni tuon salaperäisen talon ohitse. Kerrankin tulin sen edustalle, niin — kas ihmettä! — pönkkä kolahti, avain vingahti lukossa, portti aukeni hiljalleen ja sieltä näkyi suuren hevosen pää, otsatukka palmikolla ja kirjavaksi maalattu luokka niskassa. Hiljaa, hätäilemättä ajoi tielle vähäiset rattaat, sentapaiset, joissa tavallisesti ajelevat kauppasaksat ja kulkukauppiat. Nahkaisilla patjoilla, minun puolellani rattaita, istui noin 30 vuoden ikäinen mies, huomattavan kaunis ja solakka ulkomuodoltaan, siisti musta ärmäkkä yllä ja musta syvään otsalle painettu lakki päässä. Somasti hän ohjasi lihavaksi syötettyä, kiiltävää hepoa. Miehen vieressä, toisella puolen istui kookas nainen suorana kuin kynttilä. Hänen päätänsä peitti kallis musta saali; hänen yllään oli lyhyt olivinvehreä samettiröijy ja tumman sininen merino-hame. Valkoiset kädet, soreasti ristissä rinnalla, kannattivat toisiansa. Rattaat kääntyivät vasemmalle tielle, ja minä näin tuon naisen kahden askelen päässä. Hän käänsi hieman päätänsä ja minä tunsin hänessä — Eulampia Harlow'in. Tunsin hänet heti kohta, en epäillyt rahtuakaan, eikä siinä ollut epäilemistäkään. Sellaisia silmiä kuin hänellä, ja erittäinkin sellaista huulten asua — ylpeätä ja tunnokasta, en ollut nähnyt kellään. Hänen kasvonsa olivat pitemmät ja laihemmat kuin ennen, iho tummempi, siellä täällä rypyissä. Mutta kovin oli muuttunut näitten kasvojen muoto! Vaikea on sanoa mikä itseensä luottamus, mikä ankaruus, mikä ylpeys niissä nyt kuvastui. Ei ollut se pelkkää vallitsijan tyyneyttä, mikä asui jok'ainoassa piirteessä, ei se ollut vallan nauttimista vaan; tuossa huolettomassa katseessa, minkä hän minuun loi, ilmaantui entinen, juurtunut tottumus: nähdä kunnioittavaa, vastustamatonta nöyryyttä. Nähtävästikin oli tämä nainen, ei kumartajain, vaan orjain ympäröimänä; hän oli ilmeisesti unohtanut, että mikään hänen käskyistään olisi jäänyt täyttämättä. Minä lausuin ääneen hänen nimensä. Hieman hän vavahti, katsahti toistamiseen minuun — ei säikäyksellä, vaan halveksivalla vihalla: ken se minua muka häiritsee, ja avaten huulensa sanoi jotakin käskevästi. Hänen vieressään istuva mies säpsähti, lyöä läimäytti ohjaksilla hevosta, joka läksi kiitämään eteenpäin kiihvasta ravia. Rattaat katosivat näkyvistäni. Sen koommin en enää kohdannut Eulampiata. Millä tavoin hänestä oli tullut raskolnikkain neitsyt Maria, sitä minä en voi käsittää. Mutta kenties hän perusti opin-suunnan, joka saapi nimekseen tai jolla nytkin jo lienee nimi: Eulampialaisuus? Kaikkia on ollut, kaikki on mahdollista.

* * * * *

"Niin, tämä se nyt oli, mitä aioin kertoa teille Lear kuninkaasta aromaalla, hänen perheestään ja hänen elämästään." Kertoja vaikenä. Me haastelimme kotvasen aikaa keskenämme ja läksimme sitten kukin kotiamme.

VIITSELITYKSET:

[1] Lyhyt takki. Suom. muist.

[2] Desjatina = 2 1/2 tnr. alaa. Suom. muist.

[3] Kasakkipojaksi sanotaan pieniä passareita, jotka tavallisesti käyvät kasakin kuosisissa nutuissa.

[4] Vuosi 1812. jolloin Napoleon tunkeutui Venäjän sydämeen, on tänäkin päivänä Venäjällä kansan puheessa tunnettu nimellä "kahdestoista vuosi". Suom. muist.

[5] "Lepäävä Työntekijä", aikakautinen lehti j.n.e. Moskova 1785, 3:s osa, sivu 23, rivi 11 ylh. Tekijän muist.

[6] Nankini = yksi laji pumpulikangasta.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KUNINGAS LEAR AROLLA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark.

Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic

work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in

such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.